

CAIETELE BLAGA

Festivalul Internațional
„LUCIAN BLAGA”
Ediția a XXXVIII-a

Editura Ardealul
2018

CAIETELE BLAGA

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL *„LUCIAN BLAGA”*

Ediția a XXXVIII-a, 11-13 mai 2018

LANCRĂM,
SEBEȘ, ALBA IULIA

Volum editat
de
Primăria Municipiului Sebeș,
Consiliul Local al Municipiului Sebeș,
Centrul Cultural „Lucian Blaga”,
Consiliul Județean Alba
și Biblioteca Județeană „Lucian Blaga” Alba

COLEGIUL ONORIFIC:

Dorli BLAGA, Acad. Alexandru SURDU,
Dorin NISTOR – *primarul Municipiului Sebeș*

REDACȚIA:

Nadia MITREA – *director, Centrul Cultural „L. Blaga”*

Ion MĂRGINEANU – *redactor fondator*

Eugeniu NISTOR – *redactor responsabil*

Corespondenți: Mircea Popa, Zenovie Cârlușea

Tehnoredactori: N. Emil Alexandru, R. S. Cotoi

ISSN: 2360-3054; ISSN: L 2360-3054

CAIETELE BLAGA

FESTIVALUL INTERNATİONAL „*LUCIAN BLAGA*”

Ediția a XXXVIII-a, 11-13 mai 2018

Editura Ardealul
Târgu-Mureș, 2018

FESTIVALUL BLAGA – UN TREN REGAL AL CULTURII...

Festivalul „Lucian Blaga” de la Sebeș înseamnă pentru mine personal, dar și în calitate de director artistic, o profundă și autentică emoție! Înseamnă onoarea de a urca într-un tren regal al culturii autohtone, ajuns la a 38-a ediție, sub patronajul Academiei Române. Înseamnă o conectare la cultura profundă a acestei țări, șansa de a construi în acest spațiu geografic unic, o intersecție, un nod, o legătură, unde cultura, prin creatorii ei, poate poposi, poate tranzita sau schimba macazul, înprospătându-se, inspirându-se sau reinventându-se, spre folosul spiritual al tuturor. Înseamnă o provocare, începută anul trecut și asumată împreună cu oameni de decizie ai Sebeșului, de a diversifica actul cultural, de a-l coborî în stradă, de a da șansa tuturor locuitorilor Sebeșului, dar și publicului venit din alte părți, de a intra sub această umbrelă culturală, această corolă de minuni pe care Lucian Blaga ne-a lăsat-o nouă, celor de acum, ca pe un sprijin spiritual, ca pe o șansă concretă de a ne salva umanitatea.

Florin COȘULEȚ,
actor al Teatrului Național „Radu Stanca” Sibiu,
director artistic al festivalului

EFIGIE

Ion MĂRGINEANU

LUCIAN BLAGA – primăvară neîntreruptă a spațiului mioritic

Festivalul „Lucian Blaga”, deopotrivă național și internațional, al nostru ca lăncrânjeni, sebeșeni, albaiulieni, al Limbii Române prin dinamica lui interioară devenită brand al demnității și înțelepciunii, albie în care peste 38 de ani doar pe aceste meleaguri se varsă neconținut sinteze ale fenomenului Blaga de pretutindeni, prin prezențe notorii la edițiile sale a unor istorici și critici literari, traducători, poeți, scriitori, artiști plastici, cadre universitare, monografiști, filosofi, academicieni, diplomați, foști studenți, profesori, bibliotecari, redactori, rudenii, vecini, admiratori, etc., ce se regăsesc în coloanele publicațiilor „Pașii Profetului”, „Caieetele Blaga”, „Sebeșul”, dar și în alte periodice din țară, în articole, eseuri, traduceri, toate luate ca oglindă deschisă spre lume. Cea de a 38-a ediție a Festivalului Internațional, ce se desfășoară în perioada 11-13 mai 2018, stă sub semnul Centenarului, a celor 100 ani de la acel 1 Decembrie fierbinte 1918, ceea ce, să recunoaștem, este un imbold la trudă și solidaritate culturală spre a da strălucire spiritului românesc blagian, a-l dinamiza cu noi dispute ale dimensionalității acestui fenomen, printr-o exegeză multiplă a maturității. Acest aspect, această componentă definitorie se regăsește în această ediție chiar în tema propusă pentru sesiunile de comunicări care încorporează liantul văzut și mai puțin văzut a unei intime, strălucitoare chemări, care sună astfel: „*Lucian Blaga*” – *maturitate neîntreruptă a spațiului mioritic*”. O lume, o fantastică lume a frumuseții și densi-

tății sufletului Fiului Albastrului Lancrăm, în care se găsesc, ca biografie, rădăcini ale izvoarelor nescrise ale românismului, geografia lor adusă la suprafață sub formă de râu și ram, de dealuri și vale, de zări condensate în aripi cântătoare, în freamătul crengilor, al busuiocului, a rugăciunii din rozariile mumelor, ca floare de leac a respirației unei trăinicii și statornicii. De fapt, cinstit vorbind, Lucian Blaga a chemat la o sărbătoare neîntreruptă Doina și Dorul, datinile și obiceiurile, cântecele de dor și jale, de cătănie și robie, devenite coperte ale fluidității, simbol al spațialității, al adâncurilor și reverberatelor stele, devenite, cum afirma un condei mustind de înțelepciune, filosoful academician Alexandru Surdu, „ondulațiunea universală a sufletului românesc.” Printre aceste trainice învățături scrise și nescrise, Limba Română își plimbă pașii, ostenind mereu să cu-leagă fructe proaspete, aromitoare, împlinite de frumusețea credinței, de cosmicitatea ei ca suflet „din sufletul neamului”, ca modalitate de regrupare a valorilor spirituale, de manifestare a lor pe diferite paliere ale universalității, de vibrație a matricei plaiurilor ce ne îmbracă mereu în zorii dimineții, în graiul mut al lumânărilor și lacrima parastaselor. Personal, ori de câte ori plâng în limba română, măntorc la Lucian Blaga, îi sărut dealurile, văile, iarba, pădurile, nopțile albe, Râpa Roșie, Hronicul din crăpăturile palmei, din orizonturile stratificate pe frunte și le simt încet, încet cum se transformă în semințe mirabile, fără a distruge „corola de minuni” a spațiului mioritic, încingându-le cu duhul cumințeniei pământului, cu veșnicia născută la sat, ca „lumină neîntreruptă a primăverii din „Grădina Domnului”. Acest sărut ne-a îndemnat și-acum să dăm Festivalului segmente din curățenia noastră sufletească, din felul în care trecem cu fiecare ediție inima prin această primăvară a spațiului mioritic și-l ungem pe mâini, și-l ungem în visul lumii cu Surâsul Cireșelor de Mai. Așadar, să lăsăm primăvara lui Blaga să ne poarte de mână prin gâlceava dealurilor, văilor, aripilor, prin freamătul centenarului, și el să-mănță a mândriei naționale.

REMEMORARE:

Acad. Alexandru SURDU

UN PATRIOT PRIN PARTICIPARE

Este o mare plăcere pentru mine să pot spune câteva cuvinte despre colegul nostru, Academicianul Ionel-Valentin Vlad, Vicepreședinte al Academiei Române, care face parte dintr-o categorie de personalități pe care ți se pare că le cunoști de când lumea. Ce-i drept, chiar ne cunoaștem de mult timp. Ne știm și datorită unor întâmplări de la începutul noii Academii, când am avut sediul Secției de filosofie în comun cu Secția de fizică.

Am avut ocazia să vizitez de multe ori o zonă aproape de vis, se poate spune, care se găsea în jurul Institutului de Fizică Atomică de la Măgurele, împreună cu câțiva colegi filosofi și fizicieni, și să-mi dau seama ce a însemnat acel institut pentru noi toți și ce a însemnat activitatea pe care a depus-o acolo Academicianul Ionel-Valentin Vlad pentru refacerea, într-o oarecare măsură, a acestei instituții de mare prestigiu.

Domnia Sa este o personalitate care, prin simpla prezență, oriunde s-ar găsi, creează un sentiment de liniște, de plăcere, și ești nevoit să pui un bemol la modul în care te adresezi, colegial sau nu, celorlalte persoane care sunt de față. A reușit să aplaneze multe discuții inutile și chiar conflicte și, mai ales, a reușit să stabilească o legătură cu ceea ce, pentru noi, reprezintă un fel de tărâm al nebulozității, cum a fost adesea, și chiar a rămas, Ministerul Învățământului. Dacă distinsa doamnă Ecaterina

Andronescu, al cărei nume pentru noi este sinonim cu Ministrul Învățăământului, ne-ar fi ajutat în continuare, Academicianul Ionel-Valentin Vlad ar fi reușit să rezolve și mai multe dintre problemele noastre.

Dar, Domnia Sa are în continuare dispute cu reprezentanții acestui minister. Am asistat la una dintre ele, care s-a petrecut chiar în această sală. Reprezentanții ministerului care nu voiau să țină cont de poziția Academiei, așa cum ar fi trebuit, s-au lăsat, cel puțin în aparență, convinși numai după intervenția bine chibzuită a Domnului Academician. Cum vor proceda însă când nu va mai fi de față Domnia Sa, este greu de spus. Sunt anumite lucruri pe care este foarte greu să le facem mai bine decât se pot ele face.

Fiindcă nu sunt fizician, n-am să mă refer la meritele deosebite ale Academicianului Ionel-Valentin Vlad în domeniul fizicii, dar mă voi strădui să mai scot în evidență câteva dintre calitățile sale: s-a spus aici că este un mare patriot; este, într-adevăr, un mare patriot, dar patriotismul are mai multe aspecte: poți să fii patriot în vorbe, poți să fii patriot în scrieri, dar Domnia Sa este un patriot prin participare. Am fost, alături de Domnul Academician, la câteva manifestări de Suflet Românesc, pe care nu le-am uitat și care au rămas și în amintirea participanților și a organizatorilor. Chiar aici, în această sală, se găsesc reprezentanți ai Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, ASTRA, pe care Ionel-Valentin Vlad i-a cinstit întotdeauna și a participat la Adunările generale ale acestei Asociațiuni, cam uitată de mulți dintre oamenii noștri de cultură. Este vorba de un fel de Academie Populară, prima dată a românilor din Transilvania și acum a întregii românități, o Academie înființată la 1861, care a fost și un model pentru Academia Română. Din păcate, însă, patrimoniile „Astrei” n-au fost restituite după 1990, în ciuda faptului

că tradițiile sale au renăscut în condițiile actuale, uneori chiar mai grele decât în timpul stăpânirii austro-ungare, din cauza opoziției îndârjite pe care o manifestă încă neo-comuniștii, care, într-un fel sau altul, ne conduc în continuare. Dar, Acad. Ionel-Valentin Vlad, cu patosul care-l caracterizează, a participat (după câte știu) la multe din Adunările generale ale Asociațiunii Transilvane. La ultima, care a avut loc de curând, la Orăștie, a fost cel care a reprezentat Academia Română și s-a referit într-un mod exemplar – susținând un discurs de mare anvergură, dar și de mare probitate științifică – la cel care a fost Aurel Vlaicu, membru distins al Asociațiunii Transilvane pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român, care și-a dat viața (am putea spune) pentru această Asociațiune, care l-a ajutat, l-a finanțat și prin care a și ajuns ceea ce a fost. El și-a pierdut viața încercând să treacă munții în zbor și să vină la Adunarea generală de la Orăștie din 13 septembrie 1913. Anul acesta, Asociațiunea Transilvană l-a omagiat pe Aurel Vlaicu printr-o manifestație de mare anvergură, așa cum merită unul dintre cei mai mari reprezentanți ai științei și ai tehnicii românești – Aurel Vlaicu, membru post-mortem al Academiei Române. I-a revenit Academicianului Ionel-Valentin Vlad cinstea de a reprezenta acolo Academia Română. Și a făcut-o, ca întotdeauna, în mod exemplar. Iată că reprezentanții Asociațiunii Transilvane sunt aici, alături de noi, pentru a participa la sărbătoarea de suflet a unuia dintre Academicienii care iubesc cel mai mult țara aceasta, și în mod special Transilvania.

Am participat alături de Acad. Ionel-Valentin Vlad la Simpozionul național „Lucian Blaga”. O mare afecțiune îl leagă de numele lui Lucian Blaga. Am fost de câteva ori la Alba Iulia, Lancrăm și la Sebeș. Domnul Academician este cunoscut acolo și iubit de majoritatea oamenilor de litere, a intelectualilor și chiar și a politi-

cienilor de orice orientare, care respectă Academia Română. Acolo, am înființat un premiu de filosofie „Lucian Blaga”, pe care distinsul Acad. Ionel-Valentin Vlad îl acordă în fiecare an, la recomandarea Secției de filosofie și cu aprobarea Președintelui Academiei Române.

Am putea spune că participarea Domniei Sale la aceste manifestații de Suflet Românesc reprezintă ceva cu totul special, căci altfel Academia Română ar fi în afara marilor evenimente care se petrec la nivelul fiecărui sat românesc. Și am participat alături de Academicianul Ionel-Valentin Vlad la manifestări restrânse, din localități mici. De curând, Domnia Sa a participat la Simpozionul „Cultură și civilizație românească” în Maramureș, care s-a desfășurat la Săliștea de Sus. Și iată că maramureșenii nu l-au uitat și sunt aici, alături de noi. Este iubit în tot Ardealul, dar în mod deosebit în Ardealul de nord și de sud-est, unde au fost și sunt cei mai de seamă și cei mai frumoși ardeleni.

Am participat la câteva manifestări în care a evocat, cu mare patos, în primul rând luptele pe care le-au dus românii pentru unitate națională. Primul Război Mondial ar trebui să rămână pentru noi un simbol al Românității, un simbol al Unirii, căci, dacă te uiți, aproape în fiecare sat există câte un monument al eroilor. Am fost de curând la o manifestare într-un sat obișnuit, care nu avea mai mult de 250 de case. Conducerea locală a tipărit un volum în amintirea eroilor din Primul Război Mondial, în care este o listă cu peste 400 de eroi pe care i-a dat numai această mică localitate. A fost un război pe viață și pe moarte; să ne aducem aminte de „șarja de la Prunaru”, în care au pornit românii călări pe cai să se bată cu tancurile și cu tunurile dușmanilor; și s-au bătut cu nemții, s-au bătut cu austrieții, s-au bătut cu ungurii și cu bulgarii, și cădeau românii ca spicele de grâu. *„Spu-neți generațiilor viitoare – scrie pe monumentele eroilor*

români din Primul Război Mondial – *că noi am dat jertfa supremă pe câmpul de onoare*”.

Din toate cuvântările Domnului Ionel-Valentin Vlad răzbate și această idee. Să nu-i uităm niciodată pe cei care și-au dat viața pentru pământul românesc; fiecare palmă din pământul acesta a fost stropită cu sângele și sudoarea strămoșilor noștri și trebuie să avem grijă ce facem, trebuie să privim cu atenție la vecinii care se uită ca vulturii și corbii la teritoriul țării noastre.

Printre cele mai frumoase lucruri pe care le-a spus Academicianul pe care-l omagiem a fost acela în legătură cu unitatea națională a românilor și cu grija pe care trebuie să o avem pentru România, grija pentru reformele care se fac, pentru tot felul de împărțiri teritoriale ale acestei țări, care denotă că se urmărește ceva, ceva care nu prevestește nimic bun.

Noi, ardelenii, membri sau nu ai Academiei Române și ai „Astrei”, intelectuali și patrioți, îi dorim multă sănătate domnului Acad. Ionel-Valentin Vlad, suntem alături de Domnia Sa cu sufletul. Să-i ajute Bunul Dumnezeu, căci Domnul Academician este și un creștin ade-vărat. Am avut ocazia să mă închin alături de Domnia Sa în Sfânta Mănăstire de la Cozia și am trăit împreună clipe înălțătoare.

Nu avem diplomă, căci diplomele, Dumneavoastră ni le acordați. Dar, vă transmitem o caldă îmbrățișare din partea ardelenilor și a Transilvaniei, care este încă a noastră și este încă neregionalizată.

P. S. În anul 2014, Acad. Ionel-Valentin Vlad a fost ales Președinte al Academiei Române, distincția supremă care i se poate acorda unui membru al Academiei Române. La propunerea Domniei Sale, subsemnatul a fost ales Vicepreședinte al Academiei Române. Au trecut patru ani de atunci, și trebuie s-o spunem cu mare tristețe că Domnul Acad. Ionel-Valentin Vlad, Președinte al Aca-

demiei Române, după o grea suferință, pe care a îndurat-o cu demnitate, ne-a părăsit. Eu am fost cel care, în numele colegilor din Biroul de Prezidiu al Academiei Române, mi-am luat rămas bun de la cel care a fost Acad. Ionel-Valentin Vlad, în catedrala „Sfântul Iosif”, în fața coșciugului învelit în Steagul țării, și am asistat la înmormântarea cu onoruri militare de la Cimitirul „Bellu”.

Academicianul Ionel-Valentin Vlad a fost un „patriot prin participare”, cum i-am spus-o în anul 2013, la serbarea celor 70 de ani. A trăit ca un mare patriot și a fost cinstit ca un mare patriot și la moarte.

Mă bucură faptul că am putut să îi fiu în preajmă și la bine, și la rău și, mai ales, la toate marile Sărbători de Suflet Românesc, după puterile mele, prin participare...

*Sesiune de comunicări științifice, desfășurată la „Casa Blaga.”
La prezidiu: Acad. Alexandru Surdu și Prof. dr. Eugeniu Nistor*

FILOSOFIA BLAGIANĂ

Eugeniu NISTOR

MISTERELE LUMII ACESTEIA, CUNOAȘTEREA LUCIFERICĂ ȘI CEZURA TRANSCENDENTĂ A MARELUI ANONIM

Cunoașterea înțelegătoare, arată Lucian Blaga, are în centrul preocupărilor ei – ca obiect al cunoașterii – „misterul”, prezentând două stări și mai mult decât o singură dimensiune: „Cunoașterea înțelegătoare despre care vorbim se caracterizează printr-o integrală atașare plină de încredere la obiect, așa cum obiectul se prezintă pe planul intuiției, al abstracțiunii sau al imaginației.”¹ Când cunoașterea înțelegătoare are capacitatea de a lărgi, spori și progresa în înaintarea ei „în contact strâns cu obiectul”, căpătând „un tot mai pronunțat relief” – filosoful a stabilit că denumirea cea mai potrivită care i se cuvine este aceea de *cunoaștere paradiziacă*, care, „privită în ansamblu, ea se caracterizează prin fixare asupra obiectului socotit în întregime dat sau cu posibilități de a fi dat, fie în întregime, fie în abstracțiune, fie în imaginație.”² Ca parte a cunoașterii înțelegătoare, *cunoașterea paradiziacă*, atunci când se află în fața obiectului – fie că acesta este dat intuitiv, prin conceptele abstracte sau ca un fapt imaginar – îi aplică conceptele pe care obiectul însuși le solicită (prin chiar „fizionomia sau configurația” lui) și caută să-l înscrie pe planul conceptual, mergând direct

la țință. Un alt aspect important al acestui tip de cunoaștere este acela că ea își este suficientă sieși.

În schimb, *cunoașterea luciferică* se detașează de obiect, dar „fără a părăsi însă obiectul”, iar obiectul ei este „totdeauna un *mister*, un mister care de o parte se arată prin semnele sale și de altă parte se ascunde după semnele sale.” Așadar, încă din actul ei inițial, de la primele tatonări cunoașterea luciferică provoacă o criză în obiect, despicându-l în două: „într-o parte care se *arată* și într-o parte care se *ascunde*.”³ Dar pentru a prezenta lucrurile cât mai clar, filosoful arată și diferențele între cele două tipuri de cunoaștere: dacă cunoașterea înțelegătoare, în general, „în manifestarea ei cea mai frecventă, se găsește față în față cu un complex de fenomene empirice pe care le determină *paradiziac* prin *concepte*”, altfel stau lucrurile când vorbim despre cunoașterea luciferică – aceasta „invadează cunoașterea printr-un act neașteptat, care nu se explică prin nici o necesitate proprie celei paradiziace: ea problematizează *complexul de fenomene* despre care vorbim.”⁴

Filosoful a reluat și în alte cărți ale sistemului său de gândire descrierea celor două tipuri de cunoaștere desprinse din cunoașterea înțelegătoare. Astfel, în volumul *Știință și creație* (din Trilogia valorilor), el susține că diferența între cele două tipuri de cunoaștere, la care s-a referit, este sesizabilă în plan logic și epistemologic. Tot aici *cunoașterea paradisiacă* (extrasă din *cunoașterea înțelegătoare*, exprimată în Trilogia cunoașterii), este numită *cunoașterea de tip I*; ea are rolul de a organiza concretul prin simțuri, de a determina intuitiv obiectele prin concepte abstracte și de a stabili relațiile dintre obiectele astfel reprezentate. Sporul acestui tip de cunoaștere se face doar în contact direct cu obiectul, ea desfășurându-se în limitele suficiente ale categoriilor

kantiene, neavând o *importanță creatoare* și, deci, nici un rol în dezlegarea misterelor. Misterul și sarcina de a-l revela cad în seama *cunoașterii luciferice*, numită și *cunoaștere de tip II*, în cadrul căreia categoriile, intuiția, conceptul și experiența capătă alte funcții decât în cunoașterea paradisiacă; existența în orizontul misterelor și revelarea acestora prin plăsmuiri teoretice fiind chiar rostul ei fundamental, stabilit în concepția blagiană.

În timp ce cunoașterea paradisiacă aduce în spiritul cunoscător echilibrul, calmul, siguranța, fiind exterioară misterului și posibilă prin intelectul enstatic, ea atașându-se de obiect, cea luciferică se realizează prin intelectul ecstatic și prin detașare de obiectul dat, astfel încât, sub arcuirea ideii problematicului, declanșează *criza*, *determinarea* acestuia. Fenomenul central al cunoașterii luciferice este „misterul deschis”, adică despicarea lui în *arătat* (*fanic*) și *ascuns* (*criptic*). Iar dacă putem spune că, în cazul cunoașterii paradisiace avem de-a face cu un proces autonom, în cazul celei luciferice acesta este condiționat de cel dintâi. Revelarea „ascunsului” unui mister se face de regulă prin propulsia unei idei teoretice care mijlocește saltul în criptic, prin măsurarea „tensiunii interioare” a acestuia, schițată de Blaga în șase faze succesive. Aici e de făcut o precizare: în timp ce un obiect al cunoașterii, în cazul cunoașterii paradisiace, este echivalent cu *cunoscutul*, iar opusul acestuia, „necunoscutul” = *hiatul*, „golul” –, în cunoașterea luciferică „cunoscutul” semnifică *arătatul* (*fanicul*), iar „necunoscutul” = *ascunsul* (*cripticul*). Prin conceptualizare ea subsumează obiectele, numeric și calitativ, în cele trei sensuri posibile: *plus-cunoaștere* (când este atenuat calitativ un mister deschis), *zero-cunoaștere* (în cazul misterului permanentizat) sau *minus-cunoaștere* (în cazul misterului potențat).

Încercând să evite confuziile pe care i-ar putea isca unii termeni strict filosofici, dar de import, Lucian Blaga

își creează o terminologie nouă, proprie, pentru a descrie cele două părți ale obiectului în criză; astfel partea care se arată a obiectului în criză este denumită *fanicul misterului deschis* (de la grecescul *fainestai*, care înseamnă a se arăta), iar partea care se ascunde o denumește *cripticul misterului deschis* (de la grecescul *krýptein*, care înseamnă a ascunde). Dar să vedem încă câteva caracteristici ale celor două tipuri de cunoaștere, pentru a putea distinge, mai încolo, și „linia de demarcație” dintre ele. Este o certitudine, afirmă filosoful, că „a pune o problemă înseamnă, ca act luciferic, a deschide un mister.”⁵ Iar de cunoașterea luciferică aparține «problematicul», tatoarea teoretică, construcția, „adică riscul și eșecul, neliniștea și aventura”, în timp ce cunoașterea paradisiacă „se caracterizează printr-un fel de alipire familiară la obiectul său, pe care-l socotește total dat sau cu posibilități de a fi dat.” Apoi „cunoașterea luciferică se caracterizează printr-o distanțare plină de tulburătoare inițiativă față de obiectul său, pe care-l privește în perspectiva «crizei», pe care ea însăși o provoacă”, dar, prin cunoașterea paradisiacă „se statornicesc pozițiile liniștitoare, momentele de stabilitate, permanența vegetativă și orizonturile care nu îndeamnă dincolo de ele înseși, ale spiritului cunoscător.”⁶ Căci adâncirea în sfera problematicului, a construcției teoretice, a neliniștii și chiar și a fantasticului și demonicului, „prive în *plenitudinea* lor – sunt momente specifice ale cunoașterii luciferice.”⁷ Însă și cunoașterea paradisiacă își pune probleme și construiește teorii, dar ea procedează astfel numai când întâlnește în calea ei „*hiatururi*”, dar, observate mai de-a-proape, aceste probleme și teorii sunt mai degrabă „un fel de *similiprobleme* și *similiteorii*.”⁸ Nu e greu de sesizat că ambele cunoașteri, atât cea paradisiacă cât și cea luciferică, pornesc de la același

„material obiectiv”, însă diferă modul cum îl întrebuințează; ambele acțiuni gnoseologice, ca moduri ale cunoașterii înțelegătoare, se mișcă pe cele două planuri – al intuiției și al conceptualului – dar se deosebesc prin procedeele folosite și prin rezultatele lor finale: *cunoașterea luciferică* ajunge la rezultate la care cea paradisiacă, „fiind primară, niciodată n-ar putea să ajungă.” Între cele două tipuri de cunoaștere există o discontinuitate care „ia aspectul violent al unei polarități”, căci „fenomenul central al cunoașterii paradisiace e determinarea obiectului, nedespicat, sau acumularea de concepte adecvate asupra faptului intuit, gândit sau imaginat” iar „fenomenul central al cunoașterii luciferice e cu totul altceva: criza obiectului și diversele acte consecutive.”⁹

Când cunoașterea luciferică acționează asupra obiectului, ea nu consideră că acesta îi *este dat* ca obiect, ci doar ca un „simptom al obiectului”. Aflat în vizorul cunoașterii luciferice, obiectul intră în «criză», descumpanindu-se, adică se despică în două: „într-o parte care se *arată* și într-o altă parte care se *ascunde*”, cele două părți fiind *fanicul* și *cripticul*, pierzându-și astfel „echilibrul interior.” Așadar, prin acțiunea ei, cunoașterea luciferică *problematizează* obiectul, transformându-l într-un „complex de semne ale unui mister.”¹⁰

Dar ceea ce pentru cunoașterea paradisiacă este obiect întreg și neted, pentru cunoașterea luciferică ar fi „despicat în două: *arătat și ascuns*”, obiectul transformându-se în „simplu semn arătat al unui mister în esență ascuns”, astfel încât „a săvârși acest act și a iscodi de pe pragul părții care se arată a unui mister partea care se ascunde a acestuia înseamnă a «deschide un mister»”¹¹ – reprezentând, ca impact, chiar echivalența punerii unei probleme.

Deci există o diferență clară între cele două tipuri de cunoaștere, vizibilă chiar „din modul de a-și ataca obiectul”, căci obiectul cunoașterii paradisiace nu dezvăluie niciodată vreo notă de mister, acesta luând această postură numai când ajunge înaintea cunoașterii luciferice, de aceea, orice obiect al cunoașterii paradisiace, fiind lipsit de acțiunea *problematicului*, „dobândește, fără a-și pierde constituția, o înfățișare de *mister latent*.”¹²

Cât privește obiectul ce se despică în fața cunoașterii luciferice, acesta se poate situa în „sfera” experienței, sau se poate situa dincolo de această „sferă”, cu „numitul «halo» în jurul său”, și orice obiect al cunoașterii paradisiace, indiferent de ce domeniu aparține el, intră în criză când cunoașterea luciferică își trimite asupra lui reflexul ei de lumină, determinând „tot atâtea «mistere latente».”¹³

Din aceste diferențe „embrionare” rezultă că dacă „obiectul cunoașterii paradisiace posedă, în raport cu cunoașterea, dimensiunea «prezenței» sau, prin opoziție, a «hiatului»”, atunci „un obiect poate să fie aci prezent (cunoscut), cum poate să fie lipsă (necunoscut). Obiectul cunoașterii luciferice e totdeauna așezat la răscrucea, la întretăierea altor două dimensiuni: a «arătatului» (cunoscut) și a «ascunsului» (necunoscut). Vom nota că necunoscutul are, după cum se poate ghici din alăturarea aceasta, două sensuri, după cum e conceput sub modul cunoașterii paradisiace sau sub modul cunoașterii luciferice.”¹⁴ În rezumat: „necunoscutul” are, deci, dublu sens, unul ca *hiat* – în cadrul cunoașterii paradisiace și altul ca *ascuns* – în cadrul cunoașterii luciferice; după cum și „cunoscutul” are tot dublu sens: unul ca *prezență* și altul ca *arătat*.

În cunoașterea luciferică unui mister deschis i se substituie un nou conținut cognitiv, care reprezintă „ascunsul”, iar acesta, la rândul lui, se poate transforma iarăși într-un mister deschis, căruia i se va substitui un alt conținut, reprezentând un alt ascuns ș.a.m.d. Așadar, „în cadrul cunoașterii luciferice «arătutul» e substituibil prin «ascuns».”¹⁵

Dar situația este diferită în cadrul cunoașterii paradisiace, unde „hiatul” nu se substituie, ci are unele dimensiuni epistemologice pe care nu le are obiectul cunoașterii luciferice, solicitând să fie întregit: „Un hiat anulat prin *întregire* nu se *substituie* obiectelor deja cunoscute, ci li se *alătură*. «Hiatul» se adaugă «prezenței». Progresul cunoașterii paradisiace în domeniul necunoscutului e extensiv, liniar, de întregire, de adăugire, de juxtapunere.”¹⁶ Cunoașterea luciferică are un alt sens: ea înaintea tot mai intens în adâncime și „încearcă să pătrundă tot mai adânc în esența *ascunsă* a obiectelor.” Dar misterelor deschise li se substituie altele iar *ascunsul* revelat ia într-o oarecare măsură locul *arătutului* inițial. „Necunoscutul are deci în limitele celor două feluri de cunoaștere semnificații diverse. «Necunoscutul» în domeniul cunoașterii paradisiace e simplu suma tuturor «hiaturilor». Necunoscutul în cadrul cunoașterii luciferice e un permanent și inevitabil postulat care cere veșnic înlocuirea «arătutului» prin «ascuns» și a acestuia prin «și mai ascuns».”¹⁷

Cunoașterea paradisiacă lucrează cu categorii și concepte, prin înălțarea faptelor concrete pe plan conceptual, procedând atât la o reducere numerică, cât și o reducere a diversității concrete. Și deoarece obiectele cunoașterii paradisiace sunt – privite prin vizorul cunoașterii luciferice – „mistere latente”, aceasta efectuează o

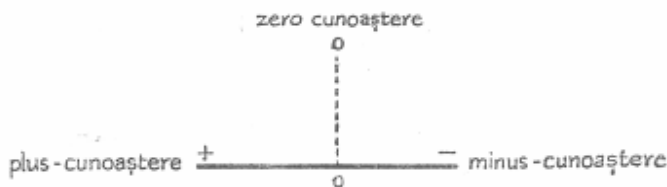

reducere numerică a „misterelor latente” de natură empirică, axându-se pe două procese: unul o împinge să înaînteze „extensiv în necunoscut prin scoaterea la iveală de noi obiecte”, iar celălalt o susține să împuțineze „numeric misterele latente ale lumii prin determinarea lor conceptuală.”¹⁸

Cunoașterea luciferică nu are în preocupările ei misterele latente, ci exclusiv deschiderea „misterelor ca mistere”, în baza unor procese de cunoaștere bazate pe trei posibilități de operare, distincte sub aspect calitativ, astfel: „1) Un mister deschis poate să îndure o atenuare în calitatea sa; 2) Un mister deschis poate să fie permanentizat în calitatea sa; 3) Un mister deschis poate să fie potențat în calitatea sa.”¹⁹ Procesele din prima variantă sunt cele mai frecvente; procesele din cea de-a doua variantă sunt mai rare, iar procesele din ultima variantă se săvârșesc în situații excepționale.

Urmând direcțiile cunoașterii luciferice și punându-le în raport cu aceste posibilități de variere calitativă a misterelor, vom avea: „1) Atenuarea calitativă a unui mister deschis vom socoti-o ca procedeu de cunoaștere drept «plus-cunoaștere»”; „2) Permanentizarea calitativă a unui mister deschis va dobândi denumirea de «zero-cunoaștere»”; „3) Întețirea calitativă a unui mister deschis va purta ca procedeu denumirea de «minus-cunoaștere».”²⁰ În această reprezentare simbolică, întocmită la indicațiile filosofului (fig. 1), se observă cele două zero-uri: unul ca direcție, iar celălalt ca punct de plecare, unde „zero ca punct de plecare, ca «origo», corespunde locu-

lui epistemologic în care se plasează totdeauna un mister deschis.”²¹

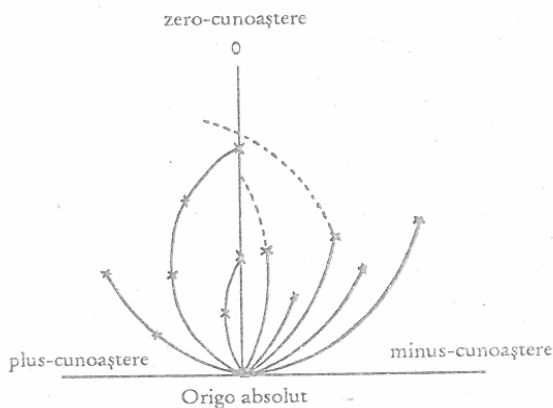
Fig. 1

Orice problemă își are propriul ei punct «origo» și coordonatele ei relative, astfel încât atunci „când prin operațiile cunoașterii luciferice «misterul deschis» suferă o atenuare în calitatea sa, vom spune că operațiile au avansat în direcție *plus*. Când prin operațiile cunoașterii luciferice misterul deschis suferă o întetire în calitatea sa, vom spune că ele au înaintat în direcție *minus*. Când prin operațiile cunoașterii luciferice misterul n-a suferit nici o schimbare calitativă, vom spune că operațiile s-au săvârșit în direcția zero. Prin zero cunoaștere ca «direcție» misterul deschis se fixează în identitatea cu sine însuși într-o poziție definitivă, recunoscută drept inatacabilă prin mijloace conceptual cognitive.”²² Acest punct de plecare, zis „origo”, e dat oriunde ar exista posibilitatea, pentru cunoașterea luciferică, de a deschide un mister, deoarece „oricare ar fi problema, din momentul punerii ei, ea poate să devină punct de purcedere (zero-origo) pentru procedeele de «soluționare», mișcându-se în direcții diverse.”²³ Însă aceste puncte de plecare sunt relative, în funcție de problema care se pune de fiecare dată, și tot așa de relative sunt și coordonatele. Dar în legătură cu aceste aspecte trebuie făcută o precizare, spre a fi în acord cu cele susținute de Lucian Blaga: în afara acestor infinit de multe puncte „origo”, toate cu poziții relative,

poate exista și *un origo absolut*, precum pot exista și *coordonate absolute ale cunoașterii luciferice*: „Situat în «origo absolut» (un loc epistemologic numai abstract determinabil) poate fi considerat orice mister latent, care «se deschide» pe planul experienței empiric-concrete. Deoarece există o infinitate de mistere latente în cadrul experienței concrete, adică o infinitate de mistere ce pot fi deschise aici, urmează că în punctul origo absolut se așează de la sine toate problemele puse în cadrul cunoașterii luciferice în legătură cu fenomenele empiric-concrete. Din origo absolut pornesc coordonatele absolute în sens plus, minus, zero.”²⁴

Însă cunoașterea luciferică nu cuprinde doar acea diversitate de direcții – plus, minus, zero – ci și așa-numitele *domenii* care, la rândul lor, cuprind atât „misterele progresiv atenuate” (domeniul plus-cunoașterii), cât și toate „misterele progresiv potențate” (domeniul minus-cunoașterii), iar între ele linia platoului zero-cunoașterii cu toate „misterele permanentizate” (Fig. 2) Dacă luăm cazul unui fenomen empiric, care devine obiectul cunoașterii luciferice, acesta va fi transformat în „complex de semne ale unui mister”, iar în încercarea de a i se găsi soluția, fenomenul respectiv va fi supus unei varieri calitative – totul depinzând apoi de direcția în care se mișcă cunoașterea luciferică pentru a găsi soluția potrivită. Dacă aceasta preferă direcția plus-cunoașterii – atunci misterul va fi supus unei operații de atenuare, și așa vom avea o parte care *se arată* și o parte care *se ascunde*; dar și această posibilitate poate fi privită ca fiind provizorie, căci partea care se ascunde poate, eventual, să fie supusă unei noi operații, care va despica iarăși obiectul în *arătat* și *ascuns* – și procesul poate continua, tot așa, la infinit. În mod asemănător se petrece lucrurile și

în celelalte domenii. Însă trebuie ținut cont de faptul „în câmpul cunoașterii luciferice, privite sub raportul coordonatelor sale absolute (...) o «serie» de probleme și soluții e cel mai adesea lăsată într-o provizorie încheiere încă înainte de a ajunge pe linia zero-cunoașterii.”²⁵ Și așa «misterul» a rămas „susceptibil de un multiplu sens, fiind lăsat să plutească într-un haotic vag, a devenit un permanent izvor de confuzii și insurmontabile piedici pentru gândirea filosofică.”²⁶

Fig. 2

Pentru a lămuri și simplifica lucrurile, în ceea ce privește „funcționalitatea” articulațiilor cunoașterii luciferice, filosoful recurge la un exemplu edificator: presupunând că cunoașterea se îndreaptă asupra *luminii*, cu tot complexul de probleme al fenomenului – propagare, reflexie, refracție, interferență și dispersia ei spectrală etc. – toate aceste caracteristici devin pentru cunoașterea luciferică un complex de semne ale unui mister, astfel că obiectul *lumină* intră în criză, despicându-se în fanic și criptic. Iar, mai departe, din pragul fanicului, cunoașterea luciferică caută să scoată la iveală cripticul obiectului

respectiv – reușind aceasta prin susținerea, ca revelație a cripticului, că lumina este „ondulație în eter”. Prin aceasta, tot ceea ce însemna fanicul inițial al misterului deschis – „materialul empiric, în ansamblu, experiențele optice cu privire la propagarea luminii, la reflexie, refracție, polarizare, interferență, dispersiune spectrală” – a suferit o degradare și, prefăcut în ceva accidental – cade pe al doilea plan.²⁷ Și astfel misterului deschis i se substituie cripticul revelat – adică acea „ondulație în eter” – misterul deschis suferind prin aceasta „o atenuare calitativă.” Derulând operațiunea mai departe, deslușim că „în adevăr misterul deschis fusese la început prezentat prin «fanicul» său, adică prin materialul empiric foarte complex și de mare diversitate (proprietățile calitative ale luminii, proprietățile de propagare, de reflexie, de refracție, de interferență etc.), iar la urmă vedem același mister reprezentat în cunoaștere prin construcția imaginară mai elementară, mai simplă (ondulație în eter), prin care s-a încercat a se revela cripticul misterului.”²⁸ Iar construcția imaginară, „ondulație în eter”, poate redeveni, în continuarea procesului cognitiv, iarăși „mister deschis”, mai precis latura *fanică* a unui nou mister deschis, urmând apoi să i se reveleze și acestuia *cripticul* și, tot, așa, în continuare, realizându-se în acest fel un întreg șir de probleme și de soluții operaționale.

Dar Lucian Blaga constată că nici noțiunea de „mister” nu a fost supusă de filosofi unei analize critice consecutive și de profunzime, astfel încât această noțiune se prezintă cu *n* variante de lucru și cu o precizie operațională „aproape matematică”; astfel, există posibilitatea de a avea: 1. *mistere latente*, 2. *mistere deschise*, 3. *mistere atenuate*, 4. *mistere permanentizate*, 5. *mistere potențate*, dar și unele mistere în „variante incomplete, laterale sau

viciate”, cum ar fi: *mistere-hiaturi*, *mistere minuni*, *mistere adventive*.²⁹

În continuare, gânditorul oferă unele explicații despre modul cum se întâmplă *relevarea cripticului* din pragul fanicului: pentru a ajunge la construcția imaginară „ondulația în eter” este strică nevoie de un fel de tram-bulină, de o punte de salt – reprezentată de așa-zisa *idee teorică*, cum o denuște acesta –, care să-i imprime conținutului construcției amprenta ei și a cărei funcție autentică „trebuie desprinsă din sensul total al cunoașterii luciferice ca sistem de operații în vederea varierii *calitative* a unui mister deschis...”, ea fiind „o idee așezată în centrul dinamic al unei probleme de cunoaștere luciferică.”³⁰ Dar Lucian Blaga atrage atenția asupra faptului că prin *idee teorică* nu trebuie să se înțeleagă o idee de natură teoretică, a cărei valabilitate decurge din chiar verificabilitatea ei, rolul acesteia fiind doar de „a mijloci o construcție teoretică și în legătură cu acesta de a mijloci și unele accesorii explicative, care toate la un loc realizează un acord indirect între conținutul «fanicului» al materialului dat și «ideea teorică» însăși.”³¹ O verificare posibilă a ideii teoretice este îngăduită doar după ce construcția teoretică proiectată s-a configurat, iar funcția acesteia „poate fi îndeplinită de: orice plăsmuire abstractă, de o idee cu caracter de principiu, o idee cu caracter de lege, de o categorie sau de un simplu concept comun.”³² Pe de altă parte, ideea teorică nu se aplică direct la materialul fanic, ci numai indirect, cu ajutorul construcțiilor și al unor accesorii teoretice, aceasta deoarece ideea teorică se află mereu în divergență cu fanicul misterului deschis: „dacă, prin urmare, într-o problemă pusă și definitiv constituită, punctul de plecare e o *disonanță* de conținut, o tensiune între o *idee teorică* și *fanicul* mis-

terului deschis, actul ultim al soluționării unei probleme trebuie să fie acordarea lor indirectă, cu ajutorul unor construcții și accesorii teoretice.”³³

În teoria blagiană *categoriile cunoașterii* au, în genere, o dublă funcțiune, și anume: o funcțiune în cadrul cunoașterii paradisiace și o altă funcțiune în cadrul cunoașterii luciferice. Apoi, în cadrul primului tip de cunoaștere, categoriile sunt solicitate în materialul intuitiv, având o atitudine „asonantă” față de acesta; în schimb, în cadrul celui de-al doilea tip de cunoaștere, categoriile sunt cu totul în dezacord față de fanicul unui mister deschis: „În funcția lor intermediară de puncte de salt în criptic, conceptele categoriale sunt utilizate nu *asonant* sau în conjuncție cu fanicul unui material, ci *disonant*, *din flanc*, sau chiar *în răspăr* cu ceea ce e fanicul. Acordul între conceptul categorial și materialul fanic se obține în domeniul cunoașterii luciferice *indirect*, prin mijlocirea unor construcții și accesorii teoretice, nu *direct*, ca în domeniul cunoașterii paradisiace.”³⁴ Așadar avem aici o pledoarie pentru dubla funcție a categoriilor, aspect care nu a mai fost observat și nici teoretizat de alți gânditori, toți conversând despre categorii și reliefând doar o singură funcție a lor – aceea pe care filosoful român o pune în seama cunoașterii paradisiace – fiind amintită teoria cunoașterii la Kant (gânditorul care reduce cunoașterea la intuiție și la categoriile echivalente cu un fel de „operațiune transcendentă”), dar și teoriile lui Avenarius și Mach, „socotiți printre adversarii cei mai ireductibili ai «categoriilor».”³⁵

Pentru a clarifica modul cum se produce atenuarea calitativă a unui mister deschis în cunoașterea luciferică, filosoful român distinge următoarele șase etape logice: „1. Deschiderea unui mister. Deschiderea obiectului în

fanic și criptic; 2. Punerea unui accent pe cripticul materialului deschis; 3. Punerea unei idei teoretice ca punct de salt în cripticul misterului deschis; 4. Revelarea cu ajutorul ideii teoretice a cripticului misterului deschis, printr-o „construcție”; 5. Degradarea fanicului inițial al misterului deschis; 6. Reducția misterului deschis în cripticul său revelat.”³⁶

Prin operațiunea de revelare a cripticului unui mister deschis, acesta trece într-o stare apreciată a fi *cea de-a doua latență*, „ce reprezintă un caracter de pronunțată instabilitate și cu o vădită tendință spre criza luciferică.”³⁷ Apoi gânditorul supune dezbaterii *un moment* pe care el îl consideră demn de evidențiat în cadrul cunoașterii luciferice: este vorba de „zarea interioară a problemei”, care se află în strânsă legătură cu ceea ce înseamnă *tensiunea interioară*, căci „tensiunea interioară a problemei e ca un arc din care va porni săgeata ce se va împlânta în bolta teoriei.”³⁸ Aceasta deoarece tensiunea interioară și zarea interioară se află în anumite raporturi, socotite a fi bine determinate: „Cu cât tensiunea interioară a problemei e mai mare, cu atât construcția teoretică și accesoriile ei, menite să acorde indirect «fanicul» și «ideea», vor fi mai multe la număr și se vor deosebi mai profund prin conținutul lor de ideea teoretică și de materialul fanic al problemei puse. Cu cât divergența de conținut între ideea teoretică și materialul fanic e mai accentuată, cu atât se impune pentru acordarea lor indirectă un ocol mai excentric și o cascadă de accesorii mai complicată. Perspectiva aceasta de la tensiune, de la arc la boltă în care se va fixa săgeata lansată în criptic, perspectiva aceasta spre un luminis mai mult sau mai puțin depărtat în care se va

așeza «soluția» problemei, o putem numi *zarea interioară* a problemei. Cu cât «tensiunea interioară» a unei probleme e mai mare, cu atât soluția ei teoretică va cuprinde a priori mai multe elemente care *nu sunt* implicit date în «ideea teorică» și în «fănicul inițial» al problemei; cu atât în cadrul problemei se deschide deci o zare mai depărtată și mai largă de posibilități de noi elemente.³⁹

Zarea interioară indică ținta către care trebuie să se îndrepte perspectiva de soluționare a problemei, iar problemele de tensiune interioară și de zare interioară sunt definitorii în privința cunoașterii luciferice: când tensiunea interioară este minimă – problemele sunt lipsite de zare interioară, iar când tensiunea interioară este maximă – problemele au zarea interioară sensibil lărgită, între cele două aspecte fiind o evidentă corelație, filosoful constatănd că „problemele de tensiune interioară și de zare interioară definesc și circumscriu, în totalitatea lor, niciodată încheiată, zona cunoașterii luciferice.”⁴⁰

Conform celor explicate anterior, cunoașterea luciferică revelează cripticul unui mister deschis, operațiunea desfășurându-se în trei planuri: „1) Planul α , al sensibilității înțelegătoare (empiric-concret); 2) Planul β , al imaginației înțelegătoare (imaginar-concret) și 3) Planul γ , al înțelegerii conceptuale.”⁴¹ Cunoașterea luciferică poate trece de pe un plan pe altul, spre a revela cripticul unui mister deschis și apoi forțează varietatea lui calitativă pe planul β , sau poate chiar pe planul γ . Nu este însă o regulă anume pentru ca ceea ce apare fănic pe planul β sau γ , să fie tot fănic și pe planul α . Pentru a facilita înțele-

gerea teoriei lui Blaga despre cunoaștere, reproducem graficul întocmit după indicațiile filosofului. (Fig. 3).

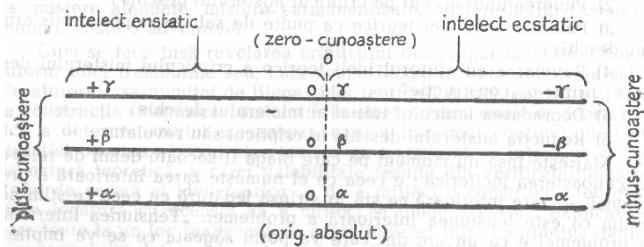

Fig. 3

Dar Lucian Blaga ne atrage atenția că aceste explicații, atât de complexe, nu pot fi înțelese decât numai dacă sunt puse în legătură cu cunoașterea luciferică, căci „a voi să elimini «explicația» din știință și din filosofie înseamnă în fond a anula cunoașterea luciferică în întregul ei.”⁴² Iar, ceva mai departe, constată că „a explica ceva, înseamnă a acorda indirect acest ceva cu cripticul revelat al acestui ceva. Explicația e procedeul complet, integral, al varierii calitative al unui mister în general.” Continuând apoi: „Nu există explicație, cu adevărat, fără de o inițială provocare a crizei luciferice în obiect. Nu există explicație cu adevărat fără revelarea pe un plan oarecare a cripticului unui mister deschis. Nu există explicație cu adevărat fără o acordare indirectă a fanicului și cripticului revelat al unui mister deschis.”⁴³ Cum «explicația» a fost mereu confundată cu alte procedee teoretice, ducând la înregistrarea unei false definiții a acesteia, filosoful arată critic către cele două tipuri de procedee generatoare de confuzii: „1. S-a afirmat că a «explica» *ceva* înseamnă a arăta «cauza» acestui «ceva». 2. S-a afirmat că a «explica» *ceva* înseamnă a reduce acest ceva la ceva mai «general».”⁴⁴ În același context *explicativ* el identifică «explicația» cu varierea calitativă a unui mister

deschis, arătând că acesta „posedă atâtea moduri câte moduri fundamentale posedă cunoașterea luciferică. Există, cu alte cuvinte, o «plus-cunoaștere», o «zero-cunoaștere», o «minus-cunoaștere».”⁴⁵

Așa cum se configurează concepția blagiană despre cunoașterea luciferică, iar căile acesteia duc, în mod inevitabil, către împărăția metafizicii, căci cunoașterea are, în miezul ei un adânc, un sens metafizic. Așa se face că în volumul *Cenzura transcendentă* (1934) filosoful încearcă să determine relația existentă între „principiul metafizic absolut” și „cunoașterea individuală”, care este privită ca o „relație de la existență productivă la o existență produsă” sau ca un „raport de la creator la creat, de la autor la făcut, de la un *x* determinat la rezultatul determinant.”⁴⁶ Prin cunoașterea individuală, filosoful înțelege cunoașterea realizată de un individ oarecare, iar „principiul metafizic absolut” este ceea ce imaginația metafizică a desemnat a fi când *substanță*, când *eu absolut*, când *Rațiune immanentă*, când *Tată extramundan*, când *Inconștient*, când *Conștiință* etc., și pe care Lucian Blaga îl mai numește, cu mai mare precizie: *Marele Anonim*, considerându-l „factorul metafizic central” al întregii existențe.⁴⁷

Dar, înainte de a studia raportul dintre *Marele Anonim* și „cunoașterea individuală”, să constatăm cum se înfățișează această cunoaștere în cele patru moduri de manifestare dezvăluite de gânditorul român, și anume: „1. *Cunoașterea concretă*; 2. *Cunoașterea înțelegătoare* (paradisiacă și luciferică); 3. *Cunoașterea mitică*, 4. *Cunoașterea ocultă*.”⁴⁸ Între acestea, *cunoașterea concretă* se distinge prin aceea că ea nu e de sine stătătoare, fiind „sau punct de plecare al cunoașterii, sau un element constitutiv în orice altă formă de cunoaștere, fie mitică,

fie conceptuală. Ea e izvorul neistovit care servește materialul brut oricărei elaborări intelectuale.”⁴⁹ Astfel că ceea ce apare în *planul concret* nu este altceva decât ceea ce se arată din unghiul *cunoașterii înțelegătoare*, adică un semn al unui *mister latent* sau al unui *mister declarat*: „Elementul cognitiv «culoarea concretă» sau «sunetul concret», sau «palpabilul concret» etc., înseamnă în cadrul cunoașterii înțelegătoare: ceva ascuns care de altfel ni se arată așa.”⁵⁰ Iar toate aceste percepții cu ajutorul simțurilor nu sunt decât niște disimulări ale unor mistere. Rămânând tot în planul cunoașterii concrete să mai precizăm că aici nu se înregistrează nici goluri, nici lipsuri sau hiaturi, căci „Plenitudinea orizontului concret sensibil completează disimularea senzitivă. Misterele revelate prin simțuri umplu totdeauna până la saturație întregul orizont concret al cunoaștinței. Nu se îngăduie în nici un chip în acest orizont o «porozitate», sau posibilitatea ivirii conștiinței concrete a unor «lipsuri», «goluri», care să corespundă unora dintre misterele, despre care știm numai pe altă cale, deductivă, că sunt prezente și că, în consecință, ar trebui să fie semnalate în orizontul concret cel puțin printr-un «hiat». Dacă există undeva în natură un *horror vacui*, el există ca particularitate a conștiinței.”⁵¹ De aici rezultă că subiectul cunoscător, care stăruie și acționează numai în planul cunoașterii individuate concrete, nu ajunge la conștiință și că acest tip de cunoaștere afectează însăși disimularea misterele. Iar la „disimularea extensivă a misterele în limitele cunoașterii concrete senzitive, se adaugă «platitudinea absolută a orizontului concret».”⁵² Cunoașterea înțelegătoare a fost pusă în discuție atât împreună cât și separat – în variantele ei, luciferică și paradisiacă – gânditorul arătând că „aici rămâne să stabilim doar că prin cunoașterea paradisiacă se

accentuează disimularea misterelor revelate cunoașterii concrete.”⁵³

Așa se face că, după cunoașterea paradisiacă, modul cel mai frecvent de manifestare al cunoașterii individuate este cel al *cunoașterii mitice*, care este juxtaș celorlalte și le pătrunde pe toate, deoarece chiar și cunoașterea oamenilor de cultură este impregnată adesea de miracolul miturilor. În acest sens, Blaga susține că, în fapt, superștițiile nu ar fi decât mituri în miniatură. E-adevărat că rațiunea a luptat mereu cu superștițiile, dar nu a reușit să le anihileze total, ci doar să le fragmenteze, să le amestece și să le împrăștie în lumea largă: „Miturile vor să exprime în *icoană*, sensurile smulse existenței. Momentul «disimulării» e cuprins în chiar definiția mitului. Actul de însuflețire al faptului, închiderea unui «sens» sub haina unor imagini concrete, redarea sensului prin personaje închipuite și prin întâmplări simbolice, intervin ca factori în geneza și în structura oricărui autentic mit.”⁵⁴ Dar miturile nu pot fi considerate drept revelații pure ale transcendenței, deoarece „în orice mit s-a instalat parcă un oracol”, iar ele „exprimă un sens, dar îl exprimă numai în măsura în care-l și ascund”; aceasta și pentru că „posedați de demonul întruchipărilor”, creatorii de mituri nu au putut (când au lucrat cu „sensurile” lor) „decât să le exprime «disimulat» sau să nu le exprime deloc.”⁵⁵

Un alt mod al cunoașterii individuate este *cunoașterea ocultă*, care se referă la fenomenele oculte ale lumii, fiind cunoscută și sub numele de clarviziune, însă nici acest tip de cunoaștere nu este mai eficace, sub aspectul sporului de cunoaștere, celelalte moduri cognitive, nefiind o cunoaștere mai adecvată decât acestea, chiar dacă revelează unele fenomene, dar le revelează, disimulându-

le în același timp: „Fenomenele oculte au un prăpăstios substrat în structura, în factorii alcătuitori, în modul de funcționare al inconștientului uman (...) Teoria spiritelor, a reîncarnăției etc., revelează în adevăr realitatea interioară ascunsă a psihismului uman, dar e o realitate iscusit și cu mult rost «disimulată».”⁵⁶

Așadar cunoașterea individuată, sub orice mod de manifestare s-ar înfățișa ea, nu poate duce la revelații adecvate și, privită sub aspect ontologic, „Lumea așa cum o știm, cum o simțim, cum o înțelegem și nu o înțelegem, are pe plan metafizic restul unei *imense apologii a misterului existențial*.”⁵⁷ Pe de altă parte ea este dependentă de censura transcendentă exercitată de Marele Anonim, ea fiind în așa fel formată, prin însăși fondul ei structural, că nu poate converti un mister existențial în non-mister. Filosoful consideră a fi *revelație* „orice eventuală izbucnire sau arătare pozitivă a unui mister existențial în conul de lumină al cunoașterii individuate”⁵⁸ și, totodată, afirmă că nu există revelații adecvate, toate acestea fiind doar revelații disimulatoare; așa se face că „un mister existențial, descoperindu-se sau revelându-se cunoașterii individuate, e disimulat prin însuși structura întipărită cunoașterii individuate, potrivit intențiilor inerente cenzurii transcendente.” Apoi el precizează că expresia însăși de *revelare* nu este utilizată în sens teologic, cu semnificația inspirației divine, ci doar cu un „sens strict uman și de ordine firească, adică sensul de «arătare», de «punere în lumina conștiinței».”⁵⁹ Nici o revelație nu poate fi adecvată, deoarece este prompt sancționată de intervenția Marelui Anonim prin censura transcendentă și, conform teoriei blagiene, intervenția Marelui Anonim, căruia i se atribuie „o absolută «veracitate», iar acesta, având unele „taine în raport cu cunoașterea in-

dividuată”, a făcut în așa fel încât cunoașterii umane „sfera adevărului să-i fie accesibilă, cel puțin în fragmente.”⁶⁰

Filosoful identifică trei posibile motive care ar putea justifica intervenția cenzurii transcendente: în primul rând – o motivare *minimală*, în al doilea rând – una *medie* și, în al treilea rând – alta *maximală*. Ne vom referi pe scurt la fiecare. În *motivarea minimală*, censurarea este necesară în interesul vieții și al spiritului, căci deținerea adevărului absolut ar condamna viața și spiritul la stagnare perpetuă, ar anula orice tensiune, ar reduce cunoașterea la repetiție stereotipică și ar duce chiar la imposibilitatea creației, astfel că „spre a preîntâmpina «staza perpetuă» a vieții și spiritului, Marele Anonim aplică cunoașterii individuate «cenzura transcendentă». Îngrădind astfel cunoașterea individuată, Marele Anonim o înzestrează în același timp cu tendința dinamică de a se depăși în fiecare moment.”⁶¹ În *motivarea medie*, o cunoaștere individuată absolută ar constitui o primejdie atât pentru creatură, cât și pentru obiectul supus cunoașterii căci ar smulge individul din „aderențele sale creaturale” și i-ar tulbura echilibrul, și, de aceea „Aceste primejdii au toate caracterul unei perturbații virtuale a echilibrului existențial.”⁶² Iar în *motivarea maximală* cunoașterea, lăsată nestăvilă, ar însemna o mare primejdie chiar și pentru Marele Anonim, căruia i-ar fi redus și zădărnicit atât potențialul creator, cât și influențele și intențiile lui: „Orice eventuală cunoaștere absolută proprie unui punct periferic al existenței ar însemna un pericol de descentralizare a existenței.”⁶³ Acestea ar fi motivele pentru care Marele Anonim a instituit aceste măsuri asiguratorii: din grija pentru subiectul cunoscător și pentru „menirea creatoare a spiritului individuat”, din grija pentru „angrenajul

existențial în care e vârât subiectul individuat sau obiectul cunoscut” și din grija pentru el însuși, adică cea privitoare la „raportul dintre Centrul absolut și individuație.” Prin instituirea cenzurii transcendente e stopată cunoașterea deplină, pozitivă și nedisimulatoare, iar motivarea acesteia poate fi „susceptibilă de gradații”, căci, comentează Lucian Blaga, „noi înșine înclinăm să acceptăm cele trei etaje ale motivării în totul, fiindcă ele nu se exclud, ci se completează.”⁶⁴ Legat de acest aspect el mai precizează că „omul n-are posibilitatea să treacă peste această opreliște, fiindcă ea e înscrisă în ființa și structura sa. Marele Anonim nu va avea deci prilejul să se răzbune, nici dacă l-am înzestra înadins cu asemenea micimi. Cuvântul biblic: «Cine vede pe Dumnezeu, moare» – rămâne un simplu cuvânt poetic și impresionant, dat fără obiect. Căci Dumnezeu s-a îngrijit să nu poată fi văzut, adică să nu poată fi cunoscut întocmai; Dumnezeu s-a îngrijit să poată fi cunoscut cel mult «disimulat» sau ca «mister catexohin»; astfel n-ar muri numai cel ce-L vede, ci o putere s-ar stinge și în Dumnezeu. Dacă cineva ar vedea pe Dumnezeu, ar putea să piară în parte Dumnezeu însuși; o asemenea cunoaștere ar echivala cu o castrare parțială a divinității.”⁶⁵ Termenii folosiți sunt extrași îndeosebi din teologie, aceasta fiind o pasiune mai veche a filosofului, care se manifestă de altminteri cu energie, în toate construcțiile sale teoretice.

Revenind la subiect, să constatăm că chiar dacă cunoașterea individuată „lucrează” prin revelații disimulatoare, obiectul cunoscător nu conștientizează disimularea, având convigerea că se află în posesia unor revelații pure (nedisimulatoare) și că obiectul i se arată în chip adecvat, așa cum este el, și că chiar dacă ar mai fi ceva ascuns, acel ceva ar putea fi cunoscut ulterior prin alte revelații.

Acestei ciudate și naive credințe a subiectului, că revelația sa este pură și că obiectul este sesizat în mod adecvat, filosoful îi spune *iluzia adecvației*, el considerând-o „*un moment prețios*” al cenzurii transcendente, sub imperiul căreia subiectul cognitiv nu mai simte nevoia să caute dincolo de revelația disimulatoare a misterului, și, considerând că se află de-a dreptul în posesia unei revelații pure, nu va mai încerca nici o strategie de cunoaștere a misterului existențial, deoarece „nu se va mai simți nici o clipă ispitit să caute un «mister» în dosul unei revelații disimulatoare.”⁶⁶ Așadar, câtă vreme cunoașterea individuată „stă sub imperiul deplin al cenzurii, al cenzurii supraasigurate de iluzia adecvației, se poate spune că e în stare de grație. Ea e oarecum în mâinile Marelui Anonim”, dar și „subiectul cognitiv se găsește totuși în stare de *grație*, să-i zicem *cenzurată*”, el fiind astfel ferit „nu numai de o ipotetică primejdie metafizică, ci și de orice frământări și chin care duc la învrăjbire cu sine însuși.”⁶⁷

Cunoașterea individuată, care se manifestă prin posibilitățile ei de cunoaștere concretă – paradisiacă și mitică, prezintă, în conținuturile ei, senzația că produce asupra subiectului cunoscător următoarea impresie: că obiectele se oferă ele însele cogniției și că nu mai e nevoie de nici un efort pentru realizarea cunoașterii acestora. În cele două moduri de cunoaștere concretă (paradisiacă și mitică), este subliniat „caracterul receptacular și ceva din aspectul liniștit al lucrurilor care se fac de la sine”, aceasta spre deosebire de cunoașterea luciferică – unde „accentul pe spontaneitate, pe elaborarea conștientă, pe efort. Prin cunoașterea luciferică subiectul cognitiv iese din starea de grație, apucând drumul dramei sale proprii” și „iese din grație numai cu frământări, ca tentație, ca încercare, ca exces.”⁶⁸ Astfel că asaltul cunoașterii lucife-

rice sparge iluzia adecvației și o dă la o parte, iar subiectul cunoscător se simte dezamăgit de rezultatele obținute cu ajutorul celorlalte moduri ale cunoașterii individuate, descoperind singur că revelările misterelor existențiale sunt doar disimulatorii, fiind „privite ca simple semne arătate ale unor mistere în esență ascunse. Prin modul «luciferic» cunoașterea individuată se instalează în mister ca atare.”⁶⁹

Cunoașterea luciferică și misterul sunt legate în chip indisolubil, și aceasta nici nu poate fi înțeleasă fără a-i alătura ideea de mister. Stăruind asupra variantelor epistemologice ale *ideii de mister*, filosoful accentuează faptul că acesta „ocupă un loc privilegiat în articulația interioară a cunoașterii individuate”, fiind „*singura idee care sparge, sau mai bine zis «trece» frontul cenzurii transcendente.*”⁷⁰ Particularitățile acestei idei, „privilegiată de vadul ei unic”, care taie „cordonul cenzurii transcendente” sunt: „1. Ideea de mister implică un act de transcendere; 2. Ideea de mister e o «idee-negativ»; 3. Ideea de mister constituie orizontul unui întreg mod de cunoaștere; 4. Ideea de mister e element constitutiv în definiția cenzurii transcendente.”⁷¹ Iar acest element al „interdicției cenzoriale”, unde misterului nu i se îngăduie „o pătrundere pozitivă în transcendență”, încercările luciferice sunt legate doar de posibilitățile de a-l «varia» în „triplu chip” și de „*a se integra în mister ca atare*”, astfel: „1. Cunoașterea luciferică se integrează în mister încercând să-l *atenueze*, fără pretenția de a-l anula. Această sarcină constituie o problemă nedefinită. 2. Cunoașterea luciferică se integrează în mister *permanentizându-l*. 3. Cunoașterea luciferică se integrează în mister potențându-l. Sau dându-i tot relieful și toată adâncimea ce i se cuvine.”⁷²

Filosoful arată că între însușirile reale ale cunoașterii individuate se situează și posibilitatea de a ajunge la ideea adecvată despre „obiectul total”, idee care coincide cu aceea de mister, însă această adecvare trebuie înțeleasă într-un sens determinat, căci ea „consistă în conștiința unei *absențe* cu accent de *esențialitate*, care se substituie unei *prezențe pline*, dar fără accent de esențialitate. Împrejurarea aceasta ne face să numim ideea de mister o «idee-negativ». Ideea de mister acopere «obiectul total», dar îl acoperă așa cum în tehnica plastică «negativul», clișeu sau mulaj, își acoperă «obiectul».”⁷³

Dacă procesul de *atenuare* și de *permanentizare* a unui mister se face prin «enstazie intelectuală», iar cel de *potențare* – prin «ecstazie intelectuală», ar trebui să subliniem că în teoria blagiană, „ecstazia intelectuală deschide posibilitatea de integrare extremă sau totală, a cunoașterii individuate în mister.”⁷⁴

Modul cum se desfășoară cunoașterea luciferică are ceva dramatic în toate manifestările ei – ea depune neconținute eforturi și încercări de a converti „un mister în non-mister”, până descoperă că totul este zadarnic, căutând apoi *să se integreze în mister* – conform fazelor dramatice ale cunoașterii individuate, care sunt: „starea de grație, ieșirea din grație, orgoliul luciferic, eșuarea și integrarea în mister.”⁷⁵

Dar, legat de această chestiune, mai este o problemă de care este frământat gânditorul din Lancrăm, venind și aci cu valoroase și originale contribuții teoretice proprii: subiectul individuat este dotat cu „fenomene de conștiință”, cu unii factori subiectivi, care pot interveni în procesul gnoseologic, dar care „nu prezintă nici o similitudine interioară cu transcendența însăși.”⁷⁶ Conform supoziției lui Blaga ar exista suficiente argumente pentru a

atribui acestor „fenomene de conștiință” valori cognitive atunci când subiectul individuat răspunde în mod repetitiv și constant la aceleași transcendențe, căci „fenomenul de conștiință transpus astfel pe planul valorilor cognitive, devine dacă nu o «cunoaștere», cel puțin un *echivalent* al ei, adică o *cvasicunoaștere*.”⁷⁷ Această „constantizare” a factorilor subiectivi, reprezentând „condițiile cenzurii disimulatoare”, este efectuată de Marele Anonim în interul vieții și ținând cont de postulatul său propriu despre cunoaștere: „*«Cvasicunoașterea» are semnificația unui compromis ingenios între tendința de disimulare apologetică a misterelor existențiale și tendința de a realiza postulatul cunoașterii.*”⁷⁸ Chiar și neatingându-și obiectul, această cunoaștere este cvasi-obiectivă, fiindcă suplinește cunoașterea obiectivă, motiv pentru care omul o ia drept cunoaștere *reală*.

Dar, în afară de cvasi-cunoaștere, cunoașterea individuată se mai folosește și de al doilea fel de cunoaștere, pe care gânditorul o numește *cunoaștere-negativ* și „cu toate că de la una la cealaltă nu se trece pe cale de continuitate, cele două feluri de cunoaștere se întregesc complementar.”⁷⁹ Cel de-al doilea fel de cunoaștere este o cunoașterea luciferică, mai „lăuntrică”, fiind vorba – ne explică Blaga – de cunoașterea-negativ și nu de o cunoașterea-„negativ”, fiindcă în cadrul operațiunilor ei se întâlnesc atât judecăți afirmative, cât și judecăți negative (denumire care ar delimita-o de „negativul” folosit în tehnica reproducerilor fotografice). Dar „în nici una din cele două variante ale cunoașterii individuate (cvasicunoaștere și cunoaștere-negativ), subiectivitate și obiectivitatea nu se juxtapun aditiv”, în ambele moduri având loc „ajustări și combinații de o extremă subtilitate”, care nu pot fi decât produsul unui suprem *ingenium*, al unui *ingenium*

care urmărește cu aceste întocmiri o anume țință: înzestrarea individuației cu daruri «cognitive» și în același timp apărarea misterelor existențiale de orice eventuală «cunoaștere pozitiv-adevăată».⁸⁰

Referindu-se la cunoașterea pe care o deține Marele Anonim, filosoful afirmă că aceasta trebuie să fie o cunoaștere absolută, și sub aspectul calității și sub cel al extensiunii, căci acesta, atunci când cunoaște, are capacitatea de a crea obiectul de cunoscut; el cunoaște pozitiv-adevăat și nelimitat, fiind subiectul cognitiv pentru care nu există nici un fel de mistere, cunoașterea lui fiind „în formă maximalistă.”⁸¹

Din cele parcurse până aici, considerăm că o scurtă recapitulare a modurilor de cunoaștere individuată ar fi utilă, pentru o mai bună ordonare și fixare a datelor, așa cum procedează și filosoful într-un tabel, unde organizează și structurează în diviziuni și subdiviziuni *posibilitățile cunoașterii umane individuate*, astfel: *Cunoașterea înțelegătoare*: 1. Cunoașterea concretă; 2. Cunoașterea paradisiacă – care o implică pe cea concretă; 3. Cunoașterea luciferică – care o implică pe cea paradisiacă. Apoi, sunt reliefate articulațiile cunoașterii luciferice: **a.** plus-cunoaștere; **b.** zero-cunoaștere; **c.** minus-cunoaștere. Iar în completare sunt expuse ca moduri juxtapuse ale cunoașterii individuate: 4. Cunoașterea mitică; 5. Cunoașterea ocultă. Toate aceste moduri de cunoaștere individuate apar fie în formă pură, fie în forme amestecate (mixte).

Privită din unghi metafizic, cunoașterea se prezintă, în concepția filosofului român, cu următoarele structuri funcționale: 1. Cunoașterea absolută, pozitiv-adevăată și nelimitată (cu care, ipotetic, este înzestrat Marele Anonim); 2. Cunoașterea individuată, care este cenzurată, dar nelimitată, care se subdivide, la rândul ei, în: **a.** Cvasicu-

noaștere, **b.** Cunoașterea-negativă; 3. Cunoașterea pozitiv-adekvată, dar limitată (care se întâlnește în întocmirile creatoare secundare, în procesele formative biologice etc.)

Drama cunoașterii individuate este una de factură interioară, filosoful descriind și „fazele dramei” acesteia, derulate nuanțat în conștiința fiecărui *ins uman*, care sunt: „starea de grație, ieșirea din grație, orgoliul luciferic, eșuarea și integrarea în mister.”⁸²

Așa cum am arătat anterior, Marele Anonim deține o cunoaștere pozitiv-adekvată și nelimitată, în timp ce „individul cunoscător” deține doar o cunoaștere cenzurată și nelimitată și una posesiv-adekvată, dar limitată, ambele însă aflate sub control, căci „Marele Anonim e supremul cenzor și un centru de grație. Grația distribuită în câmpul individuației e o grație cântărită, adică: sau o grație cenzurată sau o grație limitată, în nici un caz o grație absolută și nelimitată,” el procedând la degradarea „«cunoașterilor» în domeniul creatural, astfel încât ele să devină valori *pozitive* în planul complex al creației. Există deci *valori ideale*, care în câmpul existenței devin factori *pozitivi*, numai prin anume *degradare*. Nu avem însă noi – cunoașterile individuate – dreptul de a filtra și de a degrada valorile ideale.”⁸³

Toată filosofia lui Blaga are, în centrul preocupărilor ei ideea de mister, privind totul din orizontul misterelor, cu aspirația perpetuă a ființei omenești de cunoaștere și revelare a acestora – iar din „temele aduse aici în dezbatere” a rezultat și această declarație tranșantă a filosofului: „Noi filosofăm sub specia misterului ca atare. «Misterul» este pentru noi suprem unghi de vedere.”⁸⁴ În demersul său teoretic, axat pe cunoaștere, filosoful se folosește atât de mijloace logice (când cerințele explica-

tive o cer), cât și de mijloace supra-logice (așa cum este, spre exemplu, procedeul complex al minus-cunoașterii care excelează grație cunoașterii luciferice), și, pledând pentru un raționalism de tip ecstastic, el chiar se declară în favoarea unui *transraționalism*, de o factură specială (marca „Blaga”), cu mari posibilități epistemologice și cu largi deschideri conceptuale în metafizica noului veac și mileniu. Filosoful descrie și nu se sfiește să arate rolul „mai mult sau mai puțin deplorabil, de cenușăreasă”, jucat de mister în istoria filosofiei: grecii s-au speriat de el ca de haos, creștinii ca de păcat, ajungându-se chiar la o formă de „fobie față de mister.”⁸⁵ Antrenați în cunoașterea existenței, chiar și la nivelul „*degradat* cum o cunoaștem, nu suntem de fapt prada deplorabilă și inevitabilă a limitelor inerente individuației (...), suntem în slujba orânduită de aiurea (...) Concepția noastră consideră atât virtuțile, cât și scăderile de esență ale cunoașterii individuate, ca fapte localizate într-un *tâlc metafizic*, a cărui efectivă amplasare depășește mult ocolul individuației. Cu aceasta, creatura cognitivă e scoasă din nou din izolarea ei în câmpul existenței, fiind împletită plină de sens într-o urzeală ontică.”⁸⁶

NOTE:

1. Lucian Blaga – *Cunoașterea luciferică*, Editura Humanias, București, 1994, p. 19; **2. Ibidem**, p. 20; **3. Ibidem**; **4. Ibidem**, p. 27; **5. Ibidem**, p. 29; **6. Ibidem**, p. 21; **7. Ibidem**, p. 22; **8. Ibidem**; **9. Ibidem**, p. 24; **10. Ibidem**, p. 27; **11. Ibidem**, p. 28; **12. Ibidem**, pp. 28-29; **13. Ibidem**, p. 29; **14. Ibidem**, p. 31; **15. Ibidem**, p. 22; **16. Ibidem**; **17. Ibidem**; **18. Ibidem**, p. 35; **19. Ibidem**; **20. Ibidem**, p. 37; **21. Ibidem**, pp. 37-38; **22. Ibidem**, p. 28; **23. Ibidem**, pp. 38-39; **24. Ibidem**, p. 40; **25. Ibidem**, p. 42; **26. Ibidem**, pp. 44-45; **27. Ibidem**, p. 48; **28. Ibidem**, p. 49; **29. Ibidem**, p. 45; **30. Ibidem**, p. 75; **31. Ibidem**; **32. Ibidem**, p. 76; **33. Ibidem**, p. 77; **34. Ibidem**, p. 64; **35. Ibidem**, p. 73; **36. Ibidem**, p. 51; **37. Ibidem**, p.52; **38. Ibidem**, p. 102;

39. *Ibidem*, pp. 102-103; 40. *Ibidem*, p. 105; 41. *Ibidem*, p. 121; 42. *Ibidem*, p. 176; 43. *Ibidem*, p. 177; 44. *Ibidem*; 45. *Ibidem*, p. 188; 46. **Lucian Blaga** – *Cenzura transcendentă*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 23; 47. *Ibidem*, p. 24; 48. *Ibidem*, p. 34; 49. *Ibidem*; 50. *Ibidem*, p. 35; 51. *Ibidem*, pp. 38-39; 52. *Ibidem*, p. 39; 53. *Ibidem*, p. 40; 54. *Ibidem*, p. 45; 55. *Ibidem*, p. 46; 56. *Ibidem*, pp. 52-53; 57. *Ibidem*, p. 30; 58. *Ibidem*, p. 32; 59. *Ibidem*; 60. *Ibidem*, p. 59; 61. *Ibidem*, p. 80; 62. *Ibidem*, p. 85; 63. *Ibidem*, p. 81; 64. *Ibidem*; 65. *Ibidem*, p. 86; 66. *Ibidem*, p. 91; 67. *Ibidem*, p. 92; 68. *Ibidem*, p. 93; 69. *Ibidem*, p. 94; 70. *Ibidem*, p. 95; 71. *Ibidem*, p. 96; 72. *Ibidem*, pp. 100-101; 73. *Ibidem*, p. 96-97; 74. *Ibidem*, p. 101; 75. *Ibidem*, p. 100; 76. *Ibidem*, p. 106; 77. *Ibidem*, p. 127; 78. *Ibidem*, p. 133; 79. *Ibidem*, p. 137; 80. *Ibidem*, p. 148; 81. *Ibidem*; 82. *Ibidem*, p. 102; 83. *Ibidem*, p. 179; 84. *Ibidem*, p. 103; 85. *Ibidem*; 86. *Ibidem*, p. 184;

LUCIAN BLAGA

Nicio analogie. – „Embrionarul” nu este mai haotic decât „împlinitul”. Nu este nicio analogie între embrionar și haos.

No analogy. – The incipient is no more chaotic than the accomplished. There is no analogy between the incipient and chaos.

Nessuna analogia. – L'embrione non è più caotico del realizzato, Non c'è nessuna analogia tra l'embrione ed il caos.

Aforismul a fost tradus de:

Laura Petrea (în limba engleză) și **Fabio Melano** (în limba italiană)

POEZIA BLAGIANĂ

George VULTURESCU

UNELE REPERE ALE POEZIEI LUI L. BLAGA

1. Titlul volumului din 1919, **Poemele luminii**, s-a extins peste întreaga poezie a lui Lucian Blaga, devenind, cu ușurință, dintr-o fericită metaforă, dacă nu un loc comun atunci un „cod” critic, oarecum la îndemână, pentru descifrările universului său poetic.

Propunând o lectură care s-ar dori ferită de acest clișeu, am putea citi și astfel: **titlul contrastează cu întregul volum**. Poetul nu aclamă doar lumina „paradisică” în care stă Creatorul – „fără umbră”, precum la filosoful andaluzian Ibn’ Arabi (1165-1240)² sau „ascuns în propria-i lumină”, precum la Sf. Dionisie Areopagitul. Dacă ar fi „cântat” doar această lumină poetul ar fi fost un imnograf religios căruia lumina i s-ar fi relevat ca un „legământ” între om și creator. Pentru imnograf ar fi fost de-ajuns cuvintele lui Ioan: „credeți în lumină, ca să fiți fii ai luminii” (9,5; 12,36). Nu mai este imnograf cel care vorbește despre „minunile-ntunericii” (*Mi-aștept amurgul*), despre „întunericul bun”, care-i amintește „vremea când încă nu eram” (*Liniște între lucruri bătrâne*). Erezia? Sau are dreptate Sf. Ioan al Crucii când ne vorbește despre „o noapte care învață despre noapte”, despre faptul că „omul aflat în întunerice a trebuit să fie luminat de un alt întunerice”? L. Blaga nu ezită să se lase „bântuit” de ambivalența „luminii din-tâi”: „vraja nepătrunsului ascuns/ în adâncimi de întunerice” (*Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*). Din „crugul” ei

„țesătorii” destinului au pus în noi și „soarele și noaptea” (*Anii vieții*), luminându-ne „fără rest” (după formularea noiciana): „o dată bezna nopții,/ iar altelei văpaia dimineții” (*Luceafărul*). Poetul vorbește despre o adevărată împăcare a contrariilor, a lui „Dumnezeu și Satana” care și-au dat mâna în el: „Lumina și păcatul/ îmbrățișându-se s-au înfrățit în mine-ntâia oară” (*Pax Magna*). Sau în **Meșterul Manole**: „și dacă într-o veșnicie bunul Dumnezeu și crâncenul Satanail sunt frați” (Bogumil). E clar aici că poetul nu alege doar partea „îngerească”, ci și pe cea rebelă a lucifericului, a „condiției în care este cunoașterea noastră căzută”; a „omului provocat și care acceptă provocarea”, cum bine intuiește Constantin Noica.

2. Consubstanțialitatea Satan/Dumnezeu, ca principii ale întinericului/luminii o avem la **Faust** al lui Goethe: „Ah! Două suflete-s în mine! Cum se zbat? În piept să nu mai locuiesc împreună! Unul de lume strâns mă ține, înclăștat; cu voluptate, celălalt puternic către cerești limanuri mă îndrumă” (*op. cit.*, p. 75). Însă la L. Blaga, în acest echilibru instabil – „lumina și păcatul” –, omul își pierde „consubstanțialitatea” luminii prin păcat: el e un „rod al lutului” care nu poate fi judecat „fără haina lui de lut” (*Pustnicul*), adică cu „partea de întineric din lumină”. Poetul nu mai cere botezul Iordanului, ci botezul pământului: „Botează-mă cu pământ!” (*Călugărul bătrân îmi șoptește în poartă*) sau: „sunt numai tină”, „mă dezbrac de trup ca de o haină pe care-o lași în drum” (*Psalm*). E o **metafizică a pământului** în poetica lui L. Blaga: omul este o „umbră” despărțită din materia originară („*origo absolut*”) a luminii în care a rămas, ascuns, Creatorul. Trecem „pe drum” „însoțiți de umbră”, doar în moarte „ne retragem în propria umbră”, suntem una cu „materia” ei (*Cuvinte pe o stea funerară*). C. Noica scrie răspicat: „nu este o metafizică a cerului” la L. Blaga, „ci una a pământului. Este una dintre cele mai cute-

zătoare și mai frumoase filosofii ale pământului care au apărut în epoca modernă”. Dacă conjuncția „întuneric” – „lumină” e una a categoriilor, **alegerea drumului**, calea spre „slava minții” (*Anii vieții*), calea omului pe pământ, e o **alegere personală**. Strigătul-întrebare către mamă: „De ce m-ai trimis în lumină” e **un program existențial pentru omul blagian**, la fel de tragic precum strigătul Mântuitorului de pe cruce: „Femeie, iată fiul tău...”. De fapt, nu o dată, „rătăcitorul” pe cale – prin lumină, își cere un loc pe cruce: „Astfel odată, în timp ce fruntea asudă/ sânge, și cerul – în stele dând –/ asudă lumină, vei ști-n întuneric/ singur pe cruce să urci și brațele-n cuie/ să ți le-atârni amândouă” (*Tablele legii*).

3. Însă cutremurul de-a se descoperi „trimis în lumină” (*Scrisoare*) sub un „cer zăvorât”, pe drumuri pe care sunt „zăvorâte cetățile” (*Noi, cântăreții leproși*), nu rupe legământul cu Creatorul „luminii dintâi”, ci îl transformă într-un „iscoditor” prin „larga-mpărăție” (*Lângă vatră*), într-un „tălmăcitor” al unei **noi conștiințe**, a unui „alt Orfeu”: „Orfeu încercat într-alt chip, sfâșiat de accese/ de cântec” (*Norul*). „Programul” său nu mai e un „imn” adus luminii, ci o disperată interogație care poate ține-n echilibru lumina în „corpurile” – faptele umane: „Cum se poate / lumina lumii o dată s-o vezi/ și apoi s-o trădezi/ intrând în întuneric?” (*Cetăți, arhipelaguri, oceane*). O replică pe care Faust nu i-o dă lui Mefistofel când îi explică cum „lumina e legată de corpuri” și se va risipi odată cu ele: „Lumina/ strâns legată e de corpuri./ Din corpuri vine și înfrumusețează corpuri./ Un corp o poate-n drum opri./ Așa nădăjduiesc, că mult nu va mai dăinui./ Deodat cu corpurile va pieri” (*op. cit.*, p. 65). Lumina „înfrumusețează corpuri”, spune Mefistofel, e „strâns legată de corpuri”, dar ea nu face parte din făptura umană, de aceea trupurile noastre lasă **umbră** pe drumuri. Poemele lui L. Blaga nu sunt ale „lu-

minii fără umbră”, ci sunt caligrafiile ale trupului „de lut” prin lumină – „opacitatea” lor este dată, spune Grigorie de Nazianz, de „întunericul corporal”: „Umbra-alături ia ființă,/ unde merg, să nu merg singur./ Neguri vin din neființă – / mărturii că nu sunt singur” (*Nu sunt singur*). Relaționările „corpuri”/„umbră” mențin la Blaga dualitate „luminii dintâi” („luminosul”/ „întunecatul”): „Să-nsoțească-n lumi ființa/ merge – alături neființa” (*Umbra*). De aceea „programul” Noului Orfeu blagian este să caute „crugul” lor originar: „apa din care bea curcubeul” (*Autoportret*). „Curcubeul”, în viziunea sa, însumează energetica „crugului” originar al luminii „fără umbră”, este căutarea programului său poetic. Blaga a putut-o extrage din **studiile despre culori** ale lui Goethe. Iată o referință a sa despre ele în **Gândire magică și religie**: „Toate culorile s-ar naște, după părerea sa, din amestecul în diferite chipuri a două elemente de bază: al luminosului și întunericului.” Astfel, *culorile* devin pentru Blaga, ca și pentru Goethe: „fapte ale luminii, fapte și suferințe”: „Culori am pentru ce se vede/ și pentru ce mai e veșmânt./ Culorile le iau din apă,/ din dulci otrăvuri și din vânt” (*Portret*); sau: „O, aceste frumuseți, o, culorile/ ireductibile, sfinte ca zeii!” (*Printre culori*).

POESIS

Vasile Ciia DĂTĂȘAN

Sămânță

Voi despica o piatră ca pe o nucă
și-o lacrimă plânsă de tine
o s-o seamăn în ea
și o s-aștept apoi să curgă un izvor
pentru veninul ochilor tăi.

FILOSOFI ROMÂNI DE AZI

Eugeniu NISTOR

SISTEMUL FILOSOFIEI PENTADICE AL LUI ALEXANDRU SURDU

Pe linia unei glorioase tradiții filosofice românești, instituite de **Vasile Conta**, **Titu Maiorescu**, **Mihai Eminescu** și continuate de **Constantin Rădulescu-Motru**, **Lucian Blaga**, **Mircea Florian** și, mai ales, a filosofilor **Constantin Noica**, **Virgil Bogdan** și **Constantin Floru**, ultimii descendenți ai Școlii lui Nae Ionescu din București, care l-au îndrumat în tinerețe și i-au aprobat și stimulat, uneori prin colaborări directe, primele încercări pe linia dialecticii pentadice, Alexandru Surdu s-a hotărât în anul 2007 să treacă la publicarea sistemului său filosofic intitulat „filosofia pentadică.”¹ Aceasta, după ce a publicat numeroase lucrări de logică și de filosofie dialectico-speculativă.²

Una dintre acestea, scrisă la îndemnul lui Constantin Noica, *Pentamorfoza artei* (Edit. Academiei Române, Bu-

curești, 1993), fiind o aplicație a metodei dialectico-speculative pentadice la domeniul artelor clasice, s-a dovedit eficientă, corectă și de interes pentru specialiștii din domeniile artistice, adică *productivă* în terminologia filosofiei sistematice, față de alte metode doar reproductivă ale domeniilor de aplicație.

Al. Surdu pornește de la critica sistemelor filosofice disciplinare, atunci când se ajunge totuși la o sistematizare a disciplinelor filosofice (ontologia, logica, gnoseologia etc.), care sunt studiate și predate în învățământ de regulă separat, adesea una în detrimentul altora, prilejuind acțiunea principiului *pars pro toto*. El se manifestă prin absolutizarea unei discipline în dauna celorlalte (prin apariția tendințelor de ontologism, logicism, estetism etc.), dar și, în cazul fiecărei discipline, prin acceptarea „noutăților” în detrimentul elementelor tradiționale (reducerea logicii la aspectele moderne de calcul matematic, de exemplu).

Sistemele categorial-filosofice, chiar tradițional, prin obișnuitele tabele ale categoriilor, transcend limitele rigide ale disciplinelor filosofice și, totodată, se completează cu „noi” categorii și concepte fără să le excludă pe cele tradiționale ca „vechi” sau „învechite”. Problema este însă aceea de aplicare a unei metode filosofice corespunzătoare. După Al. Surdu, aceasta trebuie să fie dialectico-speculativă. El face însă distincția dintre antitetică, dialectică și antiologie, care stă la baza filosofiei pentadice. Prima se referă la opozițiile dintre obiecte, forțe, stări, *in re*, în terminologie medievală, față de dialectică, referitoare la contradicții, *in voce*, și față de antiologie, de la *enantion*, referitoare la contrarietatea dintre genurile de categorii. Este vorba aici despre niveluri diferite de aplicabilitate a metodologiei pentadice, pornindu-se întotdeauna de la un cuplu opozițional, contradictoriu sau contrar, pe baza căruia se completează aspectele triadice, tetradice și pentadice ale oricăror formațiuni, începând cu cele evidențiate de cele 5

simțuri ale omului sau cele 5 facultăți ale gândirii: intelectul, rațiunea, speculațiunea, intelectul rațional și rațiunea speculativă, pe care Al. Surdu le distinge după domeniile de aplicare diferite, după procesele psihice și localizările lor diferite pe scoarța cerebrală, după formele de gândire diferite și după modalitatea lor specifică de exprimare.

Acestea sunt câteva elemente logico-metodologice ale filosofiei pentadice care îi dovedesc valențele „productive” chiar înaintea desfășurării lor în cadrul procesului de sistematizare, diversificare și ierarhizare a categoriilor filosofice, care, principal, speculativ-pentadic fiind, nu este nici ca cel clasic, de simplă enumerare a categoriilor, dar nici ca cel hegelian de deducere (producere) a lor una din alta, ci de reproducere (oglundire, de la *speculum* = oglindă) în pura lor esențialitate a stărilor de fapt, a procesualităților, a formelor de gândire și de exprimare, așa cum sunt ele, cum au fost și vor rămâne pentru totdeauna, cel puțin pentru persoana umană, cea mai perfectă întruchipare a penta-dei de aur, cum o numește autorul, care ne-a fost dat s-o cunoaștem.

Structura sistemului categorial al filosofiei pentadice este prezentată prin următoarea schemă:

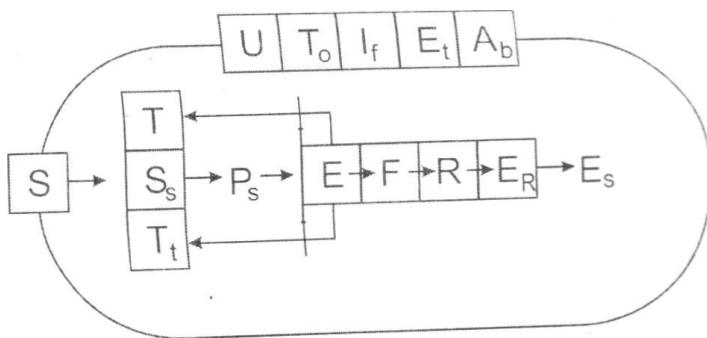

Fig. 1

Letterele sunt prescurtări ale categoriilor filosofice. Cele de pe circumferința exterioară vor fi numite super-categorii. U=Unul; T_o=Totul; I_f=Infinitul; E_t=Eternitatea și A_b=Absolutul. Ele alcătuiesc S=Subsistența. Din interiorul circumferinței se remarcă dreptunghiul E, F, R, E_R (Existență, Ființă, Realitate și Existență Reală) care pornește de la E, ca manifestare a Subsistenței. Ființa este, prin intermediul persoanei umane, totalitatea capacităților sale de simțire și gândire, Realitatea este Existența concepută de om, iar Existența Reală este Existența înfăptuită în conformitate cu Realitatea.

Se observă, simbolizată prin săgeți, o anumită „trecere”, de la unele categorii la celelalte. Sensul principal este de la Subsistență (S) la dreptunghiul așezat pe verticală T, S_s, T_t, care înseamnă Transcendență, Supersistență și Transcendentalitate. De la Supersistență (S_s) se trece la P_s (Protosistență) și apoi la dreptunghiul E, F, R, E_R de la care pornește săgeata către E_{ss}, respectiv Episistență. Aceasta este o viziune a desfășurării categoriale a Lumii, de la ceea ce o precede la ceea ce îi succede. Dar ambele transcend dreptunghiul care începe cu Existența atât spre Început, cât și spre Sfârșit.

În maniera teologiei creștine (Alfa și Omega) cele două coincid pe planul supercategorial al Subsistenței (S). Dar din dreptunghiul care începe cu Existența pornesc două săgeți inverse către Transcendență și Transcendentalitate, către Dincolo și către Dincoace de Existență și de celelalte componente ale dreptunghiului care depind de Aceasta, de Existența umană, singura pe care o cunoaștem, cel puțin până acum.

Blagian vorbind, deși este Dincolo de noi, filosofia, mai ales în zilele noastre, ca și marile științe, nu face altceva decât să arunce cu „săgeți aprinse” în „bezna Transcendenței”. Autorul, în prima parte a Sistemului Filosofiei Pentadice, considerând că Transcendența, fie ca Protosis-

tență, fie ca Episistență, ar trebui să continue Începutul, afirmă că acesta, într-o formă sau alta, s-a și petrecut deja în filosofia și în științele contemporane, și, ca atare, o ilustrează în metafizică, în cosmologie și cosmogonie, în microfizică, și, ca Transcendentalitate, în psihologie și parapsihologie, dar și în religie și teologie. Problema Filosofiei Pentadice este aceea de a porni invers, de la ceea ce este Dincolo către ceea ce este Aici. Adică de la Subsistență spre Existență.

În partea referitoare la Subsistență, care constituie începutul propriu-zis al sistemului, este vorba despre cele cinci supercategorii: Unul, Totul, Infinitul, Eternitatea și Absolutul care se dovedesc *autologice*, adică se spun pe ele însele, fără să se refere la altceva. Raporturile dintre Acestea, unele față de celelalte și față de Subsistență, evidențiază aspectele unei antiologii speculative originale. Fiecare supercategorie autologică este diferită de celelalte, dar, în același timp, și identică cu fiecare în parte și cu Subsistența care le cuprinde. Ceea ce constataseră și eleații în legătură cu Totul și Unul (*to pan kai to hen*), diferite și identice între ele, dar și cu Divinitatea (*ho theos*).

Pentru înțelegerea semnificației autentice a Supercategoriilor, ele trebuie distinse de corespondentele lor ontice: Unul de unitate și de unități, Totul de întreg și de totalități, Infinitul de infinități etc. Se constată astfel că în istoria filosofiei n-au fost bine înțelese semnificațiile supercategoriilor. Dacă eleații, Platon și Plotin se străduiau să-l înțeleagă pe Unul ca diferit de unitate și multiplicitate, cu riscul eleatic al contestării multiplelor, Aristotel, de exemplu, nu poate renunța la cuplul unu-multiplu.

Autorul propune, pentru studiul supercategoriilor, o disciplină specială, „autologia supercategoriilor”, justificată pentadic prin considerațiuni ontologice, psihologice, gno-seologice, logice și lingvistice. Pe un „arbore” de tip porphyrian, supercategoriile sunt deasupra genurilor supreme și

nu se raportează predicativ la acestea, ca de la gen la specie, ceea ce presupune lingvistic caracterul lor nepredicativ. Logico-psihologic, ne găsim pe terenul speculațiunii, ceea ce înseamnă că supercategoriile nu pot fi înțelese (de la *intellectus*) și nici raționate (de la *ratio = logos*), ci speculative, revelate, prin intermediul meditației speculative, nu al intuiției perceptiv-intelective, și nici al reflecției raționale.

Caracterul productiv al sistemului pentadic este evidențiat și de aspectele logice deosebite ale autologiei supercategoriilor, căci acestea, față de categorii și de raporturile intercategoriale speculative antiologice, de contrarietate (ca între genurile supreme), presupun raporturile supercategoriale pentadice, de diferență și identitate între cele 5 supercategorii și între acestea și Subsistență, iar în locul schemelor dialectico-speculative (binare, triadice, tetradice sau pentadice) presupun tipurile de „grupări supercategoriale”. Autorul consideră că s-ar putea vorbi în domeniul autologiei supercategoriilor și despre un fel de sofisme sau, în terminologia lui Noica, despre „degradări” ale supercategoriilor, căderi sau identificări ale acestora cu simplele categorii, cum ar fi „degradarea” Unului în unu și multiplu, căderea din planul Subsistenței în planul Existenței etc.

În fine, este remarcabilă tratarea ipostazelor Subsistenței: Supersistența, Protosistența, Episistența, Transcendentalitatea și Transcendența, care nu pot fi studiate în această formație decât în cadrul filosofiei pentadice a Subsistenței.

În partea a III-a a *Filosofiei pentadice*, autorul tratează despre *Existența Nemijlocită*, insistând asupra distincției dintre Existență, ca manifestare sau înfățișare a Subsistenței în afară (*es-*, *ex-*) prin intermediul celor 5 simțuri umane, și Ființă, care este gândirea Existenței. „Existențializarea” este termenul prin care se exprimă procesul de „producere” simultană a obiectului și a subiectului, impor-

tantă fiind aici „apariția” obiectului. Acesta se dovedește, la început, ca *eon* (un fel de lucru în sine kantian) care, prin intermediul senzației (*aisthesis*) devine *esteton* (de 5 feluri, după organele de simț), *percepton* și *anteton* (obiectul de față, *Gegenstand*). Acesta din urmă poate fi transpus pe plan mental ca *reprezentare*, prin care se face trecerea la Ființă.

„Corporalitatea obiectelor de tipurile amintite evidențiază în mod firesc și clasificarea lor pentadică în: minereale (anorganice); organice; vegetale; animale și umane.” Înșușirile acestora diferă și ele, distincte fiind de proprietăți, în funcție de cele 5 corporalități și de cele 5 simțuri, la fel sunt și fenomenele corporale sau naturale ca „desfășurări” ale acestora. Dar și procesele fenomenale sunt de 5 tipuri: deplasarea, schimbarea, transformarea, dezvoltarea, stagnarea, ca și procesele psiho-gnoseologice (comparația, gruparea, analiza și sinteza, generalizarea și abstractizarea) asupra reprezentărilor care conduc la saltul (*raptus mentis*) de la Existență la Ființă și, respectiv, de la sensibilitate la gândire.

Teoria Ființei reprezintă partea centrală a *Filosofiei Pentadice* și a fost elaborată înaintea publicării celor 3 părți ale sistemului, fiind actualmente în curs de publicare. Importantă a fost precizarea distincției dintre Existență și Ființă și legătura ultimei cu gândirea. Se pornește de la exemple simple, utilizate și de Aristotel, care distinge „apa” (*to hydor*) de Ființa apei (*to hydati einai*), sau „apa” de Ce este (*ti esti*) apa. Problema este că Ființa (autorul scrie expresiile categoriilor cu litera inițială majusculă, tocmai pentru a le distinge de cuvintele cu semnificații uzuale), în accepție de gândire, nu se reduce la Ceestele sau Esența entităților, ci presupune și Cumestele și Deceestele lor. Altfel spus, gândirea nu se reduce la Rațiune, ci cuprinde și Intellectul și Speculațiunea, între care există și două facultăți hibride ale gândirii: Intellectul Rațional și Rațiunea Speculativă, vizui-

nea pentadică fiind aici hotărâtoare și „productivitatea” sistematică maximă.

Pentru justificarea de ansamblu a părții referitoare la *Teoria Ființei* autorul face referințe ample istorico-sistematice asupra controverselor dintre reprezentanții orientărilor divergente din logica modernă: ai Intellectului, din logica matematică, ai Rațiunii, din logica clasică și ai Speculațiunii, din logica dialectică; după care urmează expunerea Intellectului și a Cumestelui, a Rațiunii și a Ceestelui, respectiv a Esenței, a Speculațiunii și a Deceestelui din cele 5 perspective: a referințelor ontice; a proceselor psihice; a formelor noetice; a limbajelor diferite în care se exprimă aceste forme și a semnificațiilor gnoseologice ale acestora. După care urmează cele două facultăți hibride ale gândirii, cărora le corespunde pe planul Ființei Cum este Ceestele pentru Intellectul Rațional, și ce este Deceestele pentru Rațiunea Speculativă.

Realitatea este Existența Nemijlocită gândită, adică în conformitate cu Ființa. Dacă folosim ordinea anterioară a componentelor Ființei, Realitatea cuprinde: 1. Frumosul (Cum estele Existenței); 2. Adevărul (Ce estele Existenței); 3. Binele (Deceestele Existenței); 4. Dreptatea (Cum este Ceestele Existenței) și 5. Libertatea (Ce este Deceestele Existenței). Într-o terminologie mai simplă, Realitatea, adică Teoria Realității, cuprinde teorii ale celor 5 componente: Frumosul sau cum ar trebui să fie Existența; Adevărul sau ce ar trebui să fie Existența ș.a.m.d. Acest „ar trebui” (*sollen*) nu înseamnă că și *trebuie* să fie, ci mai degrabă că „ar putea să fie”, căci Existența Reală este Existența pe care omul (umanitatea) a reușit să o facă, mai bine sau mai rău, în conformitate cu propria sa Realitate, adică: 1. Arta; 2. Știința; 3. Morala; 4. Justiția și 5. Politica.

Noi nu mai trăim în Existența Nemijlocită, ci în Existența Reală, pe care noi ne-am dobândit-o și am vrut să o facem frumoasă, adevărată, bună, dreaptă și liberă, și tot încercăm să-i aducem îmbunătățiri fie prin corectarea Realității, prin corectarea teoriilor, fie prin transformarea Existenței Reale într-o Existență conformă cu Realitatea. Progrese s-au făcut oricum, o dovedesc cele 5 tipuri de orânduri social-politice: 1. Comuna primitivă; 2. Sclavagismul; 3. Feudalismul; 4. Capitalismul și 5. Societatea contemporană, în care ne găsim astăzi, cu variantele sale și cu etapele în care se găsește fiecare variantă.

Sistemul *Filosofiei Pentadice* (considerat sistem deschis) nu se încheie aici, căci, consideră autorul, fiecare componentă, începând cu Subsistența și accepțiunile sale, Super-, Proto-, Episistența, Transcendența și Transcendentalitatea își pot dobândi semnificații diferite, blagian vorbind, în funcție de „săgețile aprinse” pe care le aruncă metafizica în bezna acestora. Dar și Existența Nemijlocită își poate dezvălui noi dimensiuni, dacă visul călătoriilor intergalactice se va realiza. Despre perfecționarea teoriilor Realității și ameliorarea Existenței Reale am vorbit deja.

Alexandru Surdu vorbește însă și despre Super Existența Reală, ale cărei semne au început să se vadă, adică despre transformarea categorială a Existenței Reale în Existență Nemijlocită a investigației filosofice. Aceasta va determina, cum o face, de exemplu, în domeniul tehnicii moderne, apariția unor mijloace de gândire, mai ales la nivelul intelectului, perfecționate, de tipul imaginării „gândiri artificiale”, ceea ce ar conduce la o Super Realitate cu consecințe încă nebănuite asupra Super Existenței Reale, adică

asupra Artelor, Științelor, Moralității, Dreptății și Libertății; spre progres sau spre regres, aceasta în funcție, firește, de timpul pe care Supersistența l-a hărăzit speciei umane, de la o Protosistență, despre care încă nu știm mare lucru, până la Episistența care ar putea să se producă în orice clipă cu consecințe imprevizibile, despre care nu vom ști niciodată nimic. Ceea ce înseamnă că nu știm încă nimic nici despre sfârșitul *Filosofiei Pentadice* ca sistem, indiferent dacă autorul acestuia îl va desăvârși sau nu.

Note

1. Alexandru Surdu, *Filosofia pentadică I, Problema Transcendenței*, Editura Academiei Române, București, 2007. Au urmat volumele II și III, respectiv: *Teoria Subsistenței* (2012) și *Existența Nemijlocită* (2014).
2. Cele mai importante sunt cuprinse în Alexandru Surdu, *Gândirea speculativă*, Editura Paideia, București, 2000 și Alexandru Surdu, *Cercetări logico-filosofice*, Editura Tehnică, București, 2008.

Bibliografie

- Alexandru Surdu, *Gândirea speculativă*, Editura Paideia, București, 2000.
- Alexandru Surdu, *Cercetări logico-filosofice*, Editura Tehnică, București, 2008.
- Alexandru Surdu, *Filosofia Pentadică I, Problema Transcendenței*, Editura Academiei Române, București, 2007.
- Alexandru Surdu, *Filosofia Pentadică II, Teoria Subsistenței*, Editura Academiei Române, București, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2012.
- Alexandru Surdu, *Filosofia Pentadică III, Existența Nemijlocită*, Editura Academiei Române, București, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2014.

※

CĂRTI ȘI AUTORI

Comentarii de
Zenovie CÂRLUGEA

UN DEMERS STATORNIC DE RECUPERARE A PUBLICISTICII LUI LUCIAN BLAGA

**MIRCEA POPA: „CUIBUL
PRIVIGHETORILOR.
Clujul literar după Marea Unire”**
(Casa Cărții de Știință,
Cluj-Napoca, 2017, 372 p.)

Cel mai vitregit dintre toate sectoarele operei lui Lucian Blaga rămâne, în continuare, *publicistica*. Căci, dacă poezia, dramaturgia, proza memorialistică (inclusiv romanul postum „Luntrea lui Caron”, nu știm de ce numit așa câtă vreme poetul îi pusese alt titlu, mult mai expresiv!), eseistica și scrierile filosofice au fost editate și reeditate, inclusiv în formule „integrale”, nu același lucru s-a petrecut cu gazetăria poetului, departe de a fi recuperată *in integrum*, un început constituindu-l culegerea *Isoade* (1972). Lipsește, așadar, o ediție „integrală” a publicisticii lui Lucian Blaga (ba încă una, aceea a *corespondenței*, multe din piesele epistolarului aflat în arhiva Muzeului Literaturii Române și repertoriate de D. Vatamaniuc în *Biobibliografia* din 1977 rămân în continuare necunoscute).

Se știe că, în anii tinereții sale, începând de prin 1915 până la plecarea în interes diplomatic (1926), Lucian

Blaga a publicat în o seamă de publicații din Ardeal, Banat, Muntenia și Moldova, articole și aforisme, unele din acestea nesemnate sau semnate cu inițiale nu tocmai transparente, precum semnătura *L.B.* sau *L.* O prodigioasă activitate publicistică a desfășurat poetul în perioada 1920-1926, la ziarele clujene „Voința” (apărut la 18 august 1920) și mai vechea „Patria” a părintelui literat Ion Agârbiceanu, dar și la revista „Cultura” condusă de Sextil Pușcariu și apărută în doar câteva numere (1924), precum și la „Gândirea” (Blaga fiind unul din întemeietori, în 1921). În toate acestea, pe lângă articole semnate, întâlnim altele semnate cu diferite pseudonime sau inițiale, precum: *L.*, *Plebs*, *Ph. Philo*, *Dr. Philo*, *Petronius* sau de-a dreptul nesemnate, în cele mai multe cazuri, precum cele de la rubrica „Note” din „Voința” condusă de Iustin Ilieșiu (1900-1976), căreia îi va adăuga o nouă rubrică „Literatură, știință, artă” cu varianta „Știință, literatură, artă” (1921-1922), pe care o va transfera, după dispariția gazetei, la „Patria”.

În acest sens, criticul și istoricul literar Mircea Popa, binecunoscutul universitar clujean, într-o preocupare constantă și concentrată de mai bine de patru decenii, a trecut la identificarea acestor articole nesemnate sau cu paternitate incertă ce aparțin poetului. În 1973, Mircea Popa a editat un prim volum, *Ceasornicul de nisip*, apărut în colecția „Restituiri” a Editurii „Dacia” din Cluj (332 p.), care cuprinde nu mai puțin de 71 de texte, între care se află multe din cele nesemnate și extrase din ziarele „Voința” și „Patria”, atribuite poetului, identificarea făcându-se, după cum precizează criticul într-o «Notă asupra ediției», „pe baza mărturiilor scriitorului, cât și în funcție de stil, preocupări, idei”. Intenționând să dea volumului o unitate de conținut (titlul preluând genericul unui grupaj de texte aforistice din „Gândirea” clujeană), îngrijitorul ediției a optat pentru o structurare triadică: *Aspecte și interpretări* (35), *Profiluri* (31), *Polemici, pamflete* (5). La sfârșitul lucrării, criticul

anexează o *Bibliografie selectivă* a publicisticii lui Lucian Blaga, necesară atât cititorului interesat cât mai ales cercetătorilor operei blagiene. Găsim aici articole din perioada tinereții și maturității autorului publicate în „Românul”, „Gazeta Transilvaniei”, „Pagini literare”, „Lamura”, „Voința”, „Patria”, „Cultura”, „Adevărul literar și artistic”, „Cuvântul”, „Gândirea”, „Banatul”, „Universul literar”, „Darul vremii”, „Drumul nou”, „Tiparnița literară”, „Familia”, „Gând românesc”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Saeculum”, „România nouă”, „Lupta Ardealului”, „Steaua”, „Tribuna”, „Contemporanul”, apoi postum în: „Luceafărul”, „Gazeta Literară”, „România literară”, „Amfiteatrul”...

Îngrijitorul ediției *Ceasornicul de nisip* repertoriază, de asemenea, într-o secțiune bibliografică aparte, *aforismele* poetului, risipite prin „Gazeta Transilvaniei”, „Românul”, „Pagini literare”, „Lamura”, „Clipa”, „Viața românească”, inclusiv cele publicate postum în „Contemporanul”, „Ramuri”, „Astra”, „Tribuna” – deși aforismele țin mai mult de opera gânditorului decât de aceea a gazetarului, concentrat pe informația cotidiană.

După două decenii de la prima identificare a articolelor nesemnate și incerte, cuprinse în culegerea „Ceasornicul de nisip” (1973), dl Mircea Popa revine, tot în colecția «Restituiri», dar a Editurii Porto-Franco din Galați, cu noua culegere de articole *Vederi și istorie* (1992), preluând alte și alte articole nesemnate din publicistica de tinerețe a lui Blaga la ziarele „Voința” și „Patria” din anii 1920-1925, gazetărie „total necunoscută” la data când apărea culegerea respectivă de articole.

Vederi și istorie (preluând titlul articolului publicat de poet în „Voința” din 12 noiembrie 1921), conținând 118 texte, este structurată într-o compartimentare cvadriplană pe varii probleme de conținut: articole dedicate politicii culturale (*Ideale culturale*), articole cu caracter politic, social, filosofic și religios (*Vederi și istorie*), articole pe teme de

literatură română și străină (*Cultul trecutului literar*) și articole-profiluri evocând personalități din diferite domenii, de la politicieni, gânditori și oameni de știință la literați și artiști (*Visătorii*).

„Chiar dacă multe din aceste «note» nu sunt sem-nate, ele poartă neîndoieľnic marca propriului stil și mod de gândire”, scrie îngrijitorul ediției, descoperind în articolele identificate ca aparținând lui Lucian Blaga „o structură gazetărească complexă, aplicată cu consecvență asupra fenomenelor din jur, pe care le supune unei observații aten-te, de pe mai multe nivele și alinamente și dintr-o perspec-tivă întotdeauna nouă, în special aceea a filosofiei culturii.” Dincolo de a se lăsa constrâns „de clișeele și ticurile gaze-tăriei tradiționale”, locale, gazetarul – proaspăt doctor în filosofia culturii de la Viena (1920) – „se menține totdeauna în spațiile aerate ale expresivității de conținut și de formă.” O caracteristică ușor de sesizat a acestor intervenții gaze-tărești pe probleme culturale sau filosofice ar fi „nota aparte de intelectualitate”, ilustrată de un „nivel ridicat de competență și aprofundare a subiectelor abordate”:

„Avem de a face cu o remarcabilă eseistică de idei, cu o radicală detabuizare a subiectelor și temelor abordate, cu o dicțiune și argumentare convingătoare (...) Argumen-tația strânsă, cadența fermă a gândurilor, aplecarea spre metafora caracterizantă sunt numai câteva trăsături care conferă paginii acea prospețime și tensiune interioară izvo-râtă dintr-o gândire clară și ordonată, dar și dintr-o gene-roasă înțelegere a problemelor umane luate în discuție.” (*Prefață la Vederi și istorie*, pp. VI-VII).

A treia mare operațiune de identificare și recuperare a publicisticii lui Lucian Blaga din ziarul „Voința”, organ al Partidului Național Român din Cluj, o avem în recent apă-ruta carte a d-lui Mircea Popa, ***Cuibul privilegietorilor. Clu-jul literar după Marea Unire*** (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2017), dedicată, îndeosebi, scriitorilor care, venind

din Vechiul Regat în capitala Ardealului după evenimentul astral al reîntregirii neamului, și-au pus întreaga lor putere de muncă pentru „ridicarea Ardealului”.

Dacă unii scriitori precum Camil Petrescu, George Călinescu ș.a. au ales Banatul, Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, Adrian Maniu, Eugen Filotti (acesta pentru scurtă vreme, intrând în diplomatie) și alții au preferat Clujul, oraș cu vechi tradiții cultural-istorice, care a devenit în curând, potrivit profeției lui Emil Isac, „Cuibul privighetorilor”, adică „orașul poezilor, prozatorilor, artiștilor, oamenilor de presă, universitarilor, oamenilor de știință, «cântând» fiecare pe limba lui partitura proprie a ascensiunii pe calea împlinirilor profesionale, spre binele locuitorilor și faima orașului de pe Someș”.

Conștienți de misiunea lor de «descălecători» ai noului românism cultural în „ridicarea Ardealului” (sintagmă frecvent invocată în presa ardelenescă a vremii), toți acești profesioniști ai scrisului „au contribuit în mod strălucit la ridicarea prestigiului cărturăresc al orașului”, devenind ei înșiși nume de seamă ale istorie noastre literare și culturale. Dobândindu-și rolul de „capitală” a noii provincii - în care a funcționat la început Consiliul Dirigent (dizolvat la 10 aprilie 1920) al Ardealului eliberat din chingile monarhiei austro-ungare -, Clujul, cu noile sale instituții (Universitate românească, Teatrul și Opera Română, Școala de Arte Frumoase, Conservatorul de Muzică, Muzeul Limbii Române, organe de presă militând pentru românism și credință străbună, pentru cauza social-politică și economică etc.), a devenit un centru de seamă al vieții culturale naționale, cu înfloritoare viață științifică, cultural-artistică și literară.

Nu întâmplător, așadar, aici a apărut în mai 1921 revista „Gândirea”, întemeiată de Cezar Petrescu, Lucian Blaga, Gib I. Mihăescu și Adrian Maniu, care a devenit în curând o publicație de impact național, strângând în jurul ei condeiele cele mai reprezentative ale epocii și dezvoltând,

sub conducerea lui Nichifor Crainic, un viu sentiment al românismului pe latura spiritualității creștine, a ortodoxismului. „Emblemă a Clujului”, *Gândirea* „literară, artistică, socială” a avut un rol de netăgăduit în promovarea literaturii noastre din perioada interbelică, ridicându-se „la un nivel valoric cu adevărat european”, fiind la curent cu toate marile inovații în plan literar-artistic și filosofic. În ciuda minimalizărilor și incriminărilor ideologice venite din partea unor «exegeți» înrobiți opticii sociologist-vulgare (gen Vlaicu Bârna, S. Damian, Savin Bratu, D. Micu, Zigu Ornea, Ov. S. Crohmălniceanu și alții din „corul blasfemiilor inventate și siluitoare”), dl Mircea Popa afirmă, pe drept cuvânt, că meritele revistei *Gândirea*, de la „lipsa de program” din perioada începuturilor, până la faza sa ultimă din anii războiului cu apropierea lui Nichifor Crainic și a unor colaboratori de dreapta românească, cu accentele grave puse acum pe specificul ortodoxist al tradiției românismului nostru, sunt incontestabile în plan literar și cultural, revista plămădită la Cluj imediat după Marea Unire fiind „purătora de cuvânt a noilor orientări intelectualiste de nivel european al singurei generații românești eliberate de tirania țelului istoric național al unirii și emancipării politice, așa cum o arată Mircea Eliade, centrul de atac al noilor concepții emenate din Apus, un creuzet al celor mai frapante experiențe stilistice în domeniul formelor și viziunii artistice, o redefinire și reconfigurare a liniilor care definesc interioritatea noastră structurală a «duhului autohton», către care sinteza de spiritualitate proprie «duhului pământului» se corelează la parametri inspirați cu «duhul Cerului», constituind un pol de rostuire creatoare și îmbogățire a caratelor minereurilor aurifere extrase de la mari adâncimi de exploratori inspirați ai gândirii ortodoxiste vitale.”

În capitole de sine stătătoare, dl Mircea Popa comentează contribuția corifeilor care au pus la cale „Gândirea” și au rămas loiali cauzei literaturii lui Lucian Blaga,

mare parte din destinul lor literar împlinindu-se aici la Cluj, în oraşul de pe Someş, la ridicarea cultural-literară a căruia au contribuit (*Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, Adrian Măniu* – pp. 42-140).

Următoarele 232 de pagini ale cărţii sunt dedicate lui *Lucian Blaga*. Dacă în primul capitol criticul comentează riguros *Eseul filosofic la Lucian Blaga sau începuturile publicisticii clujene* (pp. 141-164), în următorul studiu – de fapt miezul volumului în chestiunea recuperării publicisticii blagiene din presa clujeană -, intitulat *Începuturile clujene ale ziaristicii lui Lucian Blaga. O ipoteză*, completat de o anexă compactă de 200 de pagini intitulată *Rubrica «Literatură, ştiinţă, artă»*, dl Mircea Popa reproduce nu mai puţin de 164 texte, note, comentarii pe varii teme nesemnate şi atribuite acum poetului.

Cele 164 de *texte, note şi comentarii*, identificate de dl Mircea Popa în ziarul „Voinţa” (1920-1921) în *Cuibul privighetorilor. Clujul literar după Marea Unire*, se adaugă celorlalte texte atribuite aceluiaşi Lucian Blaga din tinereţea clujeană, 71 fiind reproduse în *Ceasornicul de nisip* (1973) şi 118 în *Vederi şi istorie* (1992). În total 253 texte, în majoritate nesemnate. Criteriile identificării şi argumentaţia recunoaşterii şi apartenenţei, menţionate mai sus, au convins câţiva cercetători literari, puţini e drept, precum D. Vatamaniuc (care în *Biobibliografia sa* din 1977 dedicată lui Lucian Blaga „a preluat toate identificările noastre, conferindu-le girul specialistului”, p.156) sau monografistul Ion Bălu (care în *Viaţa lui Lucian Blaga* afirmă că „Articolele, notele şi traducerile nesemnate din ziarele «Voinţa» şi «Patria» au fost identificate, cele mai multe, de Mircea Popa, care atribuie, cel dintâi lui Lucian Blaga, rubrica «Literatură, ştiinţă, artă». Identificarea este exactă.” – I, 1995, p. 285).

Stabilirea paternităţii textelor nu a fost şi încă nu este o chestiune uşoară. Însuşi dl Mircea Popa a trebuit să reia „de mai multe ori lectura acestor texte”, aducând argu-

mente valide atunci când a considerat că ele aparțin lui Lucian Blaga și nu lui Cezar Petrescu, Adrian Maniu, Gib I. Mihăescu, Eugen Filotti, Lucian Bolcaș, Radu Dragnea, D. I. Cucu sau Iustin Ilieșiu.

Inaugurată la 6 septembrie 1920, rubrica „Note” din ziarul „Voința”, organ al PNR, era deschisă, desigur, oricărui membru al redacției, la ea semnând articole, chiar cu pseudonime (*Plebs*), însuși Cezar Petrescu. Cealaltă rubrică, mult mai consistentă, *Literatură, știință, artă*, înființată în ianuarie 1921, „deși nesemnată, poartă cu destulă acuratețe pecetea stilului blagian, atât prin preocupări cât și prin modul de redactare”.

Pentru a nu greși, dl Mircea Popa mărturisește că a trecut în revistă întregul grup de colaboratori și semnatarii din paginile ziarului „Voința”, fiecare cu idealitatea lui scripturală. Niciunul însă nu se identifica în pregătire, preocupări, lecturi, afinități de teme, idei, subiecte, de stil și manieră, de viziune și cursivitate expresivă a redactării etc. cu Lucian Blaga, proaspătul absolvent de Filosofie și încercat scriitor, al cărui nume începuse să circule mai de mult în presa din Regat.

Lucrând la acest ziar de la înființare (18 august 1920), Lucian Blaga va fi prezent în rubrica „Note” începând cu nr. 31 din 27 septembrie 1920, consemnând fapte și evenimente culturale, recenzând cărți și periodice, prezentând idei, revenind cu noi informații atunci când era cazul etc.

Aflându-se la Viena în vara și toamna anului 1920, poetul trimite de acolo portrete de filosofi și oameni de știință, urmând ca după susținerea examenului de doctorat (care va avea loc la 26 noiembrie 1920), să se stabilească la Cluj, unde deja se afla transferată studenta medicinistă de la Viena, Cornelia Brediceanu, căsătoria lor având loc în decembrie 1920. Aflăm din scrisoarea poetului adresată Corneliei că acesta ar fi de acord să primească direcțiunea

revistei „Lumina femeii” editată de Sanda Mateiu. Nu știm de ce acest fapt nu s-a materializat (recenzând revista studenților clujeni, „Evoluția”, în „Voința” din 14 nov. 1921, Blaga putea citi că „Lumina Femeii” se afla deja de doi ani pe piață, fiind prezentată în revista tinerilor clujeni astfel: «*Lumina Femeii*. — Anul II. — No. 10. — Cluj. Singura revistă feminină și care sub conducerea dnei Sanda Mateiu își înțelege pe deplin menirea»).

Întrucât planul de intrare la Universitatea din Cluj întârzia a se realiza (și încă multă vreme de acum înainte!), Blaga încearcă mai întâi să intre în diplomatie. Cererea îi este aprobată, regele Ferdinand I semnează ordinul de numire, dar poetul amână, pe motive de boală și de continuare a unor lucrări începute, până mai târziu (1926). Se dedică deci gazetăriei la „Voința”, „Patria”, „Gândirea”, „Cultura”, precum și propriei creații literare („Zamolxe”, vol. „Pașii Profetului”). Pe lângă articolele semnate în revistele literare, Blaga a exersat „*tableta cu caracter științific și literar*”, care corespundea atât pregătirii și opțiunilor sale, cât și spațiului redus din respectiva pagină de gazetă. Nimeni altul, crede dl Mircea Popa, nu ar fi putut susține o asemenea rubrică, având în vedere „ambitusul problematic” al acesteia, unii dintre confrății de redacție fiind fie „de formație veche, total străini de noutățile aduse de secolul în schimbare” (precum Lucian Bolcaș), alții preferând „privirea de pe tușă decât ieșirea în arenă” (precum redactorul responsabil, poetul Iustin Ilieșiu) ori cantonându-se într-o gazetărie fără prea mare orizont cultural dimpreună cu anumite resentimente (gen D. I. Cucu, partenerul „redactor” al lui Cezar Petrescu la revista „Gândirea” din perioada clujeană, 1921-1922. Cât îi privește pe ceilalți redactori și colaboratori, aceștia aveau preocupările lor, ancorați fiind în domeniile preferate, mai puțini interesați de problemele științelor, filosofiei, sociologiei, psihologiei, și mai puțin familiarizați cu sursele germane din care Blaga își extrăgea subiecte și

teme (Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, Adrian Maniu, Radu Dragnea).

Semnalând în rubrica sa apariția unor cărți de știință din varii domenii (de la filosofie, biologie și astronomie, la chimie, medicină, ocultism ș.a.m.d.), Blaga dovedea nu numai o cultură solidă ci și ușurința de a se mișca printre teme și idei, exprimându-și totodată punctul de vedere sau făcând surprinzătoare asociații. Mai toate subiectele abordate vor avea direct sau indirect legătură cu preocupările sale literar-filosofice sau cu ulterioara experiență de viață. La curent cu aceste apariții de cărți și periodice, inclusiv din cultura germană, Blaga se dovedea un gazetar informat la zi în domeniul accesibile nu oricui. Bunăoară, într-un articol-necrolog evoca pe profesorul său de filosofie A. Sthör, din cauza căruia se amânase examenul de doctorat și care până la urmă va fi suplinat în comisia respectivă de un coleg universitar vienez, care-i acordă candidatului la titlul de doctor calificativul maxim. În alte articole se referă la *Getica* lui Vasile Pârvan, care l-a stimulat să scrie articolul *Revolta fondului nostru nelatin*, publicat în 1921 în „Gândirea” (nr. 10). Sau câteva referiri la concepția antroposofului Rudolf Steiner din Donau, unde va merge însuși să vadă Universitatea *Goetheanum* și realizările acestuia, în vremea când era atașat de presă în Țara Cantoanelor, la Berna (1928-1932).

Subintitulându-și articolul prin care propune recuperarea celor 164 de articole identificate a-i aparține lui Lucian Blaga „*O ipoteză*”, dl Mircea Popa ne invită pe de o parte să ne exprimăm în chestiune („orice idee pe această temă va fi luată în considerație cu mare seriozitate de noi”), pe de alta își ia o măsură de siguranță în cazul unui eventual reproș patrimonial: „Ne exprimăm în final speranța că orice ingerință de ordin patrimonial în domeniul unor texte nesemnate, care sunt scoase acum la lumină întâia oară să fie considerată neoportună, iar munca noastră de atribuire să fie întâmpinată cu înțelegere, respect și comprehensiune.”

„Sperăm că ideea fundamentală de *ipoteză* pe care o propunem aici să fie just înțeleasă de toți cei care iubesc și respectă opera lui Lucian Blaga și susțin, prin toate eforturile, demersul cunoașterii și impunerii acesteia în universalitate”.

Frumos zis, dar asupra chestiunii întârzie să se pronunțe specialiști în domeniu, de la apariția volumului din 1973 încoace până la cel din 1992, adică de la volumele *Ceasornicul de nisip* și *Vederi și istorie*, cu care criticul și istoricul literar Mircea Popa inițiasse acest demers de identificare și recuperare a publicisticii lui Lucian Blaga din perioada clujeană, 1920-1922. Deocamdată înregistrăm discuția *pro* și *contra* purtată la Cluj, cu prilejul lansării cărții *Cuibul privighetorilor*, între domnul Mircea Popa și contestatorul unor articole atribuite lui Blaga, criticul și istoricul literar Ilie Rad.

În ce ne privește, în general considerăm că acest demers de identificare a paternității consituie o acțiune de recuperare literară de toată lauda, deși avem și unele rețineri. I-am sugera, totodată dlui Mircea Popa să ia în seamă și revista „Gândirea” din perioada clujeană (mai 1921-noiembrie 1922), poetul colaborând concomitent la ziare și reviste. Noi înșine am găsit în colecția „Gândirii” apărute la Cluj mai multe articole, note, comentarii semnate cu «L.», «L.B.», «Dr. phil», «l.b.» care bineînțeles că aparțin lui Lucian Blaga (v. numerele: 1/ 1 mai 1921, p. 4; 3/1 iunie 1921, p. 49; nr. 4/ 15 iunie 1921, p. 95; nr. 5/ 1 iulie 1921, p. 110; nr. 9/ 1 sept. 1921; nr. 11/ 1 oct. 1921, p. 204; nr. 17/ 1 ianuarie 1922, p. 327 etc.).

Ideea care se impune este că toate aceste articole, note și comentarii nesemnate, din „Patria” și „Voința”, trebuie să-și găsească locul într-o *unică ediție*, care să «relativizeze» ideea de *ipoteză* lansată acum, în sensul de a oferi cercetătorilor și cititorilor, desigur, întregul material probatoriu, cu argumente și date rezultate dintr-o mai aplicată ex-

pertizare filologică a materialului, la care ar fi chiar potrivit să participe un grup mai larg de specialiști credibili. „Bătălia” aceasta fiind atât de importantă, autorul demersului în chestiune ar trebui nu numai admirat, ci și susținut cu argumentație validă din varii perspective filologice, critice și de istorie literară.

Un proiect editorial bibliografic:
ION BRAD – SUBIECT ȘI AUTOR DE CRONICI

Două volume consistente, sub titlul *Oameni și cărți* (Editura Anamarol, București, 2017), semnate de notoriul scriitor octogenar ION BRAD (n. 8 noiembrie 1929, Pănade, Alba), vin după *Cărțile prietenilor mei* (2014), însumând cronici, recenzii, comentarii, însemnări și „recomandări de lectură” (119 autori), apărute mai întâi în revista „Acasă”, de alcătuirea căreia s-a ocupat și încă o face cu gust literar și echilibru critic, deopotrivă cu distincție și generozitate.

Recenzarea cărților primite a continuat în revistele „Cultura” (condusă de regretatul mare prozator Augustin Buzura), „Flacăra lui Adrian Păunescu”, „Bucureștiul literar

și artistic” și „Blajul” (al cărei director este), texte ce au constituit sumarul altor două volume „*Alte cărți ale prietenilor mei*” (96 de autori).

Între timp, alte și alte comentarii s-au strâns, ele alcătuind acum cuprinsul micii panorame literare *Oameni și cărți* (I, 324 p.; II, 326 p.), cuprinzând peste o sută de nume și tot atâtea titluri.

„Bucuria lecturii cărților altora și a scrisului cărților mele”, precizează autorul într-un cuvânt înainte, *Din nou împreună*, dă întru totul măsura acestor texte, care capătă acum, în contextul proiectului editorial mai de amploare, un farmec bibliografic și de consacrare canonică.

Primul volum amintește marile spirite ale Blajului (școala la care s-a format însuși autorul), consemnate de Dna Dorina N. Rusu în Dicționarul *Membrii Academiei Române, 1866-2003*, față de care dl Ion Brad își exprimă o nestinsă grațitudine și un solidar atașament, în spiritul unui curat militantism patriotic și al unui legat istoric, cultural și spiritual, atât de prezente în conștiința sa („*luminile Blajului*” legendar și istoric): Timotei Cipariu, înaintaș congener din Pănade, membru fondator al Academiei Române și „părintele filologiei” românești, urmat de George Barițiu (vicepreședinte și chiar președinte al Academiei Române), precum și de alți membri corespondenți, titulari ori de onoare, precum: Iacob Mureșeanu, Aron Densușianu, Ion Micu Moldovan, Ioan Bianu, Augustin Bunea, Elena Hodoș, Iuliu Hossu, Vasile Suciuc, Iuliu Maniu, Alexandru Borza, Ion Agârbiceanu, Silviu Dragomir, Iuliu Hațieganu, Sigismund Toduță, Alexandru Todea, Lucian Mureșan (i-ar fi dorit, de asemenea, printre «nemuritori» – dacă vremurile n-ar fi fost potrivnice – pe episcopul Ioan Suciuc, mort în temnița de la Sighet, și pe marele cărturar și luptător Ștefan Manciulea).

Acesta ar fi, sumar creionat, „*tabloul de onoare al blăjenilor care au contribuit la întemeierea și prestigiul Academiei Române, în cei 150 de ani de existență*”, prin

opera lor mirabilă și lupta susținută pentru cauza poporului, limbii și culturii române.

Urmează, în acest prim volum, mișcătorul cuvânt rostit cu prilejul decernării, la 29 noiembrie 2013, a titlului de „Doctor Honoris Causa” al Universității „1 Decembrie” din Alba Iulia (o emoționantă «*laudatio*» aparținând criticului și istoricului literar blăjean Ion Buzași).

Volumul reproduce, apoi, recenziile și comentariile ample, amănunțite, generoase, pline de spirit prietenesc (*prietenia* ca valoare supremă în tabloul acestei conștiințe scriitoricești, pilduitoare lecție de civism cultural), pe marginea unor cărți semnate de *poeți* (Horia Bădescu, Valeriu Birlan, Ana Blandiana, Dan Bodea, Radu Brateș, Zenovie Cârługea, Anatol Covali, Vasile George Dâncu, Răzvan Ducan, Nicolae Dragoș, Nicolae Dan Fruntelată, Ion Horea, Toma George Maiorescu, Nicolae Mareș, Ion Moldovan, Victoria Milescu, Theodor Răpan, Aurel Rău, Coman Șova, Titus Văjeu...), *prozatori* (Dumitru Popescu, Dumitru Radu Popescu, Eliza Rohan, Nicolae Țic, Mircea Radu Iacoban, Eugen Uricariu...), *critici și istorici literari* (Ion Buzași, Ilie Rad, Violeta Calfa Dinu, Ion Chindriș, Niculina Iacob, Liviu Grăsoiu, Tudor Nedelcea, Dumitru Micu, Angela Martin, Dan Mănucă, Daniel Câmpean, Monica Grosu, Maria-Daniela Pănăzan, Irina Petraș, Iuliana Pinte, Ionel Popa, Ioan Popa, Florentin Popescu, Ion Vlad, Răzvan Voncu...), *eseiști, memorialiști, oameni de cultură* (Gabriel Dimisianu, Monica Orian, Mariana Neț, Valentin Lipatti, Gabriela Leoveanu, Rodica Lăzărescu, episcopul Mihai Frățilă, Elena Buică, Ion Bâscă...)

Al doilea volum, *Prietenii despre cărțile mele*, înmănunchează recenziile și cronicile aparținând unor binecunoscuți condeieri și critici literari, precum Ion Dodu Bălan, Valeriu Birlan, Ion Buzași, Zenovie Cârługea, Dorina Grăsoiu, Constantin Coroiu, Marin Iancu, Rodica Lăzărescu, Dumitru Micu, Florentin Popescu, Monica Grosu, N. D.

Frumelată, Adina Iancu, Rodica Elena Lupu, Nicolae Suciu, Titus Vâjeu, ș.a.

Dl Ion Brad manifestă o vădită empatie în comentariile sale, vibrând alături de textele prietenilor, indiferent că aceștia sunt dedicate marilor spirite ardelene (inclusiv reeditările din opera corifeilor Școlii Ardelene) sau unor scriitori contemporani din diferite generații literare (poeti, prozatori, istorici și critici literari, esești, memorialiști, publiciști, documentariști). Citind aceste comentarii, poți să realizezi concepția larg umanistă a scriitorului, care pretutindeni scrie așezat și detaliat, relevând, între atâtea aspecte aduse în discuție, fondul tematic și de idei, precum și originalitatea lucrărilor respective în contextul valoric al literaturii române de azi.

Dacă, spre exemplu, despre „sexagenarul nostru prieten” Nicolae Băciuț, dl Ion Brad, citând din referințele critice, conchide că autorul este „un veritabil maestru al «cuvântului care zidește»”, Horia Bădescu este „poetul excelent și eseistul-savant”, prefațând *Poemele luminii* în traducerea lui Jean Poncet, un eveniment editorial, desigur. Prilej cu care autorul își amintește de autograful acordat lui, la 24 iulie 1952, de Lucian Blaga, pe volumul de *Poezii* în ediție „definitivă” apărut în 1942 la Fundațiile Regale, care se arăta nespus de bucuros „de a fi întâlnit, uniți în aceeași ființă, un poet și un om”.

Un „poet adevărat” este Valeriu Birlan, trăind „în izolare” în Câmpia Dunării, la care apreciază „muzicalitatea interioară” a versurilor libere, făcându-i totodată câteva recomandări (ferirea de „speculații abstracte” care „subțiază și usucă lirismul”, estetica în zig-zag a versurilor pe pagină etc.).

Dacă la Ana Blandiana, dl Ion Brad a apreciat întotdeauna „atitudinea etică și estetică” de regăsit într-o „poezie originală și durabilă”, la Ion Horea – „reprezentant de seamă al liricii românești postbelice” – recenzentul admiră

ritmurile originale, endecasilabice și precipitate, din sonete și rondeluri, autorul *Vitrăliului* fiind socotit „ca un reprezentant de frunte nu doar al poezilor ardeleni, crescuți în adorația poeziilor lui Blaga, dar și al celorlalți din toate provinciile românești, care au avut și mai au ce învăța de la Arghezi și Bacovia.”

În ceea ce privește secțiunea „*Prietenii despre cărțile mele*” din volumul al doilea, vom întâlni nume binecunoscute din literatura de azi: Ion Dodu Bălan, Ion Buzași, Nicolae Dan Fruntelată, Dumitru Micu, Zenovie Cârlegea, Monica Grosu, Rodica Lăzărescu, Florentin Popescu, Nicolae Suciu, Titus Vâjeu ș.a. Este vorba de recenzii și cronici literare apărute în presa culturală din ultimii doi ani, despre două din cărțile sale: volumul de poeme *Elada, Elada...* (2016) și cartea documentară *Comorile unui prieten tânăr: George Corbea Junior* (2016), cu atâtea „revelații bibliofile și memorialistice” despre „scriitorii vremii sale”, după cum noi înșine titram într-o cronică dedicată acestor „mărturii peste timp (Marin Iancu), un fel de „istorie literară sui-generis” (Florentin Popescu) sau un veritabil „muzeu imaginar” (Titus Vâjeu).

Oameni și cărți (I-II) este o carte scrisă de Ion Brad și despre Ion Brad, un fel de „dosar” cuprinzând propriile însemnări și comentarii pe marginea cărților citite și, deopotrivă, al receptării sale critice. Acest program editorial conceput în ultimul deceniu – atât de original și depășind unele inerții susceptibile de subiectivism – grăiește de la sine despre *umanismul* scriitorului Ion Brad, pentru care *lectura* este „bucurie și mângâiere sufletească”, iar „*prietenia*” – o supremă valoare cultural-existențială, o „confrație literară în vremuri de restriște”, după cum scrie d-sa despre cartea poetului, prozatorului, monografistului și criticului literar Florentin Popescu, „catacombist” editorial la „Rawex Coms”, sediul dintr-un subsol al unei edituri bucureștene devenit „un mic forum al artelor” (Tudor Merlain («Cata-

comba» a atras atenția și admirația unor scriitori români și străini mai de departe, precum poetul Theodor Damian, fondator al revistei de cultură și spiritualitate „*Gracious Light*”/ „Lumină lină” din New York ori Alex Cetățeanu, fondatorul și redactorul-șef al revistei „*Destine Literare*” din Canada).

Remarcând comentariile cu suflet larg, calde, multe din acestea pe un fond memorialistic și confesiv, meticuloase în a etala problematica respectivă a cărților despre care scrie, dar și pertinentele aprecieri la adresa operei sale exprimate de o seamă de critici literari și comentatori de azi, apreciem că proiectul *Oameni și cărți* este nu numai recapitulativ și binevenit, ci și o sursă documentară directă pentru viitorii comentatori, monografiști și exegeți ai operei unuia din clasicii literaturii române de azi, scriitorul polivalent și de valoare patrimonială, ION BRAD.

ANCA SÎRGHIE:
„LUCIAN BLAGA ȘI ULTIMA LUI MUZĂ”

Festivalurile dedicate lui Lucian Blaga, îndeosebi cele de la Sebeș-Alba (ajuns, iată, la a XXXVIII-a ediție) și Cluj-Napoca, mult mai tânăr, au readus în atenție nu numai personalitatea umană și artistică a marelui scriitor și gânditor, ci și figurile unor apropiați și colaboratori, precum Ovidiu Drimba, Gheorghe Pavelescu, Ion Taloș ș.a. Recentul nostru dicționar „esențial”, Lucian Blaga. Oameni din viața lui, din care e pe cale să apară recent și volumul al II-lea, și-a propus tocmai această miză de real impact, de a ne readuce în aten-

ție figuri din varii domenii de activitate cu care poetul a venit în contact de-a lungul vieții sale, indiferent dacă acestea au avut un rol mai schematic și pasager, ori unul de mai lungă durată ori de mai pregnantă însemnătate în viața omului și artistului.

Cum poetul însuși nu putea să-și aleagă pe toți întâlniții în calea vieții, era de așteptat ca aceștia să joace un rol mai mult sau mai puțin important, de cele mai multe ori benefic în cadrul creației (de felul «întâlnirilor admirabile»), nelipsind, însă, atitudinile orgolios-umorale (gen Bogdan-Duică, I. U. Soricu sau Dan Botta), incitante, ostil-frenatorii, de mărginită intelectualitate...

Dacă e adevărat că drumul prin viață, în construirea unei opere, depinde *volens-nolens* și de oamenii cu care interacționăm, atunci *sine qua non* teoria alterității se confirmă din plin și în cazul de față, Lucian Blaga desăvârșindu-și așa-numita «clădire de sine» doar în strânsă relație cu oamenii din viața sa, de la membri familiei și rude, la colegi și prieteni din toate etapele vieții, colaboratori în plan cultural, literar, universitar ori diplomatic.

O serie destul de interesantă, cu reverberații distincte în plan artistic, o reprezintă așa-numitele «muze» din viața sa, despre care o primă consemnare bio-bibliografică a fost realizată de monografistul Basil Gruia (Blaga inedit, I - , II -). Interesul istoricului literar, în această direcție, nu este deloc un gest de pitoresc gratuit, întrucât «muzele» în discuție au lăsat urme în peisajul operei, pigmentând biografia poetului cu varii străluciri preț de mai bine de două decenii de viață. O cercetare atentă vizează, desigur, nu chestiuni de divertisment sentimental, ci de-a dreptul o mai adâncă și nuanțată cunoaștere a vieții și operei aceluia care, potrivit lui Constantin Noica, reprezintă pentru secolul al XX-lea ceea ce Eminescu înseamnă pentru cel precedent.

Noi înșine am dedicat o carte acestor relații consumate în plan literar (*Lucian Blaga. Solstițiul Sânzienelor*,

2010), stabilind, desigur, totodată, și «roadele» rezultate, adică acele texte ivite în atmosfera de *fascin* a fiecărei muze în parte, texte cu adresă precisă, amprintate de adorație, prețuire și acea „împresurare” erotică a taciturnului poet, specifică psihismului său interiorizat, introvertit, auto-reflexiv.

În definitiv două au fost, așadar, muzele din viața poetului, care, pe parcursul a mai mulți ani, i-au stimulat imaginația stârnindu-i pasiuni și lăsând urme adânci în operă: Domnița Gherghinescu-Vania și Elena Daniello.

Trecând peste discreta flacără consumată repede a Cocăi Rădulescu și, deopotrivă, peste sentimentalismul voluntar al Eugeniei Mureșanu, vom constata că relația cu Domnița durează ani buni (îndeosebi în perioada refugiei sibiene al poetului odată cu Universitatea clujeană), după care, pentru mai bine de un deceniu, prietenia poetului cu Elena Daniello din Cluj se dovedește cea mai trainică și, din nefericire, ultima din viața poetului.

O documentată monografie a acestei relații, ***Lucian Blaga și ultima lui muză*** (Editura Tehno Media, Sibiu, 2015) realizează universitara Anca Sîrghie, o mai veche comentatoare a operei blagiene, cu bogată activitate publicistică în presa literară din țară dar, în ultimii ani, și din USA, organizând acolo simpozioane, recitaluri de poezie, proiecții, cenacluri etc. Într-o «anexă» (*Anca Sîrghie și valorificarea universului creat de Lucian Blaga*) sunt indexate toate aceste intervenții și contribuții documentare, avute în țară și străinătate, de la manifestări științifice la nivel local, național și internațional, la cursuri universitare, emisiuni radio, filme documentare etc.

Prezență de seamă în cadrul festivalurilor amintite, profesoara sibiană Anca Sîrghie, pe lângă cele 17 cursuri, este autoarea unor lucrări de istorie literară, între care „*Pagini din istoria presei românești*” și „*Radu Stanca și obsesia Thalier*” sunt cele mai cunoscute... A conferențiat la

peste 100 de manifestări științifice organizate fie în țară, fie în afară, la Harvard, Helsinki, Ankara, Bordeaux, Berlin, Chișinău. A fost invitată, de asemenea, să conferențieze pe teme de cultură și literatură română de către comunitățile românești din New York, Denver, Detroit, Hamilton, Toronto, Windsor și Montreal. Pentru toată această neobosită muncă de „ambasador cultural” a fost răsplătită cu diferite premii („Radu Stanca” – Sibiu, „Biblios” – Alba Iulia), dar și cu Ordinul Național „Serviciul Credincios” (2007).

*

Lucian Blaga și ultima lui muză este, în principal, o carte-interviu realizată împreună cu Elena Daniello, pe care dna Sîrghie are bucuria să o cunoască la ediția din 1996 a Festivalului „Lucian Blaga” de la Cluj. Vizitând-o la locuința din strada „Eminescu, nr. 3”, autoarea are cu fosta «muză» un dialog foarte edificator. Este vorba nu numai de „o călătorie în împărăția amintirilor”, dar și de „un prilej de retrăire a Elenei la tensiunea faptului existențial nud din *illo tempore*”... În cei patru ani ce-au urmat, dna Anca Sîrghie a realizat și două filmări acasă la Elena Daniello, ducând-o pe aceasta cu mașina personală de câteva ori în spațiul amintirilor de la Gura Râului, în Mărginimea Sibiului, acolo unde apropierea poetului de ea, în anii 50 ai secolului trecut, s-a dovedit un atașament sentimental de loială prietenie și lungă durată.

„În cei din urmă 16 ani de viață ai poetului Lucian Blaga, va mărturisi ea intervievatoarei – noi ne-am cunoscut, dar am fost prieteni, ca *amitié amoureuse*, mai ales în ultimii 11 ani. Nu era ușor să-l susții sufletește pe un poet pus pe lista neagră, pe care autoritățile comuniste doreau să-l discrediteze”. Însăși soția acestuia, Cornelia, „a recunoscut rolul benefic pe care l-am avut pentru creația scriitorului, fără să afecteze cu ceva viața familiei”, precizează Elena Daniello, în schimb „mult timp, Dorli m-a ponegri-

pe nedrept, încercând să conteste până și studiile mele de medicină din Franța.”

Medic stomatolog, aceasta îl cunoscuse pe poet în casa medicului Bologa la Cluj, reîntâlnindu-l la Sibiu, prin anii 40, cu prilejul unei intervenții dentare. Se vor întâlni, apoi, - relatează Elena - la Gura Râului, unde se aflau în refugiu mulți oameni de vază din Cluj, apoi după 1946, când poetul revine la Cluj, unde deja încă din 1945 revenise întreaga Universitate din refugiul sibian și timișorean. Să observăm că memoria ușor mișcată a nonagenarei supra-pune vacanțele din anii 50 (când pentru prima dată Lucian Blaga ajunge la Gura Râului, începând din 1950 câțiva ani la rând...) pe o perioadă anterioară, când, probabil, familia dr. Leon Daniello petrecuse aici câteva sejururi la casa dr. Cornel Manta...

Rămas liber, după despărțirea de Eugenia Mureșanu (împreună cu soțul ei, protopopul ortodox al Clujului, Florea Mureșanu, vor ispăși ani grei de temniță comunistă), culoarul sentimental din sufletul poetului va fi ocupat de doctorița Elena Daniello, soția renumitului medic pneumofiziolog, doctor în științe medicale, Leon Daniello, în casa căroră poetul-bibliotecar regăsea, după propria-i exprimare, „un colț de țară și de Europă”.

Să precizăm că prietenia cu Elena Daniello („pădureanca” căreia poetul îi dedică ciclul de poeme *Vară de noiembrie*), în casa căreia poetul revenea de vreo două-trei ori pe săptămână, după orele de serviciu, pentru discuții pe varii teme culturale, literare și științifice chiar, se desfășura în deceniul dizgrației sale când, urmărit fiind de poliția politică, acestuia i se deschisese un dosar de urmărire informativă. Relația cu Elena Daniello va fi, după cum relevă unele scrisori adresate prietenei sale, una plină de pasiune. Încrederea poetului în muză era deplină, de vreme ce acesteia i se confesează, povestindu-i întâmplări din viață, încredințându-i, totodată, dactilograme și manuscrise chiar.

Spre exemplu, manuscrisul romanului *Luntrea lui Caron*, copiat pe sute de pagini, în care Elena Daniello se regăsea sub identitatea doctorei Ileana Salva, când nu era idealizată în feminitatea fără precedent a personajului Ana Rareș. Cartea insistă, de fapt, pe raportul iubire – creație, reținând texte emblematice în acest sens din creația poetului, precum acesta din „Elanul insulei”: „*Creația și iubirea sunt pasiuni care se leagă și se condiționează reciproc... își dispută întâietatea... pentru alcătuirea unui sens în viață. E un semn de feminitate să pui accent suprem pe iubire și un semn de bărbăție să-l pui pe creație*”. Și pe lângă toate acestea, reflecțiile poetului pe marginea acestui sentiment plener al ființei umane, într-un moment al «amiezii» biografice: „*Petru a iubi cu adevărat, trebuie să ai în urmă aproape o viață întreagă. Anume alesături de melancolie ale «vârstei» dau iubirii o violență și o luciditate fără de care ea rămâne ușor în penumbră... Că și vârsta poate fi o calitate încep s-o învăț acum, dureros câteodată, dat și îmbucurător. Aceasta e – nu bătrânețea, ci adolescența triumfătoare, păstrată prin voia destinului în mine, timp de decenii pentru clipa singurei întâlniri cu iubirea.*” (L. Blaga, *Inedit. Crâmpeie de scrisori*, în „Viața medicală”, XIV, nr. 29 / 655, 19 iulie 2002, p.7). A fost evidențiat la peste 100 de manifestări științifice organizate fie în țară, fie în afară, la Harvard, Helsinki, Ankara, Bord.

Să menționăm că, încă din timpul vieții sale (a trăit peste 100 de ani, până în toamna lui 2010), Elena Daniello a creat la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj un fond documentar „Daniello” alcătuit din scrisori, poeme, însemnări, dactilograme, manuscrise, dedicații primite din partea poetului.

Meritul amplului documentar-interviu realizat, în mai multe rânduri, de Anca Sîrghie este unul incontestabil, de toată lauda, toate informațiile venind direct de la *prima voce* și nu prin repovestiri sau relatări de mâna a doua. Mai

mult chiar, autoarea a realizat două filmări absolute cu două din „trifoitele” alintate în vacanțele petrecute la Gura Râului, Elena Daniello și Livia Armeanu (alta era amfitrioana de acolo, Viorica Manta). Vizionând CD-ul respectiv, pot să-mi dau seama de incontestabila valoare documentară a faptelor de viață evocate de prietenele care, primindu-l în casa lor, au fost răsplătite de poet cu poezii transcrise special pentru ele, ba chiar cu texte evocând anumite împrejurări din viață.

În totul, *Lucian Blaga și ultima lui muză* intră în bibliografie blagiană de prim plan, pentru cine vrea să cunoască ultimii zece ani din viața poetului, relația cu Elena Daniello constituind „un refugiu”, o „oază” de remontare și împăcare, ba chiar un spațiu al creației, dacă avem în vedere discuțiile lămuritoare cu dr. Leon Daniello în perioada traducerii lui *Faust* (dedicația pe volumul respectiv amintește cu recunoștință „ajutorul” neprecupețit primit din partea medicului de mare cultură, europeană).

Realizată în ritmul susținut al interviurilor din perioada 1996-2010 (mai exact din 1998, 2000 și 2010), cartea continuă cu un „*Dialog imaginar*” datat „Sibiu, decembrie 2014”, în care autoarea reproduce din epistolarul blagian, din poeziile și romanul *Luntrea lui Caron*, pasagii menite a revela gânduri, trăiri, sentimente, în general viața interioară, atitudinea lui față de anumite întâmplări, față de unii semeni, față de viață și creație. Exercițiu de literaturizare, această parte are menirea de a face legătura între materialul *brut*, de *primă sursă* din interviuri și concepția poetului despre oameni și întâmplări, despre lume și viață, filtrată prin scrierile sale.

De asemenea, cartea beneficiază de un bogat material ilustrativ, autoarea reproducând zeci și zeci de imagini din participarea la festivalurile de la Cluj și Sebeș-Lancrăm, fotografii ce atestă prezența unor personalități la aceste manifestări, precum: Ovidiu și Adrienne Drimba, Dimitrie Va-

tamaniuc, Ion Brad, Ion Miloș, Adam Puslojc, Toma George Maiorescu, Gheorghe și Amalia Pavelescu, Marius Porumb, Mihai Prepelită, Mihai Cimpoi, Vasile Tărățeanu, Anghel Dumbrăveanu, Mircea Tomuș, Jeana Morărescu, Lucia Mureșan, George Motoi, Dorel Vișan, Mircea Popa, Eugeniu Nistor, Irina Petraș, Zoia Elena Deju, Constantin Cubleşan, Mircea Zaciuc, Marin Mincu, Andrei Andreicuț, Cornel Ungureanu, V. Tașcu, Liviu Petrescu, Gheorghe Maniu, Radu Cărpinișianu, Ion Mărgineanu, Constantin Șalapi, Diana Câmpean, Petre Got, Mircea Borcilă, Ileana Mălăncioiu, Mioara Pop ș.a.

În ciuda acurateții și cursivității memorialistice, s-au strecurat în text câteva mici inadvertențe, fie datorate tiparului (îndeosebi cifre), fie unor mișcate rememorări ale intervievatei. Astfel, traducerea lui *Faust* era încheiată în septembrie 1953 (după cum consemnează însuși poetul într-o scrisoare către Dorli) și nu în 1959, cartea apărând în librării în 1955 (p. 31). Cornelia profesase ca medic stomatolog nu la Beiuș (orașul în care locuise fratele poetului, Liciniu), ci în orașul ei natal, Lugoj, în perioada 1924-1926, înainte de plecarea ca atașat de presă la Varșovia (p. 40). Cei „15 ani de carieră diplomatică în străinătate” nu sunt decât 13, în intervalul 1926-1939.

Marioara Manta de la Gura Râului nu era „mama medicului” Cornel Manta, cum spune E.D., ci sora lui (p. 64, 68) și nu la aceasta a locuit Blaga „în primul an” în timpul refugiului Universității din Cluj la Sibiu, ci la fratele său, av. Lionel Blaga, în casa din strada Bedeus, 5, în care își avea redacția și revista „Saeculum”. Apoi, spune aceeași E.D., poetul „a plecat la Căpâlna”, dar a revenit, fixându-se la casa episcopului Stroia în casa de lemn din Câmpșor, când în realitate plecarea la Căpâlna în aprilie 1944 are loc în mod precipitat, din cauza bombardamentelor, din reședința sibiană (p. 64). La Gura Râului, se știe din documente epistolare publicate de Basil Gruia, Blaga își va petrece va-

canțele începând din 1950, la invitația Elenei, și nu mai devreme, în anul următor având loc acolo nunta lui Dorli cu tânărul matematician și fizician Mihai Gavrilă, nași fiind familiile Viorica – Cornel Manta și Elena – Leon Daniel. Apoi, nu avem cunoștință că în vreo scrisoare „cu valoare testamentară”, adresată Marioarei Manta (care s-ar regăsi în volumele editate de Basil Gruia, *Blaga inedit!*) poetul ar fi prezentat amfitrioanei „proiectul de a face din comuna Gura Râului «un Vălenii de Munte al Transilvaniei»...” (E.D., p. 66).

De asemenea, „perechea Constantinescu” (violonistul Mihai și pianista Mia) care, vorba poetului, „cântă toată ziua”, nu în timpul refugiului își petrece vara la Gura Râului, ci prin anii 1950-1951, după cum rezultă din scrisorile poetului trimise din vacanța petrecută acolo (v. Basil Gruia). Tinerii vor fi luați „în spațiu”, la Cluj, de familia Blaga, după plecarea, în 1951, a lui Dorli la București, camera acesteia rămânând disponibilă (și pentru ca „spațiul locativ” să nu le trimită vreun necunoscut, conform dispozițiilor legale în vigoare). Apoi, pe tânăra soție nu o chema „Emilia Constantinescu” (p. 84), ci Mia/Maria, viitoarea soție a criticului de artă Ion Frunzetti (cf. memoriilor acesteia). De asemenea, nepoata poetului nu se numea „Delia Rugescu” (p. 95), ci Lelia Rugescu, autoarea scrierii memorialistice „Cu Lucian Blaga” (1987). La pag. 82, E.D. îi arată interviatoarei, între obiectele mai de valoare din casă, un sfeșnic evreiesc primit de soțul ei, Leon, de la un student, „«menora» cu cinci brațe din bibliotecă” (p. 82), când în realitate *menora* are 7 brațe, obiect de patrimoniu ce se poate vedea și în fotografia publicată la pag. 83...

Să menționăm cu titlu de recunoaștere valorică a gestului editorial și Cuvântul înainte, *Cum am cunoscut-o pe Elena Daniello*, semnat de Ovidiu Drimba, fostul asistent al poetului la catedra de filosofia culturii, care precizează de la bun început că „Elena Daniello era o Pușcariu din

naștere”, apropierea ei de poetul din Lancrăm situându-se „sub semnul destinului”, dacă avem în vedere faptul că impunerea sa ca poet s-a datorat „personalității lui Sextil Pușcariu”, care „l-a salutat cu mare entuziasm”.

Dincolo, însă, de aceste mici inadvențe, care pot fi înlăturate la o nouă ediție (iar atunci când e cazul textul memorialistic trebuie adnotat cu corecturi de subsol), *Lucian Blaga și ultima lui muză* rămâne o contribuție documentară de reală valoare istorico-literară, care deja a fost răsplătită cu Premiul „Octavian Goga” al Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor din România.

Gheorghe JURMA: „PAVEL BELLU”

(Editura TIM, Reșița, 2016)

Între scriitorii bănățeni contemporani, cel care a manifestat un interes constant și deopotrivă admirativ pentru Lucian Blaga este **Pavel Bellu** (14 martie 1920, Vrăniuț-Răcăjdie, Caraș-Severin - 9 ianuarie 1988, Cluj-Napoca). Poet, eseist, dramaturg și romancier, Pavel P. Bellu este licențiat al Facultății de Litere și Filosofie din Cluj (1945-1948) și doctor în estetică, perioadă în care l-a avut profesor pe Lucian Blaga, fiindu-i deopotrivă student și licențiat în filosofia culturii, estetică și sociologie. Stabilizat la Cluj, mai întâi ca profesor (1950-1954), apoi ca secretar literar al Teatrului Național (1955-1959), Bellu a rămas în contact cu Poetul, care – cum se știe – trăia anii înnegurați ai scoaterii de la catedră și ai urmăririi informative încă din 1954, fiind mereu în atenția organelor de represiune și muncind din greu să-și întrețină familia. Însuși Pavel Bellu va simți pe propria-i piele această povară a căderii în dizgrație ideologică, fiind nevoit începând din 1959 să lucreze ca economist la Întreprinderea Utilaje de Transport, apoi din 1965 ca

responsabil al Filialei Fondului Plastic din Cluj, până în 1968.

Autor al volumelor de poezii *Candelabre albastre* (1936), *Flori de piatră* (1940) și *Douăzeci de poeme* (1944), Povel Bellu s-a bucurat de prețuirea și prietenia poetului-profesor, dovadă că însăși Cornelia Blaga, soția poetului, i-a adresat de mai multe ori solicitarea: „*Domnule Bellu, te oblig cu limbă de moarte să scrii despre Lucian!*”

În semn de prețuire, în 1970 a publicat eseul ***Blaga - în marea trecere***, cercetare ce pune în evidență legăturile poetului cu Banatul și specificul regional bănățean (Ed. Eminescu). Este prima monografie ce i se dedică magistrului său, după cea din 1944 a lui Ovidiu Drimba (*Filosofia lui Lucian Blaga*, Cugetarea-Delafras), având în vedere întreaga operă literară și filosofică.

*

Pornind de la toate aceste date, criticul și istoricul literar reșițean **Gheorghe Jurma** își propune să realizeze o primă monografie „PAVEL BELLU”, în care să valorifice legăturile ce le-a avut autorul „Arhitecturii gândului” cu scriitorii bănățeni, îndeosebi cu viața culturală cărășeană. Deși nu este propriu-zis o monografie despre viața și opera valorosului scriitor, ci doar o abordare *documentară* bazată mai mult pe corespondența și apelurile telefonice avute cu scriitorul stabilit la Cluj (pp. 59-117), de către „conducătorul cenaclului reșițean” *Semenicul*, în vederea publicării în presa de aici a unor articole și poezii, lucrarea dlui Gh. Jurma vibrează de pulsul autentic al scriitorului aflat în ultimii ani de viață, „când, bolnav, a reînvățat să scrie – cu mâna stângă”, în urma accidentului vascular cerebral din 1982 (după cum precizează soția scriitorului, poeta Viana Șerban). Găsim în aceste epistole inedite întreg freamătul cultural și literar al poetului și eseistului, care nu uită că spiritualitatea Banatului constituie „zestrea Daciei de Vest”. El însuși se definește fiu al acestui Banat *spiritual*, expo-

nent al mirabilului *genius loci*, încercând o admirabilă deschidere către național și o radiografiere a esenței amintind de *múmele* goetheene îndrăgite de mentorul său Lucian Blaga. Un pasaj din scrisoarea datată „Cluj, 06 sept. 74” este edificator:

„Ce se întâmplă? Eu nu sunt fiul unui Banat geografic, ci al unui *Banat spiritual*. Se poate întâmpla ca, uneori, geograficul să coincidă spiritului. Dar pot fi și nepotriviri. Și compensări.

Cum eu sunt prieten cu acel *genius loci* și cum acesta este permanentul, raporturile mele rămân constante și perene. Nu confund Banatul cu persoanele sau persoanele cu Banatul; nici gusturile schimbătoare. Ci caut să fiu prieten cu esențele și supus Marilor Mume. (...)

Mulți se nasc în Banat. Dar, odată cu laptele fizic, nu sug și laptele spiritual al Înțelepciunii Banatului.

Banatul nu e o «modă», nici romantică nici modernă. E o permanență clasică, serioasă ca natura lui. Ca urmare, pot fi găsit oricând la izvoarele acestei permanențe – și rare ori sau niciodată în altă parte.”

Colaborarea poetului la „Semenicul” (periodic reșitean găsit „bogat și cu un profil precis: luminarea valorilor locale, din trecut și din prezent”, aspirând la statutul de „revistă permanentă”), la „Micul dicționar” (obiectând că nu și-au găsit loc aici numele unor cărașeni iluștri precum Const. Daicoviciu, Romulus Ladea, Ilie Ienea, Virgil Birou sau caransebeșanul Petru Vintilă ș.a.), la „Zilele culturii” din toamna lui 1975 și la „frumoasa manifestare a decadei culturii la Reșița” din toamna lui 1976, precum și recomandările făcute „cu umilință” de a crea „în perspectiva perenului” sunt subiecte epistolare de mare probitate scriitoricească, într-o perioadă când „nici Oradea, nici Sibiul, nici Piteștiul nu aveau asociații de scriitori”, iar gândul scriitorului de la Cluj era ca „Semenicul” să fie «permanentizat» ca „Familia”, „Argeșul”, „Vatra”, „Ramuri” ori „Tomis”...

Correspondența lui Pavel Bellu cu Gheorghe Jurma face loc și unor aprecieri deloc de neglijat, de vreme ce preopinentul este la curent cu viața literară cărășeană (prima totodată și „Caraș-Severinul” ori „Facla”), amintind de Azap, N. Irimia, O. Doclin, Ana Selena, Opreanu, Mona Copăceanu, I. George Șeitan, Petru Vintilă, Titus Crisciu, Oalld (elogiat în eseu „O istorie a cântecului cărășan”), cu o referire expresă la talentul partenerului epistolar: „Socotesc că aveți *har* de critic literar și ar trebui să vă valorificați major, contribuind hotărâtor la cunoașterea Banatului, în speță Caraș-Severinului” (să menționăm că ținuta culturală a „Semenicului” fusese menționată de publicații ca „România literară”, „Scânteia” – „aprecieri «exceptionale»”, 16 august 1979). „Cred că și scopul publicației Dvs. – îi scria Bellu dlui Jurma la 13 iunie 1974 – este valorificarea *culturii locale*, nu a lui Michel Angelo, Beethoven și Shakespeare (...) Dacă suntem autentici locali, pășim către universal. Altfel, facem figură de maimuțoi «universali»”

Conștient că „*într-o vreme, noi* (cărășenii, n.n.) *eram majoritari în Banat*”, Pavel Bellu încearcă și o definiție a scriitorului de talent alintat «Jurjica»: „Am impresia că puțini știu ce este un scriitor dotat. El e, după opinia mea, rezultatul unor milenii de cultură asimilată. Un soi de stea polară, văzută de busolele sufletești./ Scriitorii nu se fac, ci se nasc. A-i îngriji, a-i ajuta, ține de o economie a spiritului. Nu știu dacă județul Caraș vrea să-i ajute, ca să fie ajutat, – sau numai să fie popularizat prin ei? Personal, mi-am pus întrebarea, pe baza unor fapte concrete. A unor experiențe proprii.” (9 iulie 1975).

Publicându-i articole, versuri și chiar un interviu, „Semenicul” beneficiază nu numai de aprecieri destul de măgulitoare din partea scriitorului, dar și de unele recomandări privind valorificarea unor înaintași bănațeni precum A. C. Popovici (atât de Lăudat și de Blaga în revista „Banatul” din 1926), Alexandru Mocioni („majestuoasă figură de

artist complet” și „gânditor politic de geniu”), Sever Bocu, D. Bojincă, Ladea ș.a. Sub acest aspect, dl Gh. Jurma reproduce câteva „*portrete în lemn*”, făcute de Pavel Bellu unor scriitori și artiști pe care i-a cunoscut, prețuindu-le opera, unele din acestea apărând în presa reșițeană: **Virgil Birou** („un colos...polivalent” cu „ciudat destin”), **Ilie Ie-nea** („maximum de rafinament stilistic în proza din Banat și aș îndrăzni – în literatura fantastico-științifică a României”, „un fel de Proust al românilor” după Valer Novac, fruntaș al „țărănismului” bănațean din interbelic), **Stoica de Hațeg** (nimbato de „aura fermecătoare a unui mare modern”, „un tezaur stylistic” și „foc gânditor care reflectă tragedia unui veac”), **Al. Mocioni** (o statuie morală difuzând „lumină marmorată”, „un pumn de esențe”, „rațiune diamantină”, „sensibilitate artistică rară”, „o matematică, devenită muzică și filosofie”, „cel mai strălucit om politic al Transilvaniei, în sec XIX” – Ștefan Pascu), **Vasile Nemiș** (profesor emerit, „subțiratic și aerian”, „extrem de muncitor și metodic, cu pană harnică”).

Pe lângă *lista cărților și opiniile* despre acestea apărute în varii publicații („Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Astra”, „Argeș”, „Curentul”, „Însemnări ieșene”, „Vestul”, „Curentul nou”, „Reșița” ș.a.), ca și articolele privitoare la dramaturgia, în parte jucată pe unele scene ale țării, dl Gh. Jurma reproduce și câteva poeme „trimise publicării în presa reșițeană” și „păstrate încă în manuscris”, în care regăsim aceeași fervoare de distilării cultural-metaforice și inserții mitico-folclorice caracteristice poeziei lui Pavel Bellu, însemne de *genius loci* înfiorate de metafizica gândului blagian: *Marele Tăcut – Murgu...*, *Iancu și brândușele*, *Testament*, *La un pod de lumină*, *Tinerețe oravițană*, *Ion Fărăsorn 1-13*, *Dimineată sudică* (unele, inedite, au apărut în broșura din 1995 editată de Biblioteca Județeană „Paul Iorgovici”, sub genericul *Poemele adevărului*).

*

Ultimul text constituie o revelație bibliografică rezumativă, venind să sublinieze încă o dată iubirea purtată de autorul „Candelabrelor albastre” și al „Lebedei solare” lui Lucian Blaga. Este vorba de familia. Însuși Pavel Bellu va simți pe propriu-i text-manuscris, intitulat ***Umbra lui Blaga și Banatul***, aparținând fostului discipol, din care aflăm că inițiat eseu din 1970, „*Lucian Blaga în marea trecere*”, se intitulase „*Lucian Blaga și Banatul*”, după un model bucovinean „*Eminescu și Bucovina*”. Cartea lui Pavel Bellu venea cu o oră mai devreme în critica noastră literară, mai exact într-un moment când opera blagiană îndura „aprecieri tăios controversate”, ba chiar „considerații acidulate” găzduite de revista „*Contemporanul*”. Îndurând, așadar, astfel de „lovituri concentrice, firești în climatul orei de atunci”, eseu lui Pavel Bellu s-a bucurat totuși de „o apreciere luminoasă a lui Mihai Ungheanu”, în „*România literară*”. „În orice caz, apreciază autorul, cartea noastră (întâia despre viața și opera lui Blaga, după 1944!) a tăiat o breșă în zidul de rezistență cu care era învelit numele poetului.”

Eseistul, „familiarizat, cum sunt puțini alții, cu opera poetului și filosofului Blaga”, a identificat „factorii stilistici hotărâtori ai creației”, convins că „înțelegerea lui Blaga este posibilă mai ales prin situarea în contextul anilor săi de formație” (vezi atmosfera Lugoșului din anii 1924-1926, contactul cu opera unor mari personalități bănățene precum A. C. Popovici și Caius Brediceanu – Cap. II, „*Viile lui Dionysos*”). Pavel Bellu „tinde la o definire completă a operei literare și filosofice din acest punct de vedere”, traducând „în termeni accesibili, nu și vulgarizatori, ardentele viziuni poetico-filosofice” (M. Ungheanu, „*România literară*”, București, 11 iunie 1970).

Eseul lui Pavel Bellu a fost apreciat și ca „un act de pietate” (Traian Liviu Birăescu), care „nu va putea fi ocolit de viitorii exegeți” interesați de „specificul și relațiile lui

Blaga cu Banatul”, așadar în măsură „să spulbere golul din biografia lui Blaga cuprins între anii 1924 și 1926” (Octavian Doclin, în „Gaudeamus”, revista Institutului Pedagogic Oradea, IV, nr. 3/22, martie 1971).

Abia în următorii șapte ani scriitorul s-a bucurat de „o avalanșă de aprecieri”, scrie în evocarea amintită Pavel Bellu.

Blaga în marea trecere fusese conceput ca „un imn închinat Frumuseții”, la care eseistul a trudit de la 1 ianuarie până la 2 iunie 1968, „totul despuiat de ambiții personale”, urmând doar solicitarea insistentă a doamnei Cornelia pe care o vizita adesea: „*Domnule Bellu, te oblig cu limbă de moarte să scrii despre Lucian!*”. „Toate hotărârile mele de eschivare s-au izbit de hotărârea sa cvasihipnotică”, precizează autorul, încercând totuși și o explicație: „Probabil fiindcă aveam oarecari rădăcini cu Banatul și mă pregustasem din marile tăceri ale poetului...”

Lui Pavel Bellu i se publicase, de fapt, în revista reșițeană „Semenicul”, un interviu în care lămurise legătura lui Blaga cu Banatul („în ce condiții a ajuns Blaga «lugo-jean»”), asupra sa exercitându-se „influențele creatoare ale mediului lugojan”. Vorba poetului împărtășită și lui Pavel Bellu: „*Tot ce am scris după Lugoj a fost în esență gândit la Lugoj.*”

Evocând sejurul la „via nouă de la Lugoj” – cumpărată tinerilor căsătoriți de Caius Brediceanu, fratele Corneliei, în 1924 -, Pavel Bellu scrie că „în cei trei ani (de fapt doar doi și jumătate: 1924-26, n.n.), viața Lugojului l-a vindecat fizic (t.b.c.!) și psihic.” Acolo, la Lugoj, „în orașul de pe Timiș”, veche «capitală culturală» a Banatului, cu renume intrat în creația populară, Blaga ar fi găsit „o tradiție cultural-europeană”, în care erau vii ideile progresiste ale gândirii lui Al. Mocioni și A.C. Popovici, muzica lui Ion Vida și Tiberiu Brediceanu, interpretarea de excepție a lui Traian Grozăvescu, pictura lui Aurel Ciupe urmând lui Vir-

gil Simionescu, amintirea poetului dialectal Victor Vlad Delamarina (văr primar cu Cornelia) și prezența surorii acestuia, profesoara Laura Vlad, autoarea renumitelor *păpuși etnografice* (inițiativă promovată de poet, apoi, în plan diplomatic, expoziția etnografică a acesteia fiind încununată cu un mare premiu la Barcelona, în 1929). De la Arad și Timiș mai veneau: Romulus Ladea, Aurel Cotruș, iar de la București, Adrian Maniu, cumnatul Corneliei. Poetul devenise acum colaborator al revistei timișorene „*Banatul*”, trimițând totodată lucrări la presa din Cluj („Cultura”) și București („Cuvântul”, „Adevărul literar și artistic” etc.). Aici la Lugoj poetul va scrie piesa „*Daria*” („la vie, sub castanul din vie”), pantomima „*Învierea*” (pentru care îi solicitase cumnatului său, Tiberiu Brediceanu, să scrie muzica, dar acesta era foarte ocupat cu amplele culegeri de folclor muzical din Banat și Apuseni!). Și tot aici Blaga plăsmuise ardenta intrigă a *Meșterului Manole*, ce va fi jucată în străinătate și abia peste doi ani pe scena Teatrului Național din București. (pp.118-123). Și tot de anii șederii la Lugoj se leagă eseurile de filosofia culturii din *Filosofia stilului* („Cultura Națională”, 1924), *Fenomenul originar* (1925) și *Daimonion* (foileton în „Universul literar”, mai-decembrie 1926)...

În totul, documentarul „*Pavel Bellu*” vine să creioneze o posibilă monografie a scriitorului dispărut la 68 de ani, furnizând viitorului cercetător al vieții și operei un prețios și inedit material istorico-literar și o reliefare în linii destul de convingătoare privind relațiile acestuia cu Banatul montan, îndeosebi cu Reșița unor colaboratori și prieteni. Cartea dlui Gh. Jurma readuce „imaginea acestei personalități în istorie și actualitate”, pe coordonatele unei valorificări documentare corecte.

CĂRTI ȘI AUTORI

Dorin Th. MESEȘAN

O exegeză teatrologică a dramaturgiei blagiene – în desfășurare

Lucian Blaga și teatrul – DOINA MODOLA, vol. III *JOCURILE Dramei*

Specializată în teatrologie, cu veche și recunoscută activitate în domeniu, universitară clujeană **Doina Modola** a început, în 1999, un proiect exegetic sub genericul „Lucian Blaga și teatrul”, menit a pune într-o lumină mai adecvată, aparte, din perspectiva modernismului novator și diferențiat, contribuția scriitorului român la dezvoltarea dramaturgiei românești printr-o discontinuitate memorabilă de *forme* dramaturgice moderne.

Criticul literar și teatrologul Doina Modola impune, în cele trei volume ale proiectului de sinteză analitică menționat, statutul dramaturgului Lucian Blaga în seria *refor-*

matorilor avangardiști din prima jumătate a sec. al XX-lea. Să menționăm că acest proiect analitic etapizat, de mare cuprindere, este unul de pionierat în cercetarea dramaturgiei blagiene din punct de vedere teatrologic.

Începând cu *Insurgentul. Memorii, publicistică, eseuri* (1999), autoarea fixează începuturile dramaturgiei blagiene în cadrul mai larg al dezvoltării literaturii române, axându-și comentariul pe „concepția teoretică a dramaturgiei”, piesele de teatru urmând a fi analizate din punct de vedere istorico-literar, dar mai ales din perspectiva novatoare a concepției *teatrologice* care a prezidat dezvoltarea dramaturgiei blagiene. Pornind de la ideea de „insurgență” pe care se axează Lucian Blaga încă de la debutul cu „Zamolxe” (1921), considerat un artaudian „avant la lettre”, autoarea amplului demers interpretativ constată „fenomenul de ruptură” realizat de tânărul dramaturg față de *mimesis*-ul clasic al genului, concentrat îndeosebi asupra discursului poetic-simbolic, revelator, arhetipal, transcendent, adunând subiectele sale în ecuația *misterului, cosmicului și metafizicului*.

Sub acest semn al „insurgenței”, Blaga va fi citat în seria reformatorilor avangardiști (Steinhardt), care începe la noi cu Tristan Tzara (întemeietorul dadaismului) și, apoi, cu Eugen Ionescu (teatrul absurd), autorul lui „Zamolxe” fiind „unul din colateralii genului” (*Umorul în teatrul lui Blaga*).

Al doilea volum al trilogiei teatrologice, *Riscurile avangardei* (2003), relansa în atenția reprezentării scenice românești piesele de tinerețe ale lui Lucian Blaga (*Zamolxe, Tulburarea apelor, Fapta, Înviere și Daria*), examinând totodată „prejudiciile cu efecte de lungă durată” ale criticii defavorabile precum și aspectele ori împrejurările „impopularității” de care a avut parte dramaturgia blagiană după 1925. Abia cu *Meșterul Manole* (1927), *Cruciada copiilor* (1930) și *Avram Iancu* (1934), considerate capodopere, dramaturgul reușește să răzbată la luminile rampei și să se impună ca

dramaturg, beneficiind de comentarii ample și variate, precum și de cronici de spectacole cât mai diversificate.

Operând cu *metoda teatrologică* a analizei de text, care înaintează printre comentarii la obiect, referințe culturale și intuiții suprinzătoare, Doina Modola surprinde „specificitatea” creației dramatice blagiene, cu regretul că „marginalizarea” scenică a acestui teatru a continuat și în vremea din urmă, de unde imperativa concluzie a *relansării* dramaturgiei blagiene, inclusiv „pe plan mondial, în locul care i se cuvine pe drept”.

Carte meticuloasă de critică literară și istorie dramaturgică, *Riscurile avangardei* pune în evidență atât „ecoul critic” în cultura română al dramaturgiei blagiene, cât mai ales prejudecățile care au împiedicat cultivarea scenico-regizorală a acestei opere reprezentabile, concepută ca *teatru antropologic* și ca *teatru-imagine*.

Militând pentru această „relansare” scenico-regizorală, mai ales în condițiile noii tehnici audio-vizuale, autoarea își continuă demersul analitic cu volumul **Jocurile dramei** (2017), cu referințe exprese și temeinice asupra pieselor blagiene din intervalul 1923-1925: *Tulburarea apelor*, *Fapta*, *Daria*, *Înviere*, care ar reflecta nu numai o anumită „competență teatral-dramatică”, ci mai ales „flexibilitatea” unui viguros talent, o diversificare vădită a „formelor”, în deplin acord cu „tematica, optica și modalitatea aleasă”, tânărul dramaturg întrecându-se pe sine „într-o demonstrație ostentativă” menită a „demasca” orizontul strâmt al receptării sale de până acum...

Accentul care pe „exegeza textului” ce trădează o conștiință dramaturgică ce și-a depășit epoca, expunându-se unei receptări critice „inadecvate”, cu prelungiri până în zilele noastre.

„*Dorința legitimă și arzătoare a lui Blaga – scrie Doina Modola – era sincronizarea teatrului românesc cu avangardele europene și cu eflorescența formelor*”, autorul

dorind „să se impună ca dramaturg deschizător de drumuri și inițiator de forme noi”, valorificând „virtualități” și „bogații” ale culturii românești, istoria, spiritualitatea, identitatea națională, „în forme dramaturgice originale și consistente antropologic.”

Am avea de a face cu o „epopee teatral-dramatică de anvergură”, surprinzând „momente-cheie” ale istoriei și culturii românești, începând cu cele mai vechi timpuri și până în vremuri mai apropiate. Autoarea observă că teatrul creat de Blaga corespunde formelor dramatice din apusul Europei, într-o impecabilă *structură polifonică* modernă, de la cultivarea misterului antic (*Zamolxe*, 1921) și a misterului renascentist (*Tulburarea apelor*, 1923), până la drama psihanalitică (*Daria*, 1925), jocul dramatic expresionist (*Fapta*, 1925) și pantomima misterială medievală (*Înviere*, 1925), iar de la acestea la tragedia fondatoare (*Meșterul Manole*, 1927), teatrul simbolist (*Cruciada copiilor*, 1930), fresca istorică (*Avram Iancu*, 1934), parabola biblică (*Arca lui Noe*, 1944) și jocul cu măști (*Anton Pann*, 1945). Toate aceste „forme dramaturgice recuperatoare” trimit, de fapt, la mai vechile tradiții ale genului (forme teatral-dramatice preponderent nonaristotelice), de care teatrul românesc nu a avut parte. De aceea rolul de „insurgent”, în planul mentalității și formelor teatral-dramatice, al lui Blaga este mai proeminent și decisiv.

În consecință, teatrologul Doina Modola analizează, în parte, fiecare piesă din acest interval fructuos de creație, refăcându-i statutul istorico-literar și mai ales radiografiindu-i conținutul sub toate aspectele, tematic, ideistic, expresiv, ideologic și estetic, simbolic și relațional în sens novator, *expresionist*. Astfel, în cazul *Tulburării apelor* comentariul pornește de la „ipoteza dramatică” situată „între orgoliu și frustrare”, relaționând-o apoi cu „misterul renascentist”, cu „spiritul modern” și oprindu-se la „păcatul cugetării” și al „trupului”, la „biserica vie” și „bâlciul vremii”,

la „biserica triumfătoare” și „iradiația sensurilor”... Ultimele secvențe ale comentariului privesc „o târzie premieră absolută” a piesei la Teatrul Național din Cluj (1992) și interesanta „reprezentare radiofonică” din zilele noastre în regia lui Constantin Dinischiotu.

De aceeași minuțioasă abordare beneficiază și *Fapta*, un „joc dramatic expresionist” pe un „scenariu al sine-lui”, comentându-se atât „conflictul între generații” cât mai ales „farsa fatalității interioare”, „mecanismul absurd” și „buclucașul destin scenic” al piesei...

În ceea ce privește „drama psihanalitică” *Daria*, teatrologul Doina Modola își propune „sondarea adâncurilor”, cu referiri de nuanță asupra „mecanismului psihologic și arhetipului”, asupra „decorului ca metaforă sufletească”. „Fețele agresivității” (conformarea, desenul, disputa conjugală), „abuzul de putere” (compensația autorității, șantajul afectiv și „un pharmacos nevârstnic”) și „războiul sexelor” (forța incestului, destăinuirea ca tortură și cruzimea eliberatoare) sunt alte subcapitole ale comentariului, disecând conținutul de idei, semnificațiile atitudinilor și gesturilor, simbolica psihanalitică, ecourile sufletești și de conștiință.

Ultima piesă analizată este *Înviere*, mister medieval cu care Blaga se apropie de „teatralitatea pură”. Comentând statutul estetic al „pantomimei” la începutul sec. al XX-lea, criticul constată în pantomima blagiană eforturile inaugurale ale acestei încercări de *verbalizare* a actelor scenice, textul scenic devenind „ghid gestual ritmic și tonal”, în general o „dinamică vioaie” creatoare de ritm și atmosferă spectaculară, când umoristic-burlescă, când grotesc-terifiantă, ori fantastic-metafizică. Formă teatrală „esențializată” („limbaj de teatru pur” – Antonin Artaud), pantomima, renunțând cu totul la „dialog”, marcă de fapt „o experiență limită”, agreată în vreme atât de simboलिști cât mai ales de expresioniști și avangardiști, într-o stilizare a teatralității pe nonverbalitate, de care au făcut caz regizorii novatori ai vre-

mii, precum A. Appia, E. G. Craig, Max Reinhardt, Meyerhold sau Vahtangov.

Criticul teatrolog Doina Modola constată, desigur, infuzia masivă de inspirație folclorică, dar și ideea de „libret pentru muzică și balet” (se știe că poetul se adresase la Lugoș cumnatului său, muzicianul Tiberiu Brediceanu, pentru a găsi o formă de reprezentare libretist-muzicală, dar, negăsind înțelegerea cuvenită, această „schiță de libret” a rămas nedefinitivă).

Interesul pentru etnofolcloristică este, în „perioada Lugoș”, din care datează majoritatea pieselor de teatru comentate de Doina Modola în acest al treilea volum de comentarii teatrologice blagiene, unul special, dacă vom aduce în ecuație aici și studiile și articolele pe această temă, mai exact eseul publicat în revista „Banatul” din Timișoara, *Barocul etnografiei românești* (I, 1926, nr. 1), sau *Păpuși etnografice* („Cuvântul”, I, 1924, nr. 24), în care definește specificul spiritual-etnografic românesc, îndeosebi cel bănățean.

Comentând bogatul conținut de idei care trimite la teme etnofolclorice reprezentative pentru spiritualitatea românească, Doina Modola reține în cadrul *Învierii*: „Sărbătoarea vieții” (pețitorii, nunta), „Triumful morții” (ciuma, blestemul mamei moarte, moartea neagră), „Amestecul lumilor” (cheful, strigoiul, mortul cu viul), „Resurecția” (dansul „făcliiilor de Paști”, moartea în lumină)...

În total, volumul *Jocurile dramei* constituie o analiză amănunțită a dramaturgiei blagiene de tinerețe, atât de diversificată în formele-i de-a dreptul insurgente, fără de înțelegerea căreia nu e posibilă trecerea la „perioada capodoperelor”, începând cu *Meșterul Manole* (1927) și sfârșind cu *Arca lui Noe* (1944).

Autoarea demersului exegetic teatrologic citește în amănunt textele și le comentează după o grilă conceptual-

conținutistică deopotrivă eseist-exegetică, în articulațiile lor dramatice, relevând, de fiecare dată, particularitățile de viziune teatrală, sensurile și mesajele (niciodată univoce), esențializarea localizărilor „istorice”, „pentru a activa straturile vii, multiple, convergente, cu spicificitatea fiecărui text în parte”.

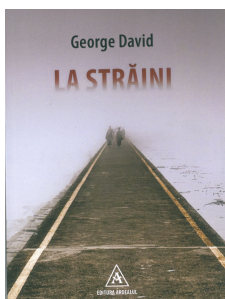
Concluzia e că „Teatrul blagian are realmente valențe lirice și filosofice”, dar exprimate în permanență „generos, teatral, viu, însuflețit.” Cerându-se descifrat cu „deplină libertate spirituală și degajare”, precum o piesă de Shakespeare, textul dramatic blagian își este „autosuficient”, vorbind „prin sine, precis și deplin”.

Desigur, următoarea etapă ar privi perioada capodoperelor, piesele cele mai jucate, de altfel, când Lucian Blaga și-a câștigat pe deplin statutul de autor dramatic de valoare națională. Cu aceasta, probabil, demersul exegetic-teatrologic al Doinei Modola, sub genericul **Lucian Blaga și teatrul**, se va rotunji într-un studiu de pionierat, fără precedent, al dramaturgiei unuia dintre cei mai de seamă scriitori români din prima jumătate a secolului al XX-lea, deopotrivă poet, eseist, memorialist, publicist și autor de sistem filosofic, personalitate polifonică a culturii române ilustrând acel concept de *homo universalis* pe care poetul îl identifica la Goethe și Leonardo da Vinci, un „universalism” de la care însuși se revendica, după cum îi mărturisea epistolar lui Mircea Eliade după întâlnirea acestora la Viena în vara anului 1937, la scurt timp după ceremonia de primire în Academia Română a celui mai tânăr, la vremea aceea, dintre nemuritori...

Eugeniu NISTOR

***O EPICĂ ÎN SPIRITUL
“REALISMULUI MAGIC”***

Autor de versuri scrise în manieră avangardistă, așa cum o arată volumul publicat nu cu multă vreme în urmă – *Deliricatese și splendori*, Editura Ardealul, 2015 –, George David ne uimește, de această dată, prin excelența sa carte de proză, *La Străini: viețile secrete* (Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2017). Tacticile și strategiile scriiturii sale ne pun în fața unui prozator postmodern, care recurge la o formulă epică extrem de originală: avem o înșiruire de treisprezece povestiri, fiecare dintre acestea cu o acțiune aparent autonomă, dar în fond cu legături extrem de subtile și de strânse între ele. Dacă e să caracterizăm, printr-o comparație, această manieră de literaturizare a lui George David, atunci ar trebui să ne gândim poate la un șnur în care se împletesc acțiunile povestirilor de la început – „Drumul I”, „Drumul II” și „Monumentul”, de la care pleacă totul – la care se adaugă apoi, treptat, celelalte, ca într-o fină împletitură, cu acțiuni oarecum individualizate fiecare, cu alte și alte personaje, lărgindu-se continuu desfășurătorul epic inițial, dar având mereu în vizer aspectele de fond ale acestuia (locul și timpurile acțiunii, personajele comune, stilul adoptat, picurat cu destule expresii arhaice etc.), care asigură unitate și coerență narațiunii, având în mod clar rostul de a amplifica, cu eleganță și finețe, nuanțele și sugestiile intertextuale.

Faptul că autorul recurge la procedee tehnice „la modă”, specifice canoanelor postmodernismului, rezultă chiar și din subtitlul lucrării (*Viețile secrete*), care face trimitere la o

celebră cronică istorică, la *Istoria secretă*, a lui Procopius din Caesarea, el încercând aici să instituie „adevărurile” unui interesant enunț estetic, care se validează doar ca rod al imaginației creatoare din toate timpurile și de pretutindeni: *ceea ce nu există s-ar putea (face) să existe, și invers: ceea ce există, s-ar putea (face) să nu existe!*

Din povestirea inițială și din următoarele („Monumentul”, „Drumul II”, „La vie en rose”) ni se dezvăluie cadrele spațio-temporale ale volumului, în care se petrec o mulțime de întâmplări, mai mult sau mai puțin reale, înregistrându-se apoi, ca într-un cadru cinematografic lărgit, intrările „în scenă”, situațiile sociale și mișcările unor personaje care configurează cu precizie și talent această înșiruire de povestioare! Mai întâi e vorba de așezarea Străini, care nu este „nici sat, nici oraș”, pe unde „nici cefereu nu trece și nici cu rata nu stau prea bine”, interlocutorul povestașului fiind Tache, personaj imaginar care are calitatea de „martor” și confesor în unele povestiri ale volumului. Apoi, apare ca personaj Costică, subinginer șantierist, aflat cu o treabă la primăria din Străini, așezat disciplinat la un rând, pretext pentru narator de a construi un profil uman tipologic, pornind de la premise verosimile, de la un personaj banal sau de la o situație reală, dar, în același timp, și magică. Mai apoi este configurat personajul emblematic al volumului: este vorba de bizarul dom’ Profesor (Mitică), fost învățător în sat și prin împrejurimi încă dinainte de război, combatant pe front „de la început până la sfârșit”, căsătorit cu o grecoaică (Ireni), de care se desparte după ce descoperă pe un perete scorojit al primăriei din Străini straniul tablou cu un drum misterios, cu drumul despre care spunea că „ăla-i drumul lui, că fiecare om are un drum al lui, da puțini sunt ăia de-l găsesc”, pe care încearcă să-l sustragă într-o noapte, de „era s-o pățească, p-atunci nu prea era dă glumă cu organele, da parc-au înțeles și ăia că tipu nu era un borfaș, c-avea și el o păsărică, da nu făcea rău nimănu.” Și, cum nu mai poate să se despartă de tabloul lui, dom’ Profesor se angajează „un fel de paznic” acolo și își dă locuința la schimb pentru o cameră în „primăria

aia mică”, tocmai pentru a putea contempla continuu tabloul drumului asumat, în fapt inexistent: „Domle, abia acuma-mi dădeam seama că moșu privea la ceva care era pă peretele ăla coșcovit din fața lui, da știi cum privea? I se lumina fața aia ca o smochină uscată și prăfuită, dă credeai că-i la filmări, și se chiora așa c-o fericire-n ochi dă ziceai că-l vede pă Dumnezeu cum coboară cu hîrzoșu din cer ca să-i aducă lui sufertașu cu ciorbă dă burtă. Ce mai, am zis eu că tipu nu prea semăna a trăi pă lumea asta. (...) Și nici nu deschid bine gura să-ntreb, că amicu Costică-mi și dă răspunsu: da, am văzut bine, nu-i nici un peisaj, nimic. Unii mai în vîrstă cică l-au prins, l-au văzut și ei, da sunt ani destui dă cînd tablou ăla nu mai e acolo, pă perețe. Mai bine zis, nu mai e deloc, Tache, înțelegi? Nu-nțelegi.”

Aflăm apoi că personajul Costică are un prieten apropiat, pe Fane Aciubotăriței, poreclit Amotostivuitoarei sau Amoto, muncitor șantierist, cuplat o vreme cu Atena, evident într-o relație amoroasă, „un fel de Dulcinee de șantier” (de fapt lucrătoare la CEC, cu care Fane a trăit în concubinaj până ce aceasta l-a părăsit pentru Gheorghe), iar cum acesta avea *a priori* și unele „închipuiri împăclite de alcool” (sau poate din alte cauze), cade pradă reveriilor lui dom’ Profesor, într-un anumit fel idolatrizându-l și ridicându-i în secret („prin truda celor câteva nopți sacrificate”) un straniu monument, o „arătare neagră” la marginea drumului din Străini, cu „textul scris pe două rânduri, cu litere corecte, dar cam școlărești, vopsite meșteșugit în bronz auriu: *Fiecare om are un drum al lui*”, sub care apare inscripționat, cu caractere ceva mai modeste, numele lui dom’ Profesor.

Povestioara „Drumul II” conține confesiunile de viață ale lui dom’ Profesor, termenii în care acesta își descrie stările de extaz magic în fața tabloului fiind *de facto* artă poetică: „Soarele ăsta pictat – mai bine zis, zugrăvit – în ocră sfărîmicios cu culoarea crăpată din cauza vopselei proaste, devine un soare blînd, cu o lumină mîiere ca a unei după-amiezi la început de septembrie. Iar frunzele și ierburile conturate stîngaci, școlă-

rește, foșnesc liniștitor în adierea zefirului. Cît despre drum... ce să mai zic? El e totul în tabloul ăsta, aș putea spune că tabloul s-a născut și a crescut din drumul ăsta și împrejurul lui.”

„Tunel cu pălăriuță verde” este relatarea primului drum la oraș al povestitorului Fane, aflat la vârsta copilăriei, când a călătorit cu un imeseu hodorogit, și refuzul acestuia de a-și da jos din cap pălăria lui verde, în biroul prăfuit unde și-a însoțit tatăl; dar tot atunci a rezolvat definitiv și „locul ăla gol dă era Orașu-n capu meu, numa că l-am umplut c-o chestie așa dămpăclită și dă nelămurită, că n-am cuvinte să-ți explic.”

„Dărâmarea casei” reprezintă povestea conflictului dintre Haralambie și Kir Sotir negustorul, conflict soldat cu dărâmarea casei construite pe terenul acestuia din urmă.

Cam în aceeași tonalitate dramatică este alcătuită și povestioara „Vânt”, unde tușa Nastasia, moștenitoarea lui Haralambie, locuind la Oraș, este marcată psihic după demolarea casei și mutarea ei, cam în silă, într-o garsonieră nouă-nouță. Acolo trăiește într-o mare singurătate până în momentul în care intră într-o relație secretă cu „demolatorul îndesat și negricios”, cu care se întâlnește frecvent în dezbateri misterioase, susținute „în aceeași limbă stranie – pe niște hârtii, pe care scriau, apoi modificau, făceau adăugiri, trimiteri, adnotări, comentarii...”, toate acestea ne fiind „altceva decât șiruri nesfârșite de *a*, modificate, șterse, tăiate, subliniate...”

„Drumul III” conține povestea lui dom’ Profesor, concentrarea lui în armată și apoi episodul încercuirii de la Stalingrad, pe care îl considera ca fiind „o cotitură” în drumul lui, mai ales că nucile culese în grabă, în toiul luptei, cu ramură cu tot, i-au pătat buzunarele și petele păreau tot atât de misterioase și de fascinante „ca o hartă secretă, al cărei înțeles avea să mi se rezeleze cândva doar mie.” Dar imaginea halucinantă a prăpădului din tranșeele aflate în stepa calmucă nu avea cum să-l influențeze pe dom’ Profesor, deoarece, așa cum mărturisește el însuși, „drumul meu era deja acolo, în tablou, la locul lui, și nimic nu-l mai putea schimba.”

Aparte este povestirea „Nunta foametei”, cuprinzând tragismul secetei din ’46, când nuntașii consumau bucate fantasmagorice iar, la darul pentru tinerii însurăței, aceștia „dăruiau sume închipuite de bani sau juruiau cîte o vită, cîte un sac de

sămînță ori alte lucruri nimerite pentru o gospodărie de tineri, toate fiind, se înțelege, doar legăminte fără temei, ca într-o piesă de teatru.”

De asemenea, tot neobișnuită este și povestirea „Sat în bejenie”, cuprinzând relatarea bunicului despre straniul eveniment comunitar produs pe la 1815, când satul întreg a plecat în exod din stepa rusească: „Locul nostru nu-i ăsta, Costică-nepoate, locul nostru e la Răsărit, cale de vreo două săptămîni de mers pe jos de aici. Acolo s-au născut și s-au îngropat ai noștri pînă la una mie opt sute și cinsprezece, cînd n-au mai putut răbda stăpînirea cea nouă ce se rînduise de vreo cîțiva ani și au fost nevoiți să plece către încoace.” Sătenii și-au așezat casele pe sânni, la fel și biserica și mormintele, și au pornit în cea mai ciudată călătorie posibilă, care a durat nu mai puțin de două luni, timp în care multe s-au întîmplat de-a lungul drumului: „au fost nașteri urmate de cumetrii, au fost morți, cu morții îngropați direct în căruțe, a fost și-o nuntă care a ținut două zile – cît drumul dintre două vaduri de apă”. Când au ajuns la finalul călătoriei lor, bejenarii au văzut că sania pe care a fost adusă biserica „începuse să zămislească mlădițe noi de cîtă apă îi îmbibase lemnul!”

„Scriitorul de cărți” este povestea unei alte vieți secrete: descoperind în pod valiza tatălui său, plină cu registre, caiete și agende extrem de ciudate, povestașul constată că acestea conțineau de fapt cărți întregi, nu doar copiate, ci chiar mai mult decît atât: „...atunci, în penumbra lăptoasă din pod, s-a făcut brusc lumină-n capul meu și-am început să rîd, deși îmi dădeau și lacrimile în același timp, și asta nu din pricina rîsului. Fiindcă – ei, da, asta era cheia întregii povești – făcuse mai mult (sau altceva) decît să copieze niște cărți. *Re-crease* el însuși acele cărți! Și de-asta n-avusesem voie să le citesc mai demult: erau cărți *corupte*, falsificate – chiar dacă într-un mod inocent – iar eu trebuia să-mi iau cunoștințele direct de la sursele adevărate.” Cum părintele său nu i-a explicat niciodată de ce a recurs la acest procedeu, povestașul a trebuit să încerce să găsească singur o explicație cît de cît plauzibilă: „cred că

am găsit singur soluția enigmei când, în ultimul an de facultate, cum eram client împătimit al bibliotecii din Oraș, am dat într-o carte peste un citat din Walter Benjamin: *Dintre toate modalitățile de a face rost de cărți, cea de a le scrie singur e considerată cea mai demnă de prețuire*”.

„Cititorul de cărți” relatează dispariția din sat a învățătorului Pătru (succesorul la catedră al lui dom’ Profesor și un fel de discipol al lui), când acesta, panicat că ar fi fost urmărit de Securitate, se refugiază vreme de trei ani, „bătuți pe muchie”, în cămăruța uitată din subsolul bibliotecii regionale, unde trăiește între zidurile de cărți pe care, la început, nu le putea citi din pricina beznei, dar apoi ochii i s-au deprins cu întunericul (dobândind însușiri de lup, de unde i s-a tras pe urmă și porecla de Lupu). Alimentat periodic de un camarad fidel, care-i arunca și „pungile cu resturi și cu scârnă”, ispita cărților i-a dat puterea să reziste până în momentul „când, nemaiputînd răbda izolarea aia neomenească, s-a hotărît să iasă; și bine a făcut, fiindcă în realitate nu-l urmărise nimeni, nimeni n-avea nimic cu el.”

„La Străini, în nicăieri pe dreapta” este ultima povestire și, cum totul a fost luat în răspăr în povestirile anterioare, nici cu aceasta lucrurile nu stau altfel: sătenii din Străini îi mituiesc pe topografi regimului și astfel satul dispare, pentru totdeauna, nu doar de pe harta cu colectivizarea, ci de pe toate hărțile: „Ei, Tache, știi ce-au făcut străinenii? Au semănat și plantat dealurile-alea-ntr-așa fel, încît, cînd veneai dînspre Oraș, vedeai o singură coastă dă deal, șiru dă porumb se continua dup-un deal cu șiru dă porumb dup-ălălaltu, grîu și floarea-soarelui la fel, viile și ele, dă nici nu-ți dădeai seama că-s mai multe dealuri și-ntr-ale-ar putea fi un sat, mai ales că Străiniu-ăsta-i cam la marginea ținutului, cum știi și tu. Era o chestie care-ți înșela ochiu, ca și cum satu ăla nu se-afla nicăieri, nici pă hartă, nici în teren. Înțelege, bă Tache?”

Efortul povestitorului de a crea o atmosferă plină de naturalețe în reflectarea unor întâmplări reale (sau aparent reale), rezultă și dintr-un fel de addenda a volumului, intitulată „Per-

sonaje, istorie, geografie”, unde personajele sunt înzestrate cu biografia corespunzătoare, înscriindu-li-se destinul pe o traectorie cât mai credibilă, marcată în chip cât mai firesc de dinamica vieții sociale, în segmentul (sau în segmentele) de timp traversat (traversate), trecute prin filtrul epic.

Rafinatele procedee și tehnici intertextuale și metatextuale utilizate de George David, ingenioasele trasee imprimare acțiunilor povestioarelor sale, împletite aproape fără greș în acest volum, la care ar trebui să mai adăugăm poate bizareria personajelor, baletând (sub aspect comportamental) între realitate și utopie, între logic și illogic, toate acestea ne conving de un interesant specific al scriiturii sale, căruia aș îndrăzni să-i dau și o denumire proprie, oarecum paradoxală: *logica utopiei*. Într-adevăr, realul și fabulosul (magicul) se întrepătrund, peste tot, în modul cel mai natural cu putință, ceea ce ne duce cu gândul că, la o adică, aceste povestioare nu ar sta prea departe de una dintre cele mai mari invenții literare ale secolului XX, și anume de *realismul magic*, al scriitorului columbian Gabriel García Márquez.

POESIS

Ioan GĂBUDEAN

Absență

*Absența ei
e la fel de vinovată
ca a unei sirene
care te abandonează
pentru primul pirat întâlnit
într-un port exotic
de la capătul lumii...*

*

ÎN VIZORUL LECTORILOR

Ion BRAD

UN DICȚIONAR ORIGINAL, NEOBIȘNUIT

Numai așa se poate numi recentul volum *LUCIAN BLAGA – DICȚIONAR ESENȚIAL – Oamenii din viața lui* (I) al distinsului critic și istoric literar ZENOVIE CÂRLUGEA, poetul și eseistul de la Târgu-Jiu, unde apare și periodicul admirabil „Portal Măiastra”. Volumul a apărut la „Tipo Moldova” din Iași, în colecția „Opera Omnia”, în 2017.

În carte figurează 212 nume ale celor cu care LUCIAN BLAGA a venit în contact, de la nașterea sa în satul „care poartă-n nume / sunetele lacrimii”, în mai 1895, până la moartea sa din 1961, când s-a întors în cimitirul apropiat de casa lui părintească. Fiecare nume este însoțit de o biobibliografie amănunțită și cu unele citate semnificative despre Lucian Blaga sau ale genialului poet, filosof, dramaturg și diplomat. Astfel, *Dicționarul* devine un veritabil compendiu de istorie literară și nu numai. În finalul cărții sunt reproduse titlurile sutelor de volume și ale tot atâtor capitole din diverse cărți în care sunt prezentate opera și viața lui Lucian Blaga, care a murit într-un fel printr-un adevărat „asasinat politic, literar și moral”, cum spune cineva în volum.

Parcurend nume cu nume, în așezarea lor alfabetică, pomenindu-i pe fiecare, mă voi opri numai la cazurile pozitive, adică la majoritatea lor, ca și la cele câteva negative.

Dar înainte de-a începe acest periplu socotesc potrivit să reproduc unele fragmente din prefața intitulată *Lucian Blaga în oglinzile alterității*:

„Dacă e adevărat, conform principiului alterității, că prin *Celălalt* putem să ne împlinim și definim – viața noastră nefiind decât o permanentă raportare la semenii ce ne-au marcat existența și la ideea de drum prin care destinul nostru s-a rotunjit în acord cu supremele aspirații și permanentele năzuinți – atunci, în cazul lui Lucian Blaga, putem observa ușor cum întregul său parcurs biografic stă sub ceea ce putem numi *coincidentia oppositorum*, ca figură politropică a alterității. Un fel de *conjunție* și *disjunție* a «contrariilor» ce ampretează, în varii manifestări, atât un mod de viață cât, mai ales, un stil de creație.

Nu putem, astfel zis, să ne realizăm decât prin *Celălalt*, viața însăși netezind acest drum al *clădirii și regăsirii de sine*. Despre o primă «clădire» și «regăsire de sine» a poetului, etapă a «reformațiunii» sale, mărturisită în tumultuoasele scrisori adresate Corneliiei în perioada 1916-1919, am scris nu demult un capitol întreg în lucrarea *Lucian Blaga. Dinamica antinomiilor imaginare* (ed. I, Media Concept, Sibiu, 2004; ed. II, Tipo Moldova, 2010), tot astfel putem observa cum biografia blagiană se desfășoară calm, dar implacabil, sub semnul altor *ipostaze ale alterității*, fie că e vorba de ajutorul poetului primit de la membrii familiei, rude sau prieteni, persoane cunoscute apelate insistent cu rugăminți, fie de la oficiali care au ajutat mai mult sau mai puțin la împlinirea unui destin de excepție, atunci când nu au devenit opaci și frenanți față de respectivul fenomen [...]

Ideea acestui *dicționar* al întâlnirilor (contactelor) lui Lucian Blaga cu oameni din viața sa deschide, iată, un câmp bio-bibliografic și intelectual de mai largă cuprindere istorico-literară și mai adâncă reflecție asupra modurilor în care s-a creat, s-a afirmat și apoi s-a consacrat opera în conștiința contemporanilor. Proiectul acesta, aplicabil oricărui mare scriitor român (ne gândim în primul rând la Eminescu) este deopotrivă unul recapitulativ și de sinteză, implicând – după cum se va

constata – varii aspecte din științele conexe cercetării literare propriu-zise.

E de la sine înțeles că o lucrare de asemenea formulă bio-bibliografică și istorico-literară se constituie într-o contribuție *sui-generis* de probantă expertiză întru luminarea acestui destin artistic, de răscruce în cultura română, care reprezintă pentru secolul al XX-lea ceea ce Eminescu înseamnă pentru cel precedent (C. Noica). Un drum deloc ușor al afirmării de sine printre semeni, împlinindu-se desigur „proba alterității”, legitimând acest demers al cărui rost nu este de a forța evidențele, ci de a furniza o imagine cât mai exactă despre omul care, dincolo de împrejurări și contexte, a avut mereu în vedere propria-i afirmare și consacrare a operei în ansamblu.”

Și acum să ne oprim împreună la numele de la litera A. Primul este *Felix Aderca* (Zelicu Froim), cu care Blaga a corespondat de la posturile sale diplomatice din Varșovia, Praga, Berna sau de la Roma și Heidelberg. Urmează *Ion Agârbiceanu*, pe care Lucian Blaga l-a numit „Sfânt părinte al literaturii române” – titlul unei lucrări pe care am publicat-o în 2009 la Editura Academiei Române. Reproduc mai jos un fragment din articolul-necrolog *La adormirea lui Lucian Blaga*, în care amintește despre un articol ce-l scrisese pe când Blaga era foarte tânăr:

„Cu greutatea ce parcă se ridică dintr-o rană adâncă mă apropiu să-ți spun un cuvânt de bun rămas (...) Ți-am povestit ulterior toată pățania mea cu plasarea în loc de frunte a articolului care, după cum îmi aduc aminte, era intitulat simplu: *Lucian Blaga*. / Cine s-ar fi gândit atunci că voi ajunge, după patruzeci și doi de ani, să-ți spun un cuvânt și la despărțirea ta de acest veac «al muritorilor», plin de patimile și răutățile muritorilor? / Nu mi s-a dat în patru decenii să mă sfiesc de prima mea apreciere: «talentul», marele tău talent a crescut, s-a dezvoltat mereu, atât în literatura pură – poezie și dramă –, cât și în operele de gândire. / (...) Greu urcam scările clinice în care te zăvorâse o suferință trupească venită pe neașteptate, dar care nu s-a mai îndurat să te lase din ghiarele ei... / Lumea nu se mira că nu te mai vede în lunile cât ți-ai purtat mucenicia. Nu

te-ai îmbulzit niciodată să te vadă, iar în ultimele aproape două decenii (...) ne-ai dat într-o superioară traducere pe *Faust* și volumul *Din lirica universală*, care, dacă n-ai fi scris nicio poezie originală, ar sta dovada marelui tău talent poetic... / Cum te văd în liniștea de veci acum, parcă-mi vine să-ți spun cât de mult ți se potrivesc cuvintele din *Autoportret: Lucian Blaga e mut ca o lebădă. / În patria sa / zăpada făpturii ține loc de cuvânt...*”

Ioan Alexandru a fost cel care a însoțit convoiul care ducea sicriul lui Lucian Blaga de la Cluj la Lancrăm.

Tudor Arghezi era poetul despre care Blaga scria la un moment dat:

„Eu și Arghezi – i-ar fi spus Blaga, mișcat sincer de aprecierea și complimentele confratelui bucureștean – *suntem doi poli ai poeziei românești dintre cele două războaie. Reprezentăm fiecare lumea noastră proprie, avem matrici stilistice diferite. Între noi există un mare gol. Aștept să vină un nou poet care să umple acest gol și care să reprezinte o linie mediană între noi. Aceasta ar însemna o amplificare a orizontului poetic românesc.* (Ed. Dacia, 1974, pp. 276-277)”

Altfel, genialul și capriciosul Arghezi i-a „purtat sâmbetele”, cum se zice, toată viața lui Blaga, inclusiv la apariția traducerii lui *Faust*.

Livia Armeanu, Vintilă Avram, academicianul Aurel Avramescu, om de știință și soția sa Maria, medic, se aflau în bune relații cu Lucian Blaga, întâlnindu-se uneori, în timpul războiului, la ferma fraților Marin și Tudor Ciortea de la Axente Sever, localitate denumită astăzi Copșa Mică.

La litera **B** figurează 38 de nume. Să le vizităm pe rând. Primul este al poetului Anatol E. Baconsky, conducătorul revistei „Steaua”, care, împreună cu Aurel Rău, a încercat să-l publice pe Lucian Blaga în anii interdicției sale oficiale. Alexandru Balaci l-a cunoscut personal pe Lucian Blaga, pe când, ca redactor-șef la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, a semnat documentele pentru traducerile din Goethe, Lessing și mari poeți din literatura universală. Nicolae Balotă, prestigios eseist și memorialist, fost student al lui Lucian

Blaga, la Sibiu, împreună cu alți membri ai „Cercului literar”. *Antonio Banfi*, filosof italian marxist. *Filaret Barbu*, compozitor și dirijor. *Ion Barbu* (Dan Barbilian), matematician și poet celebru. S-au cunoscut și apreciat încă din tinerețe. Ion Barbu a scris, în 1943, articolul *Legenda și somnul în poezia lui Lucian Blaga*. *Zevedei Barbu*, psiholog, sociolog și filosof, apropiat de Lucian Blaga. A fost secretar de redacție al revistei „*Saeculum*” (1943-1944). *Vasile Băncilă*, filosof, eseist, memorialist și pedagog prestigios. Colaborator al revistei „*Gândirea*”, ca și Lucian Blaga, a scris despre filosofia acestuia, rămânând în corespondență toată viața. *Pavel Bellu*, doctor în estetică la Cluj, unde l-a cunoscut pe Lucian Blaga. *Augustin Bena*, compozitor, văr cu Lucian Blaga. *Victoria Bena-Medean*, verișoară primară a poetului. *Mihai Beniuc*, unul din marii detractori ai lui Lucian Blaga, obligându-l pe acesta să adreseze un amplu *memoriu* Comitetului Central al P.M.R. (recomand lectura volumului recent publicat de Ilie Rad). *Octavian Beu*, critic muzical și de artă. *Rainer Biemel* (Jean Rounault), scriitor român de limbă franceză. *Ana Blaga*, născută *Moga*, de origine aromână, mama lui Lucian, cel de-al nouălea copil al ei. A trăit până în 1933, când scria fratelui său Lionel:

„Spune-i Mamei că poate să fie tare mândră de mine și că mă voi sili și în viitor să n-o fac de rușine. Vreau să aibă cel puțin această satisfacție pentru cei 40 de ani cât s-a sculat în fiecare zi la 4 dimineața! Ea a fost tăria și salvarea familiei. Astăzi sunt deja așa departe că pot să văd că meritele ei vor fi totdeauna amintite. Și meritele ei sunt cu atât mai mari cu cât nu și-a dat niciodată seama de ele.” (scrisoare din toamna lui 1933, încrucișându-se cu moartea Mamei, în vârstă de 74 de ani, la înmormântarea căreia Lucian Blaga vine de la Viena la Sibiu, ajungând în momentul final de la biserică).”

Ana-Dorica Blaga (Dorli), fiica lui Lucian Blaga, născută la Berna, în 1930. Moștenitoarea unică a operei blagiene, pe care a vândut-o Editurii „Humanitas”, rar publicată de aceasta. *Cornelia Blaga*, născută Brediceanu, soția poetului. I-a fost devotată și de mare ajutor toată viața, în diplomatie, ca

și în cariera universitară și literară. *Corneliu Blaga*, văr de-al doilea cu Lucian, diplomat și memorialist. *Iosif Blaga*, unchiul după tată al lui Lucian. Preot, pedagog și om politic, patriot, a predat filosofia la Liceul „A. Șaguna” din Brașov, unde se mutase de la Sebeș, după moartea tatălui. Acesta, unchiul său, l-a luat și pe Lulu, cum era dezmiardat Lucian, în excursie în Italia, în primăvara lui 1911. Atunci a trecut pentru prima oară peste granița de la Predeal, ca să ajungă la București, vizitând și Biblioteca Academiei Române, unde, glumind, a spus că vrea să ajungă academician. Excursia aceea l-a ajutat să scrie unele pagini din *Trilogia culturii*. *Isidor Blaga* (1851-1908), preot în Lancrăm, tatăl copiilor Blaga. Despre el scria Lucian:

„Pe Tata eu nu l-am pomenit decât ca pe un pasionat om al cărții (...) Aproape ziua întreagă el citea, întins pe pat. Cu noi nu mai ajungea decât la un schimb de tăceri”. Format, la a doua generație, în spiritul școlii germane, Isidor își îndeamnă copiii spre carte. El însuși cărturar deschis comunicării, preotul Isidor avea legături cu cercurile săsești, citind permanent cărți și publicații în limba germană, mergând deseori cu căruța la Alba Iulia sau la Sebeș, neocolind „Casina” unde bea un pahar cu vin și se prindea la jocul de cărți, ieșind mai totdeauna păgubaș. Văzându-l mahmur, copiii întrebau „Ce are?”, la care mama obiecta cu maliție: „Ce să fie? Nu-i nimic. Arde Bălgradul!”

Letiția Blaga, sora cea mai mare a poetului. *Lionel Blaga* (1885-1952), întâiul născut în familia preotului Isidor Blaga. *Liciniu Blaga*, al șaptelea copil al familiei, ajuns farmacist la Beiuș. *Longin Blaga*, alt frate al poetului, negustor. *Tit Liviu Blaga* (1881-1916), al doilea copil al familiei. Profesor de fizică și matematică la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. Moare la Budapesta de limfogranulomatoză.

Eta Boeriu, aromâncă, născută Caranica. Poetă și traducătoare, profesoara mea de italiană la Cluj. Apreciată de Lucian Blaga, încă de la „Cercul literar”. *Gheorghe Bogdan Dui-că*, academician, critic și istoric literar, profesor la Universitatea clujeană, „adversar permanent” al lui Lucian Blaga. El l-a influențat negativ și pe cumnatul său, Nicolae Iorga. *Lucian*

Valeriu Bologa, ilustru medic și istoric al medicinei, care îl cunoștea pe Lucian Blaga încă din timpul studiilor liceale. Sebastian Bornemisa, publicist și editor, poet și floclorist, mort în închisoarea din Sighet. Se cunoștea cu Blaga încă de la apariția *Poemelor luminii*. Au fost colegi în guvernul Goga-Cuza.

Autorul *Dicționarului* m-a inclus și pe mine. Amintește încercările de a-l sprijini pe Lucian Blaga, în 1954, după modelul reușit cu Ion Agârbiceanu. Totul s-a lovit de dușmănia lui Mihai Beniuc. În acele împrejurări am primit volumul său de *Versuri*, în ediția definitivă de la „Fundatiile Regale”, având dedicația: „*Lui Ion Brad, cu bucuria nespus de rară de a fi întâlnit uniți în aceeași ființă un poet și un om, 23 iulie 1954.*” Participând ani de zile la Festivalul Internațional „Lucian Blaga” de la Cluj și Lancrăm, am fost distins cu premiul „Opera Omnia”, cel mai important după premiul Academiei Române din 1959.

Din lipsă de spațiu, opresc aici enumerarea amănunțită a numelor din *Dicționar*. Mă voi opri doar la cazurile deosebite. Astfel, admirația lui Blaga pentru geniul lui *Constantin Brâncuși*, căruia i-a dedicat poezia *Pasărea sfântă*. Mai târziu l-a vizitat în atelierul de la Paris. *Ion Breazu*, profesorul meu clujean de literatură română contemporană. Vechi admirator și sprijinitor al operei blagiene. *Caius Brediceanu*, om politic, militant și participant la desfășurarea evenimentelor de la 1 decembrie 1918, de la Alba Iulia, eveniment evocat cu strălucire de Lucian Blaga, participant și el la acel moment istoric. *Tudor Bugnariu*, poet ilegalist comunist, al doilea soț al lui Dorli, mai în vârstă ca ea cu 20 de ani. Au avut împreună o fată.

Dintre cele 27 de nume de la litera C, trebuie să amintim în primul rând pe *Antonio Oscar de Fragoso Carmona*, președintele Portugaliei în perioada sejurului diplomatic al lui Lucian Blaga la Lisabona. *Carol al II-lea*, regele României, care, la 5 iunie 1937, cu prilejul primirii lui Lucian Blaga în Academia Română, rostea printre altele aceste cuvinte:

„Am ținut să asist la această recepție, pentru că ea are o mare însemnătate. Academia primește în sânul ei pe primul reprezentant al noii școli literare românești de după război. Recepția lui Lucian Blaga la Academia Română este consacrarea oficială și definitivă a literaturii actuale românești (...) Țăranul și satul au dominat, fără îndoială, literatura noastră. Au început să o domine prin poeziile populare ale lui Vasile Alecsandri, au continuat să o domine, până la covârșire chiar, prin poporanism, prin „Semănătorul” și prin „Viața Românească” / dar azi, când literatura se zbate să-și găsească o nouă cale, descătușată de acel calapod sentimentalo-rural – necesar poate la începutul veacului, dar o adevărată piedică pentru marile creații – vine Lucian Blaga și ne arată cum trebuie priceput satul. / E o adâncă lecție de etică culturală; este, pentru cine vrea să învețe, și una de superioară etică politică.”

George Călinescu, divinul critic, care publicase, în „Gândirea” din 1928, eseu *Lucian Blaga*, rezervându-i în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* un amplu și substanțial capitol. *Ion Chinez*, criticul și istoricul literar, directorul revistei „Gând românesc”, prieten devotat al poetului, încă din 1938. *Emil Cioran*, a cărui relație cu Lucian Blaga nu putea fi una fericită, privind cultura, istoria și realitatea românească. *Miron Constantinescu*, om politic, prezent o vreme în conducerea Partidului, a încercat degeaba să-l convingă pe Lucian Blaga să se dezică de opera sa filosofică. *Aron Cotruș*, poet și diplomat, coleg și prieten al lui Lucian Blaga, cel care i-a urmat în post la Varșovia și Praga. *Nichifor Crainic*, poet și filosof al ortodoxismului, împreună cu care, alături de Cezar Petrescu, a înființat, în 1921, la Cluj, revista „Gândirea”. De ideologia extremistă a căreia s-a rupt definitiv mai târziu.

Dintre cele 12 nume de la litera D, mai întâi *Constantin Daicovici*, istoricul și arheologul care a descoperit cetățile dacice din Munții Orăștiei, pe care Blaga le-a apreciat în mod deosebit. Rector al Universității clujene, C. Daicovici l-a sprijinit în ultima perioadă a vieții lui Lucian Blaga. *Elena Danie-*

Ilo, soția unui mare medic fiziolog. A fost, poate, „muza” în care Blaga a investit cea mai mare idealitate și încredere. În ultimii 10 ani de viață, întâlnindu-se aproape zilnic, Elena a acumulat o adevărată comoară de manuscrise blagiene, care se află la Biblioteca Universitară din Cluj, nepublicate încă din cauza lui Dorli Blaga. *Ștefan Augustin Doinaș*, poetul și studentul la Sibiu al lui Lucian Blaga, în 1943. *Ovidiu Drimba*, asistent al lui Lucian Blaga la catedra de „Filosofia culturii” (1946-1948). A publicat, în 1944, lucrarea *Filosofia lui Lucian Blaga*. Mi-a fost și mie profesor de „Istoria literaturii universale”.

La litera **E**, doar numele lui *Mircea Eliade*, scriitor, istoric al religiilor, filosof. S-au cunoscut și apreciat reciproc încă din 1933.

Din cei 8 de la litera **F**, sunt de reținut relațiile lui cu *Eugen Filotti*, publicist, diplomat și scriitor. Un număr de 31 de scrisori au fost adresate acestuia de Lucian Blaga în perioada 1921-1934.

Dintre cei 12 aflați la litera **G**, întâiul a fost *Mahatma Gandhi*. Poetul asistă la o conferință ținută de Gandhi la Lausanne. *Domnița Gherghinescu-Vania*, „muză în sensul deplin al cuvântului”, cum îi zicea poetul. Cunoscută încă din 1937. Aflată mulți ani la Brașov, Lucian Blaga i-a dedicat poezia care începe cu versurile: „*Domniță din țară bârsană /Lumină sunt, inimă, rană.*” în volumul *Nebănuitele trepte*. Suferind de tuberculoză, se afla în sanatoriul pulmonar de la Moroeni, unde o vizita Lucian Blaga. A lăsat volumul *Cartea pierdută* (editat postum, 1971), care înmănunchează cugetări și fragmente, dar și o parte din corespondența acesteia cu soțul ei, poetul Dumitru Gherghinescu-Vania, precum și cu Tudor Arghezi, alt admirator al ei, și cu Lucian Blaga. *Octavian Goga*, poetul și omul politic, care, împreună cu soția sa Veturia (rudă cu Lucian Blaga), a intervenit pentru numirea acestuia ca atașat de presă la Varșovia (1926-1927). În ianuarie 1938 a fost numit subsecretar de stat în guvernul de tristă amintire Goga-Cuza. *Bazil Gruia*, avocat, poet și memorialist, admira-

tor al lui Lucian Blaga. A publicat, în 1974 și 1981, 3 volume, intitulate *Blaga inedit*, în care a inclus și o evocare a mea.

Dintre cele 9 nume aflate la litera **H**, nu mă opresc la niciunul.

Dintre cele 3 aflate la litera **I**, remarcabil a fost *George Ivașcu*, critic și istoric literar, care, în 1960, s-a deplasat la Cluj, unde a avut cu Lucian Blaga o serie de convorbiri cu privire la un nou volum de versuri, până atunci interzis. Convinși de Ivașcu, Blaga a publicat în „Contemporanul”, la 26 aprilie 1960 și la 23 august din același an, două articole, pentru care Ivașcu a fost felicitat de Gheorghe Gheorghiu-Dej. În aprilie 1961, Ivașcu îl vizitează din nou pe Lucian Blaga (aflat în spital) pentru a discuta din nou despre volumul de versuri, din care a desprins câteva și le-a publicat în „Contemporanul” la 7 aprilie, anunțându-se apariția volumului. Dar evenimentul s-a produs doar în iarna lui 1962, cu o prefată semnată de G. Ivașcu.

Dintre cei 3 de la litera **J**, nu mă opresc la niciunul.

La litera **K** figurează doar filosoful german *Hermann von Keyserling*, despre care Blaga a scris în volumul *Zări și etape* din 1968.

La litera **L** figurează și numele marelui sculptor *Romulus Ladea*, autorul celor două *Monumente Lucian Blaga*, unul aflat la intrarea în satul Lancrăm.

Litera **M** cuprinde 16 nume. Printre acestea, celebrul scriitor german *Paul Thomas Mann*, pe care Lucian Blaga l-a cunoscut la Varșovia, unde a fost sărbătorit public. *Maria*, regina României, l-a invitat pe poet, auzind despre el într-o călătorie prin Ardeal, la o mare recepție. *Dumitru Micu*, colegul și prietenul meu cel mai drag, cel care scrisese o poezie care începea cu versul „Doamne, îl cunoști Tu pe Blaga?” Mai târziu l-a cunoscut îndeaproape pe marele poet și filosof. A publicat volumele *Lirica lui Lucian Blaga* (1967), *Estetica lui Lucian Blaga* (1970) și *Lucian Blaga: autofăurirea prin logos* (2003). *Basil Munteanu*, istoric și critic literar, autorul celebrei *Panorame de la littérature roumaine* (1938). Alături de Rosa del Conte, acesta l-a propus, în 1956, pe Lucian Blaga pentru

Premiul Nobel. Oficialitățile române s-au opus. *Eugenia Mușanu*, poetă clujeană, una din admiratoarele lui Lucian Blaga. *Benito Mussolini*, dictatorul italian, evocat împreună cu alte celebrități cunoscute de Blaga în volumul său *Isvoad* (1972).

Dintre cei 3 de la litera **N** mă opresc doar la *Constantin Noica* (1909-1987), filosoful persecutat multă vreme pentru ideile și scrierile sale. A colaborat în revista „Saeculum”, editată de Lucian Blaga în 1943. S-au întâlnit prima oară în 1944. Noica l-a apreciat enorm pe Lucian Blaga, făcând demersuri pentru traducerea acestuia în Occident. La 11 mai 1984, participând la Festivalul Internațional „Lucian Blaga”, ediția a IV-a, venit special de la Păltiniș, afirma că „dacă secolul al XIX-lea fusese al lui Eminescu, secolul al XX-lea va fi al lui Blaga”.

La litera **O** figurează 3 personalități distincte. Primul, *Ion Olteanu*, regizor. A montat la Timișoara, în 1941, piesa *Daria*. În 1943 a montat la Sibiu *Cruciada copiilor*. *George Oprescu*, istoric și critic de artă, i-a fost coleg de breaslă diplomatică la Geneva, unde va ajunge secretar al Comisiei de cooperare intelectuală a Ligii Națiunilor și coleg cu Elena Văcărescu, amândoi fiind apreciați de ministrul Nicolae Titulescu. *Andrei Oțetea*, istoric, membru al Academiei Române. A fost bun prieten cu Lucian Blaga în timpul studiilor liceale de la Brașov.

La litera **P** figurează 17 nume. Printre ele, al criticului și teoreticianului literar, comparatist de seamă, *Edgar Papu*. L-a cunoscut pe Lucian Blaga în 1936, la Viena, unde Blaga se afla în calitate de consilier de presă. *Dorin Pavel*, socotit „părintele hidroenergeticii românești”, fiul Letiției, sora cea mai mare a poetului. *Perpessicius*, cunoscutul istoric și critic literar, strălucit eminescolog. I-a publicat lui Lucian Blaga, în decembrie 1925, în foileton, amplul eseu *Daimonion*. În 1927, Perpessicius va scrie elogios despre piesa „Meșterul Manole”, reprezentată pe scena Naționalului bucureștean. *Cezar Petrescu*, prozatorul și gazetarul împreună cu care, alături de Adrian Maniu și Gib I. Mihăescu, Lucian Blaga a participat la înfiin-

țarea revistei „Gândirea”, apărută la Cluj. *Ion Petrovici*, filosof, om de cultură, om politic, fost ministru al Educației Naționale. A fost în corespondență cu Lucian Blaga din 1937, când se afla în post diplomatic la Berna. *Ion Pillat*, strălucitul poet, eseist, traducător, publicist și editor, participant, în 1919, la Conferința de Pace de la Paris, a cunoscut-o pe Cornelia Brediceanu, viitoarea soție a lui Lucian Blaga. Mai târziu, prin 1930, când Blaga venea la București, era primit în casa lui Ion Pillat. Au corespondat de-a lungul anilor, iar în perioada 1939-1945 cei doi se vor întâlni în cadrul ședințelor de la Academie. *Josef Pilsudski*, mareșal și om politic polonez, pe care Blaga l-a cunoscut ca atașat cultural la Legația României (1926-1927). *Iosif Sextil Pușcariu*, filolog și lingvist renumit, pedagog, critic literar și teatral, publicist și editor, academician. În 1918, aflându-se profesor la Cernăuți, va publica în „Glasul Bucovinei” unele titluri din primul volum al lui Lucian Blaga, *Poe-mele luminii*. În 1936, la Academia Române, Sextil Pușcariu a susținut Raportul pentru primirea lui Lucian Blaga, amintind cele patru aspecte ale acestui mare creator (poet, dramaturg, eseist și filosof), încheind astfel: „Prin alegerea lui Lucian Blaga ca membru al Academiei Române, la o vârstă când talentul lui e în plină ascensiune, vom avea în mijlocul nostru un mare creator, poet și filosof în același timp”. La solemnitatea din 5 iunie 1937, din Aula Academiei, au urmat celelalte discursuri și alocuțiuni ale lui Al. Lapedatu, Lucian Blaga, Ion Petrovici și Regele Carol al II-lea.

La litera **R** figurează 9 nume. Un filosof, dramaturg, pedagog, fost președinte al Academiei Române (1938-1941), *Constantin Rădulescu-Motru*. În revista „Saeculum” (nr. 5 / 1943) Lucian Blaga publica articolul vitriolant „Automatul doctrinelor”, prin care îl avea în vedere pe „științificul” C. Rădulescu-Motru. Acesta era un răspuns adresat celui care, în articolul „Ofensiva contra filosofiei științifice” („Revista Fundațiilor Regale”, iulie 1943) incrimina filosofia lui Blaga de „misticism” și o considera nocivă pentru tinerele generații, acuzații neîntemeiate. Blaga scrie un pamflet adresat celui numit *Constantin Mortu*, care indignează pe unii academicieni,

care cer excluderea lui Blaga din Academie, ceea ce s-a întâmplat doar în 1949. *Aurel Rău*, poetul și eseistul, conducătorul revistei „Steaua”, după plecarea lui Baconsky în 1959, a avut și meritul de a-l fi publicat pe Lucian Blaga prin „Fântânile” și „Mirabila sămânță” (nr.12/1960), apoi cu alte 13 titluri. A fost singurul poet clujean căruia i s-a permis, la 9 mai 1961, să vorbească la mitingul de doliu. În 1966 a publicat în colecția „Cele mai frumoase poezii” o selecție din versurile lui Lucian Blaga, prefătată de Aurel Rău. *Liviu Rebreanu*, marele prozator, dramaturg, publicist, academician. La sfârșitul anului 1928 a fost numit director al Teatrului Național din București (până în 1930, revenind în 1941, până în 1944). În acea perioadă, Lucian Blaga îi adresează câteva scrisori, solicitând punerea în scenă a pieselor *Meșterul Manole* și *Tulburarea apelor*. Au corespondat adeseori până la decesul lui Rebreanu, în 1944. *Liviu Rusu*, estetician, eseist, critic și istoric literar. Ne-a predat cursul de istoria literaturii universale, un semestru, în anul universitar 1948-1949. În anul 1955, la 9 mai, aflându-se cu D. D. Roșca la locuința lui Lucian Blaga, cu prilejul aniversării a 60 de ani de viață, esteticianul i-a făcut surpriza de a-i citi cele 50 de pagini ale studiului *Viziunea faustiană în opera poetică a lui Lucian Blaga*.

La litera S figurează 10 nume. Începutul se face cu *Mihail Sadoveanu*. Lucian Blaga a început traducerea operei goetheene *Faust*, la sugestia și cu ajutorul lui Mihail Sadoveanu, pe atunci președintele de onoare al Uniunii Scriitorilor, întâmpinând mari greutăți din partea lui Mihai Beniuc. În tableta sa *Patriarhul pădurilor*, din 1961, Lucian Blaga scrie: „Am stat de fiecare dată unul în fața celuilalt mai mult tăcând. Anevoie se poate arăta în cuvinte cât de grăitoare sunt tăcerile lui Mihail Sadoveanu. El tace ca piatra, ca frunza verde sau ca un fulger mut, din depărtări.”

Antonio de Oliveira Salazar, prim-ministru al Portugaliei între 1932-1968. Lucian Blaga l-a cunoscut și l-a evocat în romanul său *Luntrea lui Caron*.

Ion Dezideriu Sârbu, prozator, eseist, dramaturg, autor al unei vaste literaturi de sertar. Pentru Lucian Blaga, fostul

său student de la Sibiu era „un foarte bun cap filosofic și literar, el însuși scriitor”.

Radu Stanca, poetul, dramaturgul, eseistul, regizorul. A fost numit, în 1942, asistent la catedra profesorului Lucian Blaga, unde a rămas până în 1945.

Dumitru Stăniloae (1903-1993), preot, teolog, profesor universitar, traducător, scriitor, cu studii în multe centre universitare occidentale. Începând din 1942, acesta a criticat concepțiile filosofice ale lui Blaga. Articolele sale au fost adunate în broșura *Poziția domnului Lucian Blaga față de creștinism și ortodoxie*, de unde se vedea neputința autorului de a înțelege diferența dintre religie și filosofia religiei. Blaga a publicat în revista „Saeculum” din 1944 *De la cazul Grama la tipul Grama*, care îl viza pe Dumitru Stăniloae, adică tipul dogmatic. Teologul nonagenar s-a dovedit nu doar un adversar ideologic al lui Lucian Blaga, ci chiar un dușman al numelui său.

Vasile Stoica (1889-1959), diplomat, publicist, colecționar de artă, fost coleg de liceu, la „Andrei Șaguna”, cu Lucian Blaga. Diplomați eminenți, au corespondat de-a lungul anilor. Pe Vasile Stoica l-am cunoscut și eu, în 1958, la familia cumnatului său, pictorul Traian Bilțiu Dâncuș. M-a impresionat marea lui cultură, modestia sa, aflând mai târziu amănunte despre viața lui plină de întâmplări extraordinare.

Litera **T** cuprinde 7 nume. Printre ele, și al lui *Ionel Teodoreanu*, popularul prozator, avocat renumit, mort în timpul viscolului din februarie 1954, când și eu mă aflam chemat de la Cluj, la „Sesiunea ideologică”, ținută în fosta vilă a lui Malaxa, actualul sediu al Institutului Cultural Român. În toamna lui 1953, prezent la Cluj, ca avocat, s-a întâlnit cu Lucian Blaga, în prezența lui Bazil Gruia, eveniment consemnat de acesta în volumul *Blaga inedit*.

Nicolae Titulescu (1882-1941), părintele diplomației române moderne. Lucian Blaga l-a cunoscut mai bine în vremea când se afla la misiunile noastre din Berna și Viena. L-a evocat într-o conferință ținută la Sibiu în 1945, amintindu-și de prima întrevvedere din 1928, pe când era atașat de presă în capitala Elveției și la Liga Națiunilor avea loc „procesul optan-

ților maghiari”, pentru care pregătise un volum masiv de documente. În semn de veche admirație, Blaga îi dedică lui Nicolae Titulescu *Cunoașterea luciferică* (1933).

La litera **V** întâlnim 8 nume. Printre ele al lui *Dumitru Vatamaniuc*, care a publicat volumul *Lucian Blaga. Bibliografia* din 1977. Acesta a evocat faptul că l-a întâlnit pe Blaga la Sibiu, în decembrie 1943, când și-a început studiile universitare.

Tudor Vianu (1897-1954), celebrul estetician, critic și istoric literar, poet, eseist, filosof. În „Sburătorul” din 1919, Tudor Vianu a publicat un comentariu la placheta de aforisme *Pietre pentru templul meu*. Iar Lucian Blaga a publicat în 1925 o recenzie la cartea lui Vianu despre poetica schilleriană. În decembrie 1925, Tudor Vianu a publicat în „Cuvântul” un articol intitulat *Teatrul domnului Lucian Blaga*, observând că acesta a înscris în literatura noastră „acel sentiment frenetic al vieții resorbit în curentul eliberator al energiei universale”, întâlnit atât în *Vreau să joc*, dar și în *Tulburarea apelor*, *Fapta*, *Daria*.

Alexandru Vlahuță (1858-1919), poetul și prozatorul clasic, pe care Lucian Blaga, venind la București după apariția primei sale cărți, a ținut să-l vadă, când acesta era bolnav și, în convorbire, îl întreba care este atmosfera în Ardeal după *Marea Unire*.

Aurel Vlaicu, celebrul inginer și aviator, pe care, în septembrie 1910, elevul Lucian Blaga l-a cunoscut în curtea sălii de gimnastică a Liceului „Andrei Șaguna” și despre care își amintea: „El prinse numaidecât a ne da lămuriri cu privire la proiectul miniatural, de aeroplan, ce ni-l arăta. Modelul să fi tot avut lungimea de un metru. Și era, precum se ghicea din toate detaliile, lucrat cu o meticulozitate ușor exaltată, proprie unui bijutier care s-ar gândi la niște mori de vânt.”

Ion Vlasiu, marele sculptor, pictor și scriitor, l-a cunoscut pe Lucian Blaga în 1935 la Cluj, cu prilejul premierei lui *Avram Iancu*. Poetul a vizitat expoziția acestuia, purtând discuții despre artele plastice. S-au reîntâlnit, în 1947, la ferma lui

Marin Ciortea de la Copșa Mică. Pictorul i-a făcut poetului un portret în cărbune.

La literele W și Z niciun nume deosebit.

Am remarcat încă de la începutul acestor comentarii că domnul Zenovie Cârlegea a utilizat, pentru alcătuirea celor 212 bio-bibliografii, 60 de lucrări de orientare generală, 62 de monografii, dintre care 13 semnate de el. La capitolul *Studii în volume* am numărat 131 de titluri. Am numărat și 60 de titluri incluse în *Studii, articole în periodice*.

Chiar dacă mă repet, nu pot încheia fără a elogia, încă o dată, formula originală, unică a *Dicționarului*, conceput și alcătuit de un singur om, după care un institut de specialitate (mă gândesc la „George Călinescu”) ar putea alcătui unul dedicat vieții și operei poetului nostru național *Mihai Eminescu*.

Nicolae MAREȘ

***UN PREȚIOS DICȚIONAR ESENȚIAL
sau
DESPRE O MAI BUNĂ CUNOAȘTERE A LUI
BLAGA ȘI A OAMENILOR DIN VIAȚA LUI***

Împătimitul cercetător al vieții și creației blagiene, exeget și propagator de seamă al multor creatori români, profesorul Zenovie Cârlegea a prezentat la cea de XXXVII-a ediție a Festivalului Internațional „Lucian Blaga” de la Lăncrăm și Sebeș, de la începutul lui mai 2017, o lucrare insolită de peste 500 de pagini /A-4/ despre personalitatea poetului, filosofului, diplomatului, universitarului, academicianului transilvan. Aceasta „în oglinzile alterității”. În această lucrare de referință asupra căreia m-am aplecat în ultima vreme, autorul opusului dovedește încă o dată nu numai dragostea și prețuirea față de cea mai complexă personalitate a culturii românești din secolul al XX-lea, analizată din alte unghiuri pentru a surprin-

de - cum și-a propus - și mai bine, întregul parcurs al Creatorului și Omului Lucian Blaga. În opinia sa, care se verifică: „stă sub ceea ce putem numi *coincidentia oppositorum* - ca figură politropică a alterității” /p. 5/. Remarcă că în ultima vreme tema a devenit de mare interes în Europa contemporană¹.

În cazul de față, Zenovie Cârlușea demonstrează că avem de-a face cu „un fel de *conjuncție* și *disjuncție* a contrariilor ce amprentează, în varii manifestări, atât un mod de viață cât, mai ales, un stil de creație” /idem p. 5/, remarcabil fiind caracterul recapitulativ și de sinteză al lucrării.

În numeroase articole din Dicționar devenim martori ai modului în care s-a format Creatorul prin *Ceialți* – prin semenii săi. Numeroasa familie ne ajută să îi cunoaștem mai bine obârșiile cât și felul în care a evoluat individualitatea sa creatoare stabilită fiind o întreagă țesătură de vectori cu rol hotărâtor în manifestarea ulterioară a personajului pus sub o altă lupă. Exegetul identifică cu o deosebită acribie importanța fiecărui individ aflat în tangență, în parte, surprinzând modul în care apar sau se oglindesc în operă, și cum a fost receptată personalitatea sa în conștiința contemporanilor. Foarte bine a fost surprinsă perioadă extrem de controversată, mai ales cea de după 1945, cea mai bulversată în care a acționat Blaga, vremuri în care fiecare gest sau contact îmbrăca dimensiuni existențiale, cu urmări de multe ori imprevizibile, chiar înspăimântătoare. Mai ales pentru un individ /un creator/, care nu se arăta dispus să pactizeze cu opresorul, chiar sub presiunea acestuia. Transpar ingerințele brutale ale statului totalitar în viața sa și a contemporanilor, faptul că c e d a r e a era la ordinea zilei printre unii confrăți, opoziția fiind aspru pedepsită. Cât de otrăvitor a fost amestecul respectiv în viața poetului și filosofului român se remarcă în numeroase pagini din lucrare, dar mai ales în capitolul în care este tratat și prezentat „dosarul” Blaga în problema propunerii pentru Premiul Nobel pentru literatură, venită din afară. În paginile Dicționarului am găsit cel mai bine și convingător acest aspect despre care mai citisem. Chestiunea mă intrigă până într-acolo, încât îmi pro-

pun să cercetez în Arhiva Ministerului de Externe în ce măsură misiunea noastră diplomatică de la Stockholm a avut ceva instrucțiuni din țară asupra modului în care să procedeze în cazul în speță.

Folosind o bibliografie largă despre viața și opera lui Blaga, îndeosebi scrisorile sale pe care inteligent le coroborează exegetul cu mărturii din *Hronic* sau apelând la declarațiile contemporanilor, extrase din mai toate lucrările de referință², chiar dacă în bibliografie nu le trece pe toate, Zenovie Cârlegea reconstituie complexul *alter ego* – ul autorului în posturile sale multiple de poet, filosof, scriitor, diplomat, profesor universitar, publicist, redactor, traducător, cercetător, propagator al culturii românești, părinte, îndrumător al tinerilor capabili a-l asculta, conferențiar etc. etc., pus fiind până la urmă într-o frumoasă lumină Blaga – de *erou* vertical – poate cel mai vertical al vremurilor sale.

Încercând să fie cât se poate de exhaustiv în demersul său, exegetul folosește date cunoscute, care în mod sigur vor fi în continuare aprofundate în edițiile care vor urma, precizând că cele mai multe „finețuri” sunt necunoscute unor specialiști și mai ales publicului larg. Surprinde, în cartea sa, Zenovie Cârlegea raporturile tânărului Blaga cu autoritățile vremurilor de la cel mai înalt nivel începând, de la Regina Maria a României, Sextil Pușcariu, Nicolae Iorga, Carol al II-lea, Octavian și Veturia Goga până la unii din cei care, direct sau din umbră, i-au amărât spre senectute viața: Mihai Beniuc, Miron Constantinescu și alții.

Cartea cuprinde zeci de medalioane i n e d i t e oglindite în lumini n o i ale unor scriitori se seamă, descris fiind modul de comportare al acestora în relația cu Blaga, fără a-i enumera exhaustiv, ci în ordine alfabetică, de la Felix Aderca, Ioan Alexandru, Tudor Arghezi și Ion Agârbiceanu începând. Pe decanul de vârstă al scriitorilor români îl întâlnea cercetătorul clujean deseori în drumul său zilnic de întoarcere spre casă. Mișcat am rămas de scena descrisă în lucrare, în care b ă t r â n u l /fost protopop unit al Clujului și academician/, își

mătura frunzele de pe trotuar /ce amănunt surprinzător din cotidianul anilor 50 și câtă modestie la generația respectivă!/. Blaga trecea pe cealaltă parte a străzii pentru a-i da binețe scriitorului. Ce loc de întâlnire a două vârfuli ale culturii și spiritualității românești! Nu-i scapă remarcabilului exeget câteva cuvinte din necrologul consemnat de concitadin la plecarea confratelui său la cele veșnice. Nu uită prof. Cărlugea să amintească slova scrisă de patriarhului literaturii române din acele timpuri, Ion Agârbiceanu, despre *năpasta* care s-a abătut asupra poetului și pe care *a îndurat-o cu stoicism*. Cu sabia cenzurii și a securității deasupra capului, autorul *Vâltoarei* denumește stoicismul blagian drept – *cuminte și gânditor* – cu gândul probabil că ar fi putut fi și mai rău.

În legătură cu relația Arghezi – Blaga s-ar cuveni o reevaluare a acestor raporturi pe care la rândul-mi le-am subliniat, în 2010, în articolul publicat în *România literară*³. Am amintit atunci că în 1927, atașatul de presă la Varșovia, Lucian Blaga, propunându-și a contracara unele aspecte denigratoare apărute în presa de pe Vistula, nefavorabile culturii românești, personal a redactat câteva articole pe care le-a publicat în principala publicație la acea vreme din această țară: *Głos Prawdy* /„Glasul adevărului”/. Copia unuia din ele, păstrată numai în versiune poloneză, în Arhiva MAE /necitit și nedeslușit de nimeni până acum câțiva ani/, era consacrat *Poeziei românești actuale: Octavian Goga, Tudor Arghezi, G. Bacovia și cei mai tineri*. Blaga, plecând de la constatarea că poezia românească din anii 20-30 se afla *în perioada căutării Etosului său profund*, pe Arghezi /eminent polemist/ îl considera a fi „un excepțional făuritor de slove, inepuizabil făuritor de idei stilistice... cu o activitate de scriitor de mai bine de treizeci de ani”. „Este un artist profund – a scris autorul *Poemelor luminii* – cu un dar aparte de vizionar, creator pe care un cititor de duzină niciodată nu îl va înțelege în esența lui”.⁴ Mă opresc aici pentru a sublinia că *indiocrasiile de rumoare publică* dintre cei doi, amintiți în lucrare, în nici un caz nu s-au datorat poetului

transilvan. Cu alte cuvinte doresc să spun că nu Blaga a mușcat primul.

De remarcat că monografia d-lui Cârlogea, pentru că și așa ar putea fi considerat acest Dicționar, pune în valoare raporturile lui Blaga cu o mulțime de scriitori și intelectuali români, printre care: Anatol E. Baconsky /un proletcultist pro-fitor din plin al vremurilor lui/, Ion Brad, Alexandru Balaci, Nicolae Balotă, Ion Barbu, George Călinescu, Ion Chinezu, Nichifor Crainic, Ștefan Augustin Doinaș, Mircea Eliade, Octavian Goga, George Ivașcu, Dumitru Isac, Toma George Maiorescu, Dumitru Micu, Teodor Mihadaș, Basil Munteanu, Ion Negoitescu, Constantin Noica, Edgar Papu, Perpessicius, Aurel Rău, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, I. D. Sârbu, Zaharia Stancu, Ion Teodoreanu, Tudor Vianu, Alexandru Vlahuță și mulți alții, în total 212 portrete. Nu s-a uscat cerneala de pe opusul exegetului că, iată, Aurel Rău, fostul redactor șef de la „Steaua”, cel care a luptat cu mult sânge pentru a-l pune în circuitul de valori românești pe autorul *Mirabilei seminte* – că acesta a publicat unele însemnări / amintiri/ prețioase - legate de ultimii ani din viață ai poetului, care se vor regăsi cu siguranță în noile ediții.⁵ Sunt evocate, de asemenea, raporturile avute cu artiști de seamă: Filaret Barbu, Constantin Brâncuși, Tiberiu Brediceanu, Oscar Han, Romulus Ladea etc., cu academicieni de talia cărturarilor Mihail Dragomirescu, Nicolae Iorga, Ion Frunzetti, Onisifor Ghibu, Constantin Daicoviciu, George Oprescu, Andrei Oțetea, Ion Petrovici, Const. Rădulescu-Motru, Dumitru Vatamaniuc etc., cât și cu o seamă de oameni de știință, precum: acad. Aurel Avrameascu & Maria, Vasile Băncilă, Ovidiu Drimba, Ion Didilescu (profesorul meu de logică la Universitatea din București), Liviu Rusu, D. D. Roșca etc., nu în ultimul rând cu o seamă de „muze”, relevant fiind rolul indubitabil jucat de ele.

Un loc important în economia lucrării îl ocupă relațiile cu unii din diplomații de seamă cu care Blaga a conlucrat în acei ani cât a slujit în diplomația românească: de la Titulescu la Octavian Beu, Corneliu Blaga, Raoul Bossy, Caius Bredi-

ceanu, Oscar Cisek, Aron Cotruș, Eugen Filloti, Octav Vorobchievici sau Virgil Zaborovski. Sugerez autorului să introducă în edițiile următoare câteva siluete: Ioan Mitilineu, Ministrul Afacerilor Străine care l-a angajat în minister la propunerea Veturiei Goga în toamna anului 1926, trimițându-l la Varșovia și pe numele căruia i-a înaintat primele rapoarte, caligrafiate de Cornelia Blaga (nu avea încă mașină de scris); a cumpărat-o abia pe la începutul lunii decembrie, pentru a-și dactilografia și *Meșterul Manole* pe care l-a finalizat înainte de Crăciun. Nu trebuie să lipsească din Dicționar nici personalitatea unui diplomat de mare clasă – Alexandru T. Iacovaky – director cu state vechi la Palatul Sturza, cu studii la Paris, ca mulți alții dintre colegii săi diplomați – un om care l-a înconjurat cu mare încredere pe Blaga și care l-a desemnat să reprezinte România la dezvelierea monumentului ridicat în cinstea compozitorului Frederic Chopin din Parcul Lazienki din Varșovia, cât și la festivitățile care au avut loc, cu participarea unor reprezentări de seamă din lumea întreagă. Nu vedem un ambasador din zilele noastre care să nu vrea să iasă el în față la asemenea evenimente și să dea ștacheta unui tânăr atașat, abia intrat în diplomatie. În plus, Al. Iacovaky, cu mici intermitențe funcționa la Varșovia încă din 1920, fiind primul consilier al ministrului plenipotențiar Alexandru G. Florescu, nume de rezonanță în Ministerul Afacerilor Străine de la începutul secolului al XX-lea, Varșovia jucând în acei ani rolul de placă turnantă pentru diplomații români, urmare a tratatului de alianță semnat la 3 martie 1921.

În general, pentru edițiile viitoare ale Dicționarului voi sugera autorului să introducă și alte nume din sfera diplomatică și a culturii polone, îndeosebi a scriitorul în vogă în literatura polonă, Juliusz Bandrowski Kaden, care i-a pus la dispoziție paginile ziarului *Głos Prawdy*, pe care poetul și publicistul le-a folosit din plin.⁶ După cum din această lucrarea de excepție nu trebuie să lipsească numele unor traducători polonezi care l-au transpus în polonă: Czarea Dusza Stec (*Meșterul Manole* – montată la Teatrul Național din Lwów în

1934, în scenografia unui pictor de excepție A. Pronaszko), Zbigniew Szuperski, Kazimiera Hłakowiczówna și alții⁷. Sin-cere felicitări și Editurii ieșene Tipo Moldova pentru forma grafică și introducerea ei în prestigioasa colecție Opera Omnia.

NOTE:

1. Vezi lucrările în franceză, semnate de Michel Hannoun, Pierre-Andre Taguieff, Emmanuel Hirsch, Paul Ricosur, Claude Lefort, Tzvetan Todorov, Julia Kristeva etc. În România, Zenovie Cârlegea se află printre pionierii în materie.
2. Ion Oprișan, *Lucian Blaga printre contemporani. Dialoguri adnotate*, Ed. Saeculum – Vestala, București, 1995.
3. Nicolae Mareș, *Lucian Blaga despre lirica interbelică românească*, România literară, nr. 28/2010, p.20
4. Idem, Nicolae Mareș, *Lucian Blaga, diplomat la Varșovia*, Opera Omnia, Ed. Tipo Moldova, Iași 2011, pp.114-116.
5. *Ultimii ani din viața ai lui Lucian Blaga în amintirile lui Aurel Rău*, România literară nr. 4-5/2017, interviu de Anca Sîrghie, pp.14-15.
6. Nicolae Mareș, op cit. pp. 112-124.
7. Nicolae Mareș, *Lucian Blaga în limba polonă, Studiu și antologie lirică bilingvă română-polonă*, eLiteratura, 2014

Horia HENȚIA

***Un proiect lexicografic inedit ajuns la final:*
„LUCIAN BLAGA. Dicționar esențial – Oameni din
viața lui”, II (Tipo Moldova, 2018)**

Recent a văzut lumina tiparului volumul al II-lea al Dicționarului esențial *LUCIAN BLAGA – OAMENI DIN VIAȚA LUI* (Tipo Moldova, 2018, 380 p.), alcătuit de istoricul și criticul literar Zenovie Cârlegea, autor, între altele, al câtorva volume privind viața și opera marelui poet (8).

Lucrarea lexicografică de această factură cuprinde 123 de articole (față de 211 din vol. I, apărut în 2017) dedicate

unor personaje din viața poetului, prezentate mai întâi cu datele lor bio-bibliografice, apoi în relațiile pe care le-au avut, mai strânse și de durată sau mai sporadice ori întâmplătoare, cu autorul *Poemelor luminii* și gânditorul Marelui Anonim.

Foarte interesant și original ca formulă documentară, acest „*dicționar esențial*” își propune să aducă în lumină relațiile pe care poetul le-a avut, de-a lungul vieții sale, cu membri și apropiați ai familiei, prieteni, scriitori, colaboratori, diplomați, membri ai corpului, didactic, politicieni ș.a., în ideea unei mai bune cunoașteri a vieții și, deopotrivă, a Operei, având în vedere prioritatea și urgența acordate acestora de cel care, cum spune cineva, „trăia numai pentru eternitate” (Gh. Pavelescu).

Dacă volumul I era dedicat, în principal, personajelor de prim-plan din viața sa, acest al doilea volum înregistrează, în general, figuri umane de plan secund. „Catagrafiind” astfel *lumea lui Lucian Blaga*, în varietatea ei socio-profesională și intelectuală, autorul a urmărit cu consecvență să reliefeze raporturile poetului, mai de durată sau pasagere, cu semenii săi.

„Dicționarul nostru are, desigur, în sine, - precizează dl Zenovie Cârlegea în *Cuvântul înainte* la volumul al II-lea - un caracter monografic, ajutând la o mai bună cunoaștere și înțelegere a omului, scriitorului și gânditorului, exprimându-se pe sine, în definitiv, prin relația avută cu apropiații și alți contemporani. Proiect *sui-generis* fondat pe o nouă viziune lexicografică, acest dicționar va ajunge, într-un viitor apropiat, să fie strâns între copertile unei singure cărți, reordonând alfabetic întreaga materie și făcând loc eventualelor omisiuni, semnalări, identificări.

Faptul că dicționarul «a fost publicat pe măsură ce a fost scris...», cum se poate spune, ne-a ajutat, întrucâtva, să înregistrăm, cu puțință, o lume aflată în varii relații cu poetul, mai constante, fluctuante ori tranzitorii, totul prezentând interes în desfășurările biografiei lui Lucian Blaga.

Desigur, în ciuda exhaustivității vizate, vor mai fi și alte figuri umane de plan secund din viața poetului (eventualele semnalări, firește, ne vor bucura, căci totul intră în conținutarea cât mai exactă a celui portret psihomental al *alterității* semnificante, de care făceam vorbire în *Cuvântul înainte* la volumul I).

Facem precizarea, valabilă și pentru volumul precedent, că nu a fost în intenția noastră realizarea unor portretizări exhaustiv-monografice, ci doar aceea a unor portrete «posibile», reținând, în principal, dincolo de orice alte trăsături, doar pe acelea menite a defini relația cu poetul, cât s-a putut în descrierea *dinamicii* ei, modul în care s-a exprimat și a evoluat aceasta în comportamentul uman și scriitoricesc.

Avem convingerea că demersul nostru lexicografic, exprimând o nouă viziune structurantă a unei *posibile* monografiei, va stârni interesul cuvenit și va fi de real folos viitoarelor abordări istoriografice în domeniu. Căci un *portret* autentic, exact, definitiv al personalității lui Lucian Blaga nu poate fi realizat fără a pune în evidență «lumea» în care poetul a trăit și cu care a venit în contact, interacțiune evidențiată de acest dicționar (*esențial*, așadar, sub acest aspect) pentru o mai temeinică și nuanțată înțelegere a Omului și Operei.”

Beneficiind de o vastă bibliografie (457 referințe) și fiind aseasonată, pe lângă portretul respectiv, și cu alte imagini, destul de expresive, din viața acestuia, dicționarul „*Lucian Blaga – oameni din viața lui*” constituie o lucrare de referință în domeniu, putând fi considerată și o monografie din alt unghi a vieții scriitorului, care rămâne pentru secolul al XX-lea, în mod emblematic, ceea ce Eminescu înseamnă pentru cultura și literatura română din secolul al XIX-lea, cum bine observase cândva Constantin Noica.

ESEU

Mircea POPA

***ION AGÂRBICEANU – „SFÂNT PĂRINTE
AL LITERATURII ROMÂNE”***

În biografia interioară a poetului Lucian Blaga, Ion Agârbiceanu deține un loc de referință. Amândoi ardeleni, amândoi răsăriți din plămada Câmpiei Transilvănene, cei doi scriitori reprezintă în esență cele două dimensiuni ale prozei transilvănene pe care perioada interbelică le-a propulsat spre zenit și le-a consacrat în cel mai elegant chip cu putință, ducându-i până sub cupola Academiei Române. Unul reprezenta calea lirică a exprimării sufletului locului, celălalt calea epică; unul lumea religiozității tradiționale ardelenesti, celălalt spiritul filosofic al unei sentimentalități cosmice cu care țăranul transilvănean era investit prin naștere. Deși atunci când și-a făcut intrarea în literatură, Ion Agârbiceanu era deja un nume care nu mai avea nevoie de recomandare, Lucian Blaga s-a numărat printre cei care i-au citit opera și l-au venerat de fiecare dată când a fost vorba de o recunoaștere publică.

După cum a mărturisit autorul *Arhanghelilor*, acesta ar fi fost impresionat de modul în care și-ar fi făcut apariția în literatură încă din perioada când a citit în „Românul” seria de aforisme publicate. Ar fi scris chiar și o notiță de apreciere, doar că autorul laudat ar fi fost fratele lui Lucian, profesorul Tit Liviu Blaga, din care cauză Virgil Stanciu, redactorul revistei „Pagini literare” de la Arad, l-a atenționat cu privire la confuzia comisă, oprind totodată și apariția respectivului comentariu. Acest fapt nu l-a împiedecat pe redactorul „Patriei” să urmărească cu ochi atęți evoluția literară a tânărului scriitor,

reproducând în nr. 31 din ziarul său poezia lui Lucian Blaga, *Lacrimile*. Așa se face că atunci când tânărul poet se duce la Sibiu spre a preda la tipografie cele două volume spre tipar, să se simtă obligat să treacă și pe la redacția „Patriei” pentru a mulțumi lui Ion Agârbiceanu pentru gestul său, lăsând redactorului și câteva aforisme care au apărut pe parcursul lunii aprilie cu mențiunea „Din volumul de cugetări ce va apărea în curând”. Cu acest prilej cei doi scriitori se cunosc personal, iar urmarea a fost că Ion Agârbiceanu a relatat mai apoi pentru cititorii „Patriei” cum a avut loc respectiva întrevvedere. Dar înainte să facă această destăinuire, el a repetat gestul onorant al lui Sextil Pușcariu de a face cunoscut și transilvănenilor articolul semnat de Sextil Pușcariu din „Glasul Bucovinei”. Cu faimosul său titlu inițial, *Poetul Lucian Blaga – un eveniment literar*, acesta a fost plasat în pagina a 3-a a ziarului, însoțit de un scurt șapou de prezentare, ce dovedește atenția specială pe care redactorul publicației o dovedește față de acest frumos debut. Cum cuvintele lui Agârbiceanu n-au fost reținute de critică până acum, noi ne vom permite să-l reproducem în întregime: „De sărbătorile Sfintelor Paște pe piața literară românească au apărut două volume ale unui poet, născut și crescut în mijlocul nostru, al transilvănenilor. Sunt volumele de cugetări *Pietre pentru templul meu* și volumul de versuri *Poemele luminii*, amândouă ale lui Lucian Blaga. După unirea noastră politică cu vechiul regat, aceste două cărți sunt cele dintâi manifestări literare pe care Ardealul le dă literaturii române. Nu facem aprecierea lor noi, ca să nu se zică că-l „lansăm” pe autor, și ne mulțumim ca să dăm cuvintele dlui profesor universitar dr. Sextil Pușcariu, apărut în nr. 49 al ziarului „Glasul Bucovinei”. Iată ce zice d. Pușcariu despre poetul Lucian Blaga, în continuare urmând textul cunoscut. Oricum reproducerea integrală a aprecierilor lui Pușcariu cu privire la scrisul tânărului era mai mult decât suficient pentru atenția pe care Agârbiceanu i-o arăta. La apariția celor două volume, adică prin luna mai a anului 1919, Ion Agârbiceanu face un gest la

fel de magnanim la fel ca acela al lui Sextil Pușcariu, punând la locul de cinste al gazetei sale, respectiv în locul editorialului, loc rezervat în exclusivitate comentariilor politice, un articol cu mare efect cu titlul scurt și eficient *Lucian Blaga*. Acesta a apărut în „Patria” din 15 mai 1919 (nr. 72). Articolul lui Agârbiceanu este tot atât de frumos și de laudativ precum cel al lui Sextil Pușcariu și, în ciuda trecerii timpului, el nu și-a pierdut nici până astăzi valoarea expresivă. Il vom reproduce aproape în totalitate spre a vă da seama de eleganța și generozitatea gestului lui Ion Agârbiceanu, care rememora în deschidere întâmplarea relatată de noi mai sus în legătură cu „Paginile literare”. Iată ce spunea el acolo: „Înainte cu trei ani am citit în „Românul” din Arad, câteva cugetări iscălite L. Blaga. Profunzimea, seninătatea, și adevărul lor m-au impresionat adânc, și o rară bucurie mi-a umplut sufletul. Mi-am zis: iată un om nou în Ardeal, unul care deschide drumuri nouă în mișcarea noastră culturală. Când au apărut „Paginile literare” la Arad, am scris pentru întâiul număr câteva cuvinte despre omul cel nou, dar... eu atribuiam cugetările profesorului Blaga, fratelui lui Lucian. Dl Stanciu, pe care-l încredințase colaboratorii cu conducerea ziarului, îmi atrage atenția că cel ce scrie cugetările e fratele profesorului și că e cleric în seminarul din Sibiu. Astfel notița mea de atunci n-a apărut. De unde să fi putut crede că stau înaintea unui tânăr care n-a părăsit băncile școlii? În puținele cugetări ce publicase se vedea om matur, cu o bogată cultură, unul care vede cu ochiul ager al vulturului, obișnuit și cu prăpăstiile și cu înălțimile.” După aceste cuvinte introductive, Agârbiceanu arăta că între timp a intervenit războiul și că el l-a pierdut din vedere pe tânăr, dar acum, după atâta vreme, a ajuns să-l cunoască personal cu ocazia sosirii sale la Sibiu, oferindu-ne în premieră, și o descriere fizică a tânărului poet. Dar să reluăm relatarea prozatorului:

„În perioada asta l-am cunoscut. Venise la Sibiu să-și pregătească tipărirea celor două volume, *Poemele luminii* și *Pietre pentru templul meu*. Un tânăr înalt, palid, cu părul ne-

gru creș, cu o înfățișare de-o înaltă distincție, tăcut și liniștit. Din întreaga lui ființă radiază ceva nematerial, parcă o viață de vis, o lumină discretă, binefăcătoare. De la întâiul contact cu el, simțеști că-i un om care poartă cu el o taină, în care se vede, pe care o înțelege, în care trăiește. Era poetul și filosoful aces-tor versuri”. Și se citează din poezia *Dați-mi un trup, voi munților*. După care descrierea revine și merge mai departe pe vârfuri înalte, la fel de laudative: „Misterul personalității se îmbrățișează cu misterul existenței. O atât de adâncă și luminoasă vedere interioară, o așa putere de a te imaterializa. O atât de limpede conștiință de sine însuși este desigur *un dar înăscut, un sărut al Divinității*.”

Expresia este unică în întreaga literatură română. Rostită de Ion Agârbiceanu ea devine emblematică. Puțini scriitori români s-au bucurat de o astfel de înaltă apreciere încă de la debut. Aplicată asupra unui tânăr eticheta poate șoca și astăzi, dar mite la 1919, când tânărul Blaga era un cvasi-necunoscut. Caracterizarea are ceva din strălucirea mistic-divinatorie pe care Agârbiceanu a intuit-o în vocea de pură sensibilitate a poetului, căruia i-a atribuit și calitatea de proroc. Desigur, de proroc al vremii noi. Al poeziei noi. Ca om al bisericii, Agârbiceanu opera cu o astfel de terminologie, dar care era în stare să semnifice chintesența problemei, să vestească lumii românești o nouă Bunăvestire. Luând chipul unui arhanghel imaginar, prozatorul Agârbiceanu venea în postura de nou Ion Botezătorul să anunțe ivirea în deșertul nostru literar transilvănean a unui nou Mesia. Din partea unui suflet credincios cum era, credința într-un nou astru care să se ridice măreț pe cerul literaturii noastre, era una firească, în conjuncție cu fenomenele genezice ale noii lumi în care intrasem după Marea Unire. Or, cele două volume cu care tânărul poet și-a făcut intrarea în lume, purtau în concepția sa, însemnele genialității creatoare, anunțând nu numai un ev nou, ci și o nouă religie, cea a calității, a valorii. De aceea, articolul său încerca să acrediteze prezența acestei mărci cu totul specială în viziunea despre lume

imprimată de poet în versurile sale, în gândirea speculativă a aforisticii, în mlădierea cu totul aparte a versului. Faptul cu totul excepțional că el a apărut de la întâiele creații „cu o concepție bine definită asupra vieții, din care răsare acea trinitate concludentă”, determină ochiul de Argus al lui Agârbiceanu să distingă cu foarte mare precizie, cele trei semne de duh divin, și anume: „realitatea Divinității, lumea materială și sufletul său”. De o adâncă intuiție dă dovadă Agârbiceanu și în decelările din final: „Dar când salutăm între noi un talent atât de nou și atât de puternic, voim să atragem atenția asupra importanței educative a operei începute de Lucian Blaga prin cele două volume. Desigur că în viitor, după ce ne-am atins idealul unității politice, neamul românesc trebuie să țintească spre desăvârșire, prin cultură și prin morală. O regenerare, o primenire a neamului cerută cu insistență din toate părțile. O superioară orientare în viața publică și privată se impune. O îndușmănire a materiei și o proslăvire a spiritului e necesară. Și pe acest om rar vrea să-l trezească Lucian Blaga în fiecare dintre noi. Citind acest strigăt al marelui mistic, Lucian Blaga arată mai evident și credința sa. *Suflet de proroc ai, iubite frate! Dumnezeu să-ți dea mantia pe care o dorești. În primenirea de care neamul nostru are nevoie un proroc ar fi neprețuit!*”

Articolul lui Agârbiceanu conține în el câteva intuiții majore privind opera de până atunci a poetului și filosofului Blaga, pe care le-a transpus într-un limbaj critic plin de frumoase surprize. A vedea în tânărul poet pe prorocul de mai târziu e una din acele identificări, care își va dovedi valabilitatea pe parcurs. Încrederea și colegialitatea de care a dat dovadă confratele mai mare, a cimentat raporturile amiabile dintre cei doi scriitori clujeni, deoarece după absolvirea Facultății și luarea doctoratului în Filosofie, L. Blaga se va stabili la Cluj, lucrând ca publicist în redacția ziarului „Voința”, publicație „socială, economică și politică”, unde va publica o serie de articole pe teme filosofice și va redacta rubrica de „Note”. Alături de el scriau în aceleași pagini: Cezar Petrescu, Adrian Maniu,

Gib Mihăescu, Iustin Ilieșiu, iar la „Gândirea”, pe care tot ei au inițiat-o, mai scria Nichifor Crainic. Cu toții se simțeau chemați și „însemnați” de timp pentru a participa la schimbările de sistem ale epocii. Fiecare, în felul lui, a devenit un mesager al noului, așa cum am încercat să acreditez în volumul nostru *Clujul – cuibul privighetorilor*, participând din plin la plămădirea unei noi literaturi, a unei noi spiritualități românești, bazată pe autohtonie și ortodoxie. Cu toții au devenit parte integrantă a efortului general, iscat precum o puternică vântoasă, să măture ceea ce era vechi și să însămânțeze în brazde semințele noului. Revista „Gândirea”, în care ei s-au manifestat plenar a adus cu sine aceste semne de preț ale noii orientări. În paginile sale găsim și scrisul lui Ion Agârbiceanu, dar colaborarea mai strânsă cu el s-a produs sub auspiciile Sindicatului Ziariștilor Români din Transilvania și Banat, care s-a constituit la 27 octombrie 1920, în urma unei ședințe cu prezență numeroasă, ocazie cu care semnează procesul verbal redactat cu această ocazie. În urma hotărârii comune, cel dintâi congres al ziariștilor, ținut la 19-20 ianuarie 1921, la Cluj, îl va desemna pe Blaga în comitetul de conducere al acestuia, fiind ales în comisia de cenzori. Iar în iulie același an i-a fost confirmată și calitatea de membru activ al Societății Scriitorilor. În publicistica pe care o practică în paginile „Voinței”, Blaga nu va pierde din vedere nici activitatea scriitorului Agârbiceanu. Așa, de pildă, Agârbiceanu ținând în 1923 o conferință sub auspiciile Astrei, Blaga va comenta favorabil afirmațiile părintelui Agârbiceanu sub frumosul titlul *Floare și om*. Pentru el, ca și pentru autorul conferinței, problema esențială a omului este nevoia de cunoaștere și nevoia de a crede în ceva. Lupta omului pentru lărgirea orizontului de cunoaștere vine uneori în contradicție cu unele reguli ale bisericii, de unde lupta dintre om și Dumnezeu. De unde și sublinierea lui Blaga: „A fost fără îndoiață plină de înțeles comparația omului, care trăiește în afara poruncilor conștiinței, cu o floare titanică ce ar încerca să se revolte împotriva pământului nemaivoid să-și

țină rădăcinile în adânc, ci în văzduh. Dar astfel de flori nu există. Titani pot fi numai oamenii. Conștiința e libertate și această libertate devine monstruoasă când își scoate rădăcinile din pământ dorind superficialul trai al văzduhului, sau devine cea mai frumoasă minune a existenței când se jertfește, ca să zicem așa, supunându-se ordinii universale, ci se restrânge în conștiință...religioasă, devine în sensul acesta orice altă manifestare a spiritului uman, arta, filosofia, știința. Omul superior citește în conștiința sa și, prin aceasta, în rânduiala cosmică. Universul întreg îi spune: Nu te speria, nu ești singur, eu sunt tu. Omul superior se supune legii dumnezeiești, cum floarea se supune pornirilor ei vegetale. Ceea ce, de o parte, se-ntâmplă inconștient, ar trebui să se întâmple conștient în sufletul omenească. Omul ar trebui să fie floare, supus singuratic, el însuși, și totuși solidar cu restul lumii. Floare cusută în veștmântul dumnezeirii.”

Ne dăm seama, după succinta prezentare, de modul în care eseistul Blaga, discută și tratează o problemă de credință. El o ridică imediat într-un plan superior al cunoașterii, punând-o în raporturi oarecum metafizice. E un mod superior de a discuta aspecte oarecum comune, ridicându-le într-un plan de înțelegere superior. Blaga se va opri și cu alte ocazii asupra operei literare a lui Agârbiceanu vâzând în ea o formă de transpunere a specificului național, a originalității vieții românești de la țară., socotindu-l pe autorul Arhanghelilor „cel mai reprezentativ scriitor al Ardealului”. Și vine imediat cu explicația: „Nu cred că literatura noastră are mult mai mare și mai multiplu creator de suflet decât dl Agârbiceanu, cel mai tăcut, sincer și naiv iubitor al tainei cosmice. Acest suflet dintr-o bucată, de-o simplitate neprefăcută are o uimitoare intuiție pentru rostul spiritual al vieții pământești. În vreme ce cei mai mulți dintre noveliștii noștri de azi n-au niciun fel de concepție despre viață, din toate operele lui Agârbiceanu se desprinde o atitudine de granit în fața întrebărilor care chinuiesc și frământă mintea omului de când s-a început peste tot să gândească asu-

pra misterului veșnic al lumii.” Acest lucru se poate detecta și în ultimele sale volume, *Trăsurica verde* și *Ceasuri de seară*. Foarte bine le caracterizează în continuare spiritul critic al lui Blaga, numindu-le: „niște contemplații mistic-poetice, eseuri cu adânci răsunete etice”. În ce privește *Ceasurile de seară*, acestea ar fi „un gen literar unic în literatura noastră” în sensul că meditațiile asupra firii și existenței existente acolo, căpătau o formă liric-filosofică absolut specială, prin apelul la legende create de el sau luate din popor. Pe această bază, comentatorul îl aseamănă cu literatura Selmei Langerlof. În continuare, el validează la modul superlativ acest tip de opere inspirate, fiind convins că povestitorul le va da la iveală cât de curând. Se gândește însă și la un „roman filosofic”, pe care prozatorul l-ar putea avea în vedere, convins fiind că acest tip de creație l-ar putea împlini sub raport estetic, deoarece cunoaște foarte bine „suflet/ul/ mare” al prozatorului.

Un alt moment definitoriu pentru raporturile dintre cei doi scriitori, îl constituie comentariul pe care Blaga l-a făcut în 1922 privitor la romanul lui Agârbiceanu, *Robirea sufletului*. Acesta este plasat sub zodia formativă a literaturii menite să forjeze profilul moral al tineretului. Diagnosticul pe care îl pune este unul cât se poate de exact, deoarece, așa cum observă, „romanele sale, cu toată tendința lor sunt în stare să facă mai bună omenirea; fapta pentru care s-a hotărât dovedește scepticismul tragic al răspunsului ce a putut să ni-l dea.” În ultimă instanță, e vorba de acea luptă interioară de tip dostoevskian dintre formația sa preoțească, și datoria socială pe care o simțea către poporeni săi, răscolind cât mai adânc în culele ascunse ale labirintului sufletului uman. Nevoia de literatură educativ-formativă pentru noile generații rămâne ca o obligație de prin rang pentru orice scriitor mare, iar Blaga acordă acest gir marelui povestitor transilvănean. „Căci *Robirea sufletului*, mai înainte de a fi literatură, e o faptă menită să formeze oameni. Nu credeți că e lucrul de care avem mai mare nevoie decât de propagandă electorală?” Și finalul: „Trebuie să fim mul-

țumitori părintelui Agârbiceanu că se gândește la aproape singura operă utilă ce-o putem săvârși: la creșterea unor caractere frumoase în lupta vieții. Recomandăm cartea prozatorului nostru cu multă căldură tuturor acelor care cugetă la ziua de mâine, pentru care trebuie să pregătim tineretul.”

Problema pregătirii cărților pentru tineret, chiar sub formă didactică, l-a prins și pe Lucian Blaga, atunci când Sextil Pușcariu l-a invitat să colaboreze cu câteva ediții școlare la colecția „Cartea cea bună”, pe care o coordona. De asemenea a sugerat la un moment dat celor preocupați de acest subiect să scrie o Biblie pentru tineret. Simțind câtă dreptate avea Blaga când făcuse o astfel de propunere, Ion Agârbiceanu a răspuns cu îndreptățire la invitația lui, scriind o seamă de povestiri din viața Mariei, a lui Iosif și a lui Isus, pe care a botezat-o, spre a distrage atenția cenzorilor comuniști de la adevărata ei menire, *Cartea legendelor*. A fost, într-un fel, cartea sa testamentară, cântecul de lebedă al unui mare creator, care s-a întors în perioada de sfârșit a creației, tot la sentimentul religios. A lăsat în urma sa manuscrisul de care vorbim, convins fiind că va veni odată și vremea lui, chiar dacă știa că o asemenea carte nu are sorți de izbândă să apară în timpul regimului comunist. Și iată, așa cum a prevăzut, timpul cărților sfinte a reapărut o dată cu evenimentele din decembrie 1989, iar noi am putut publica textul acestei frumoase Biblii pentru tineret, în 1995, când am primit manuscrisul respectiv de la doamna Maria Magdalena Agârbiceanu.

Cel mai ilustrativ lucru care dovedește bunele relații dintre cei doi ne-o dovedește sărbătorirea vârstei de 60 de ani pe care Blaga o împlinea la 9 mai 1955, și când, maestrul Agârbiceanu i-a trimis o emoționantă scrisoare de felicitare. Blaga a răspuns imediat, mulțumindu-i pentru urări, fără a uita însă să-i mulțumească la rândul-i pentru articolul de binecuvântare pe care i l-a închinat în anul 1919, când a primit articolul din „Patria” în care Agârbiceanu îi făcea cinstea de a-l saluta

ca pe „omul nou” care va aduce schimbarea la față a literaturii române. Faptul că l-a așezat în categoria „prorocilor”, a celor ce vestesc zorile unui alt timp pentru creația noastră literar-filosofică, era o altă formulă extraordinar de bine prinsă pentru a vesti apariția noului poet, făcând din această Bunăvestire un gest cu totul divin: Blaga a păstrat în cotloanele cele mai ascunse ale sufletului său acel frumos dar de Paște, subliniind încă o dată marea lui valoare sentimentală: „a fost acel articol una din marile bucurii ale vieții mele! O bucurie, care, într-un fel, mi-a săpat mintea, din care pe urmă n-a mai ieșit. Asemenea amintiri n-ar trebui să dispară nici prin moarte.”

La 19 septembrie 1957, când Agârbiceanu împlinea frumoasă vârstă de 80 de ani, Blaga îi trimitea la rândul său o telegramă, care sublinia marea prețuire ce i-o purta autorului *Fefelegăi*, dar și locul valoric în care-l situa pe acest profund creator de tipuri. Telegrama avea acest scurt dar mișcător conținut: „Să ne trăiești încă la mulți ani sfânt Părinte al Literaturii noastre!” E cel mai frumos omagiu pe care marele povestitor l-a primit cu acea ocazie.

Destinul a făcut ca poetul Lucian Blaga să fie chemat la cele veșnice cu câțiva ani mai repede decât colegul și prietenul său de la Cenade. Cu toate că numele poetului era încă ostracizat de către autorități, cel care s-a oferit să aducă ultimul omagiu poetului și filosofului care a fost Lucian Blaga a fost tot Ion Agârbiceanu. Dacă discursul lui D. D. Roșca de la catafalc a fost cenzurat, tăindu-se din el o mică bucată, cel al lui Ion Agârbiceanu a rămas intact și el l-a putut da publicității în „Steaua” în această formă Manuscrisul dactilografiat al acestuia mi-a fost oferit și el de către fiica scriitorului, dna Maria Magdalena.

Anca SÎRGHIE

**„VARA DE NOIEMBRIE” BLAGIANĂ
ÎN TRE PROZĂ ȘI VERS**

În momentul nebulos al punerii operei sale la index, Lucian Blaga conștientiza certitudinea valorii pe care o are personalitatea lui prin rodnicia-i creație, înaltă în toate domeniile în care s-a afirmat: „Mă simt foarte ardelean prin toate ale mele; dar un ardelean la nivel general românesc și oarecum european.”¹ Și pentru că în esența ei viața presupune o continuă zbatere pentru un țel, se cere făcută o precizare pe baza intuiției celei mai sensibile: „Condițiile cât de ireale și elemente cât de utopice se amestecă în orice luptă pentru un ideal! Totul se petrece ca și cum ai vrea să lași moștenire averea ta materială, mobilă și imobilă, unui înger.” Esența esențelor în creația lirică este adevărul că „poetul se luptă cu cuvântul ca Iacob cu îngerul.”² Această luptă nu s-ar fi reluat dacă poetul nu s-ar fi îndrăgostit într-o „vară de noiembrie” a sufletului său de Elena Daniello, care va figura în romanul cu bogate elemente autobiografice *Luntrea lui Caron* sub numele de Ana Rareș³. În ficțiunea blagiană ea este căsătorită cu un botanist celebru. Protagonista feminină a cărții, care prin puritatea ei morală o ecranează pe Octavia, poate fi inspirată de muza din urmă a poetului, din moment ce la înmormântarea lui Leonte Pătrașcu de la Câmpul Frumoasei, Ana are una dintre trăsăturile Elenei Daniello, trăsătură fizică prezentă și în poezia *Portret*, anume „umerii mărunți.”⁴ În romanul cu certe elemente autobiografice nici farmecul Anei nu rămâne nesesizat de musafirii veniți la înmormântare de la București, între care Marioara Stănculescu întreabă: „Dar cine este minunica asta?”. Axente însuși face o remarcă în gând, așa cum ea deretice în bucătăria casei lui Leonte, amintind pe Elena Daniello, cea care „și din piatră scotea flori”. Tainic îndrăgostit, el recunoaște: „Mai a-

dast câțva timp prin preajma doamnei Ana, urmărindu-i mișcările grațioase. Ea transformă și această bucătărie, cu miros de făină ar-să și de aluat copt, într-un cuib fermecat.”⁵

Nu numai în romanul la care lucra intens în anii 1951-1953, ci și în panseurile momentului găsim semne certe că Blaga se simțea copleșit de o nouă iubire. Acea stare de revitalizare creatoare avea să-i provoace o mărturisire uluitoare ca dimensionare specifică a „verii de noiembrie”, pe care el o trăia cu toată impetuoșitatea estivală a simțirii, care a triumfat în lupta cu amenințarea semnelor iernii asupra făpturii sale trecute de cumpăna unei jumătăți de veac. Deși nu a devenit titlul unui ciclu erotic de sine stătător, cum considerăm că era foarte nimerit, formularea oximoronică „vară de noiembrie” a fost definită convingător în termeni superlativi: „Pentru a iubi cu adevărat, trebuie să ai în urmă aproape o viață întreagă. Anume alesături de melancolie ale „vârstei” dau iubirii o violență și o luciditate fără de care ea rămâne ușor în penumbra...Că și vârsta poate fi o calitate încep s-o învăț acum, dureros câteodată, dar și îmbucurător. Aceasta e – nu bătrânețea, ci adolescența triumfătoare, păstrată prin voia destinului în mine, timp de decenii pentru clipa singurei întâlniri cu iubirea.”⁶ Mărturisirile făcute de-a lungul prieteniei noastre de Elena Daniello⁷ vin în ajutor pentru a încerca o explicației cu privire la versurile bogate ale ciclului *Vară de noiembrie*, inspirate în bună parte de noul suflu elenic. Desigur că acele versuri inspirate de ultima muză și transcrise de Cornelia, soția poetului, au rămas nepublicate antum, precum tot ce fusese scris după anul fatidic 1948, când poetul Blaga a fost pus la index de comuniști, dar ciclul acesta se va configura în posteritate începând cu ediția de *Poezii* din 1962, spre a fi prezente și în volumele ce vor urma. Nu este deloc întâmplător că unele dintre aceste poezii nu au o dată precisă de finalizare, ci o perioadă de câțiva ani. Este posibil ca ele să nu fi fost șlefuite definitiv, așa cum s-a procedat în cazul versurilor publicate în ciclurile interbelice de la *Poemele luminii* din 1918 la *Nebănuitele trepte*, 1943.

În fața filei goale, care îi așteaptă gândurile împătimate de o nouă efuziune tinerească, fantezia face piruete mitologice, pivotând în jurul numelui iubitei. Blaga alege titlul *Bătrânii de la Troia*, dat reflecției sale poematice-aforistice: „Deoarece soarele nu poate să apună fără de a-și întoarce privirea după fiii-cele orașului, mă întreb: de ce-aș fi altfel decât soarele? Istoria își aprinde cu mine amintirile. Iar când amintirile ard, încep să înțeleg: sunt ca unul dintre bătrânii de la Troia. Întorcându-și fața după femeia în alb veșmânt, după femeia ce-și ducea ulciorul la fântână, bătrânii cetății își făceau promisiunea de-a muri împăcați. Când vântul fluieră lung pe lângă mine, îmi este ca și cum mi s-ar spune că toate războaiele au fost un singur război. Și sunt mulțumit, nemulțumit la fiecare răscruce, că războiul s-a purtat și se mai poartă și astăzi pentru prea frumoasa Elena.”⁸ Și cugetarea se reverberează spre alte personaje atrase de fascinația celebrei femei a Antichității eline. „Menelaos, soțul prea frumoasei Elena, când se întâmpla să aducă vorba despre părintele zeilor nu-și stăpânea îndeajuns glasul, ca să evite cu toată siguranța anume inflexiuni de infatuare. Când însă printre sfetnici arunca, oarecum ca din întâmplare cuvintele: «Și socrul meu Joe...». Elena în schimb nu pomenea niciodată numele tatălui ei. Numai unui bătrân din Troia, unul dintre aceia care-i admirau mersul spre fântână, ea i-a răspuns odată cu oareșicare cochetărie: «Știi, eu sunt os de le-badă!».”⁹

Există, reverberată discret în câmpul creației, o vrajă pe care o degajă femeia adorată, patronând ca personaj feminin romanul autobiografic *Luntrea lui Caron*. Mai subtilă modalitate stilistică de a concretiza artistic o stare de încântare este folosirea epitetului „fermecat”, cu efectul lui fascinatoriu, spre a sugera o frumusețe de basm prin antiteză cu contextul constituit din imaginile terne ale unei bucătării, în care Ana este contemplată de Axente Creangă. Desigur că au existat și eco-uri poetice, în care cel ce semnase studiul *Geneza metaforei* era el însuși un mânuitor al acestei imagini a splendorii: „M-am oprit lângă tine, / descoperind că părul tău e o flacără /

pe care vântul n-o stinge. / Și lângă minunea cea mai simplă / am stat cum se cuvine.” (din *M-am oprit lângă tine*) Miracolul „flăcării ce nu se stinge” nu are în viziunea blagiană nimic mistic, așa ca în scena de la Mănăstirea Sâmbăta unde monahul Arsenie Boca purta lumânarea nestinsă în plină furtună. Cert este că metafora părului-flacăra al iubitei nu s-a născut din foamea de culoare a poetului, ci aparține miracolului produs de apropierea ei, ca amestec al realității celei mai terne cu mirajul sufletesc pe care el îl trăiește. Efectul se potențează prin metafora „minune” creată în contrast cu epitetul însoțitor și superlativizat „cea mai simplă”. Chiar titlul dat poeziei *M-am oprit lângă tine* ne apropie de punctul din care pornea geneza versurilor blagiene, sens în care epitetul din locuțiunea „cum se cuvine” atestă decența roditoare a dăltuitorului în cuvânt. Puțini sunt poeții la care tăcerile, și mă refer la cele trăite în preajma ființei dragi, aduc atâta belșug de inspirație la un filosof care descifrase paradigmele existenței. Elena Daniello, alias Ana din romanul *Luntrea lui Caron*, are echivalent și în poeziile acelei ultime perioade de creație artistică.

Caracteristic opticii unui poet filosof este faptul că prin iubire, Blaga descoperă drumul spre o formă superioară a cugetării, cea a cunoașterii prin intuiție senzorială. Distanța aceasta, pe care el o sugerase prin imaginea creată în poezia *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, ia forma trecerii de la un anotimp la altul, ea fiind demarcată chiar și prin grafica specială a poeziei *Primăvara*: „A cunoaște. A iubi. / Înc-o dată, iar și iară, / a cunoaște-nseamnă iarnă, / a iubi e primăvară. // A iubi-aceasta vine / tare de departe-n mine. / A iubi-aceasta vine / tare de departe-n tine. // A cunoaște. A iubi. / Care-i drumul ce te-ndeamnă? / A cunoaște – ce înseamnă? / A iubi – de ce ți-e teamă / printre flori și-n mare iarbă? // Printre flori și-n mare iarbă, / patimă fără păcate / ne răstoarnă-n infinit, / cu rumoare și ardoare / de albine re-ncarnate. // Înc-o dată, iar și iară, / a iubi e primăvară.” (*Primăvara*, 1951-1957) El însuși nerăbdător să primească savurând darurile anotimpurilor în curgerea lor, poetul răsfrânge asupra naturii ardoarea

simțirii sale. Neîndoios, tot despre muza sa era vorba în cele două catrene ale poeziei *Anotimpuri*: „Subt pomii scriși cu frunză rară, / unde stăturăm, eu și tu, / zării prin joc de primăvară / cum umbra sânilor căzu. // O nerăbdare mă pătrunde, / să văd, prin lunile de foc, / ce fructe calde și rotunde / cresc să-mplinească vis și loc.” (*Anotimpuri*, 1951-1957)

Dintre anotimpurile cosmice nu lipsește în definirea metaforică a iubirii nici iarna, element de decor care poate chiar și ea să dobândească o încărcătură erotică: „Și anotimpuri, vânt de miazănoapte / sau vânt de sud dacă m-ar căuta, / pe-o treaptă m-ar găsi în preajma ta. / Și călători, iscoade de departe, / și patrie, morminte, bolovani, / dacă de mine toate-ar întreba, / m-ar dibui prin vânt în preajma ta.” (din *Aripi de argint*, 1954) Iubirea atrage meteorologic în vraja sa vânturile potrivnice, devenind filtre și purtătoare ale miracolului trăit.

Pentru că sentimentul său are ardoarea unei febre adolescente, adesea, lipsa iubitei în ceasurile nopții se resimte dureros, intensificând tensiunea cu care El, arhitect al gândurilor înalte, o caută, dorind să răzbată drumul spre Ea. Drumul cel lung și povârnit, străbătut în plină beznă, se îngustează, devenind poteca pe care el o calcă somnambulic. În ipostază de Crist al iubirii, el imploră pe Dumnezeu pietrelor, ca să-i vină în ajutor spre a străbate – în formularea lirică a poetului – „poteca mea de dor”, metafora prepozițională bazându-se pe efectul contrastului între planul abstract și cel material. Repetiția cuvântului pivot „pietre” creează un efect halucinatoriu de înaintare poticnită: „Pietre-n cale, mereu pietre. / Nimeni-n beznă nu mă-ndreaptă. / Pân’ la tine nici o piatră / nu mai vrea să-mi fie treaptă. // Pietre sunt și iarăși pietre. / Pe poteca mea de dor, / greu se lasă, greu se lasă / Dumnezeul pietrelor. // Lung e drumul, ceasul lung. / Rogu-mă, mă rog întruna, / noaptea să-mi ajute luna / pân’ la tine să ajung.” (*Cântec de noapte*, 1951-1954) Iată motivul lui Sisif valorificat în asemenea versuri erotice, în care efortul drumețului se izbește de potrivnicia timpului și cea a spațiului străbaterii. Pentru că din înaltul sacralității sale „Dumnezeul pietrelor” nu-i ascultă ruga, poetul

împătimit de iubire se adresează astrului cosmic, Luna, cunoscută din epoca romantică a secolului al XIX-lea ca protector al îndrăgostiților. Dacă la Dimitrie Bolintineanu printr-o interesantă construcție a dativului adnominal din metafora apozițională „Luna, suflet umbrelor” este plină de mister, în lirica erotică eminesciană ea este nelipsită, guvernând bolta celestă în metafora „Lună, tu, Regina nopții”. Tot spre Ea, spre Lună, își îndreaptă privirile imploratoare și poetul Blaga, care stă cu smerenie în raza vrăjii pe care o degajă femeia adorată.

Revenind în planul cotidianului, al vieții terne, se știe că Elena Daniello trecea uneori madonică spre Clinicile din Cluj, iar El, Lucian al ei, o conducea cu privirea de la geamul biroului unde trudea la Biblioteca Universitară, ce avea să-i poarte mai târziu numele. Atunci când privirile li se întâlneau, anume gesturi cu cifru marcau bucuria revederii, pe care ei o credeau a fi cu totul tainică, numai și numai a lor. Amintirile lăsate de unii directori ai prestigioasei instituții dovedesc contrariul, căci idila lor nu mai putea trece neobservată în urbe: „Știu că iubita mea-i așa, pe care o slăvesc. / Mereu e alta, alta e, tot alta, / ca soarele antic, un rod al fiecărei dimineți. / S-alcătuiește din lumini pe care nu le-nveți, / se înfiripă din splendori pe care tăcând le preamăresc. / Făptura fără ieri, întruchipată iar și iar, / în ciclurile arzătoare, reluatei tinereți / îmi este dat, până la capătul acestei vieți, / în fiecare zi din nou s-o cuceresc.” (din poezia *În lumea lui Heraclit*) Dislocarea expresivă din primul vers citat este modul sublinierii unei trăiri care primește infuzia bogatei lui culturi, dacă avem în vedere efectul epitetului livresc din expresia „soare antic”, trimitând la zeul Ra al egiptenilor sau la Apollo din mitologia elină și romană, care primeneau ziua ce începea cu o nouă lumină. Pentru Blaga înnoirea pe care această „făptură”, înzestrată cu forța unei divinități, i-o aduce „iar și iar” amintește de o metamorfoză hiperionică, deloc străină de o anumită ciclicitate, ce-l reîntinerește. Nu regăsim motivul „tinereții fără bătrânețe” din basmul nostru existențial, ci aici este concretizat sensul metaforei „vară de noiembrie”, dar nuanțată semantic prin enumerarea

epitetelor din sintagma „ciclurile arzătoarei, reluatei tinereți”. Regenerarea sufletului i-a fost dată de soartă, căci în concepția îndrăgostitului matur există o logică a destinului din care Ea nu mai poate lipsi, tocmai pentru că este chiar forța motrice propulsoare a reîntineririi.

Nu doar în versuri ci și în aforismele sale, Lucian Blaga revine asupra perpetuatei dorințe de a iubi, care îi întreținea forța de făurar al slovei poetice și îl încredința că niciodată dragostea nu i-a oferit o asemenea trăire. De aici și reverența îndrăgostitului transformată în mărturisire poetică a nevoii imperioase de a o avea aproape pe iubita lui: „Mi-ar plăcea să mai văd o dată, ca anul trecut, un măr luându-se rostogol după călcâiul tău. Imita o permanentă mișcare a inimii... Lumea are aroma ta. Ai otrăvit peisagiul. De pe balconul casei sau de la înălțimea clădirii, unde-i biblioteca, îmi întind nările să te culeg din vânt. Aici ajunseserăm în vara întineririi lui Faust. Mai sus, unde toate drumurile duc, nu mă mai duc bucuros, căci acolo arde absența ta. Și e prea devorantă amintirea. Săptămâna din urmă nu ne-am fost norociți. Am goluri care absorb focul din mine. Află însă că patima mea nu e meschină. Ea curge ca un fluviu. De multe ori mi se pare că tu nu mai poți avea alt destin decât să plutești pe apele acestui fluviu. Să te port ca pe o corabie. Și atunci ești iarăși vie, necurmată prezență.”¹⁰

Se știe că viața unui creator de geniu, cum era și Lucian Blaga, nu se desfășoară totdeauna limpede, cristalină, ci are „prin voia destinului” alesăturile ei de impuritate, din care, însă apoi se cerne lin poezia. Ar fi greu, chiar imposibil de stabilit cât a durat gestația unor idei poetice, până la momentul așternerii versurilor pe hârtie. Imaginea plimbării adolescenței „mână în mână” a îndrăgostiților, care în reverie erotică refac eminesciana apropiere a capetelor „unul de altul”, potențată în expresia „tâmplă fierbinte lângă tâmplă” revine tulburător în mai multe poezii ale lui Lucian Blaga. O amintire a Elenei Daniello fixează plimbarea prin Grădina Botanică din Cluj, care într-o primăvară l-a inspirat pe poet pentru versurile

intitulate *Risipei se dedă florarul*, poezie care este în întregul ei un remember, dar și o proiecție silvestră, aurită în ireal: „Ne-om aminti cândva târziu / de-această întâmplare simplă, / de-această bancă unde stăm / tâmplă fierbinte lângă tâmplă. // De pe stamine de alun, / din plopai albi, se cerne jarul. / Orice-nceput se vrea fecund, / risipei se dedă Florarul. // Pole-nul cade peste noi, / în preajmă galbene troiene / alcătuiește-n aur fin. / Pe umeri cade-ne și-n gene. // Ne cade-n gură când vorbim, / și-n ochi când nu găsim cuvântul. / Și nu știm ce păreri de rău / ne tulbură, pierzând, avântul. // Ne-om aminti cândva târziu / de-această întâmplare simplă, / de-această bancă unde stăm / tâmplă fierbinte lângă tâmplă. // Visând, între-zărim prin doruri- / latente-n pulberi aurii- / păduri ce ar putea să fie / și niciodată nu vor fi.” (*Risipei se dedă florarul*) Poate că tocmai această nouă visare, cu starea ei de fericire tinerească, l-a înviorat pe poet, încât cei care îl priveau constatau că la vârsta deplinei maturități Lucian Blaga era un bărbat frumos, chiar mai frumos ca în anii precedenți. S-au identificat în versurile marilor lui cicluri de poezie, de la *Poemele luminii* la *Nebănuitele trepte* ipostaze ale modernității eului, alternând eul profetic cu cel leproș¹¹, dar targetul abordării noastre este cu totul altul decât o încadrare estetică.

Nu lipsește din versurile blagiene ale ultimei perioade nici sentimentul culpabilității morale sub semnul căreia se desfășurau întâlnirile lor de dragoste, uneori în spațiul real al dealurilor cu păduri din preajma orașului, dar mai adesea în teritoriile oniricului, unde se păstrau nealterate amintirile copilăriei rustice, escapadele în natură, când ea, Elena, redevenea „pădu-reanca” intuitivă și bună cunoscătoare a ofrandelor toamnei, proiectate ca „vară de noiembrie”. Maestru de ceremonie onirică este tot greierul cu grai argintat, regăsit și în alte poezii: „Să evadăm din cuviință și din pravili – / îndeamnă câteodată din inimă un glas, / și din caverna sa, cu grai de-argint, un greier / îndeamnă zi de zi și ceas de ceas. // Pe deal, într-o podgorie stropită vânat, / Te-aș duce uneori, să ne lovim de soare. / Să ne întâmpine o piersică pe creangă / ca un păcat de aur,

toamna, pe dogoare. // Se-ntâmplă, pentru ochii tăi (ochi de pădure), / să-nchipui uneori o vânătoare-vis. / Într-un noian de frunze roșii, de odihnă, / gândesc să-ți pun sub cap un iepure ucis. // Chemări de corn și goane pe la vaduri, / din ceas de zori și până-n ceasurile lunii, / ne ispitesc mereu, spre văi, spre culmi, pe unde / asemenea să devenim sălbăticiunii. // Dar totdeauna, iar și iar, cu săbii plopilor / se-mpotrivesc. Suntem învinșii fără lupte / în dureroasa urbe, umbre, umbre printre umbre- / de vânători uităm, de soare și de fructe.” (din poezia *Andante*)

Proiectul lui de evadare din cotidian nu mai poartă urmele eminesciene silvestre din *Floare albastră* sau lacustre din poezia *Lacul*, ci învederează o lume tradițională a viticulturilor, stropind podgoriile „vânat”, mișcarea lor ascensională țintind spectrul solar celest și pe cel oniric. Piersica aromind pe creangă în dogoarea aceea târziu autumnală devine metaforic „un păcat de aur”. În febrilitatea lui erotică, poetul imaginează o scenă cinegetică, cu bogate sugestii vizual-auditive, în care frunzele roșii, ca și iepurele ucis, dau culoare tabloului de gen cu deschiderea sa panoramică, iar „chemările de corn și goane” purtându-ne prin văi și prin vaduri, spre culmi, imaginează tensiunea unei urmăriri cinegetice alerte, care deschide temporar acolada de la ivirea zorilor și până la „ceasurile lunii”, cum închipuie poetul noaptea printr-o metaforă inedită. El râvnește lumea frustă a sălbăticiunilor, pe care numai o „pădureancă”, ființă cu gustul mirajului silvestru, o poate înțelege.

Cutremurătoare este revenirea la realitatea ternă și ostilă, sugerată cu ajutorul plopilor cu săbiile lor amenințătoare. „Dureroasă” este urbea bântuită parcă de niște umbre, iar cele trei elemente-pilon care sunt vânătoarea, soarele și frunțele resemnifică un traseu inițiativ spre o lume adevărată, departe de acele umbre ale urbei, văzute dantesc. Blaga compune propria sa mitologie poetică din care nu lipsesc nici lumina, semințele, stelele, fântâna sau izvoarele. Devenirea pe care ciclurile naturii o produc este prilej de reverie și de meditație asupra miracolului unei perpetue geneze, care are efecte fascinatorii asu-

pra poetului: „Sorocul creșterii e-n vânt. / Copacii iau puteri pe-un an / din noaptea elementului / ce se-nnoiește năzdrăvan. // E ceasul când tinerii șerpi / cămașa și-o dezbracă-n spini. / Comori la rădăcini s-aprind, / se spală-n flăcări de rugini. // Privind la hora flăcării / întâmpinăm solstițiul cald, / ce se revarsă peste noi / de pe tărâmul celălalt. // Ne pierdem ca să ne-mplinem. / Mergând în foc, mergând în spini, / ca aurul ne rotunjim / și ca ispita prin grădini.” (din poezia *Solstițiul grădinilor*, 1946-1951)

Poetul reîndrăgostit în anii deplinei maturități poartă pretutindeni în gând chipul Elenei și încearcă să-și redefinească trăirea, iar atunci când pune creionul pe hârtie, versurile curg metaforic ca un fluid limpede și sublim, armonia cuvintelor apropiindu-ne de forța de expresie a descântecului: „Caut nume-fie-o mie- / să-ți arăt ce-mi ești tu mie. // Noapte-mi ești, când dormi în casă, / inul lunii și mătăasă. // Ziua, pentru alte fețe / caut grai, să te răsfețe. // La alegerea de nume / las mireasma să mă-ndrume // și aroma ce te-ngână / anu-ntreg și-o săptămână. // Nume dulci și nume amare, / mulcome sau sunătoare, // le culeg din ceas, din cale, / nume multe cum sunt ale // florilor, suratelor: / arderea păcatelor, / mângâierea apelor / slava nestematelor, // suferința zorilor, / iureșul culorilor, // bucuria sfântului, / lamura pământului.” (*Caut nume*)

Nu o dată discuțiile poetului despre ideea de frumusețe, ca noțiune complexă în planul semnificațiilor ei multiple, era purtată cu cei din jur, dar în gândul lui ea capătă o dimensiune existențială: „Orice frumusețe se-mbină / cu zări și imagine, cu vrăji, departe, / dar prinde un chip de mătase-ntre noi. / Răzbunând ce lipsește, ea face dreptate. // Orice frumusețe e ca o urnă / de-a cărei coapsă privirea se prinde. / Vezi forma, mirat. Și suferi, gândind / la cenușa pe care o cuprinde.” (din poezia *Frumusețe*, 1951-1957) Poetul însuși conștientizează importanța muzei sale pentru creația pe care o zămislea, Blaga glisând cu bună știință de la modelul viu la versul ce ieșea din „condeiul care scria singur”, atunci când era în preajmă Elena, femeia adorată în secret. Încântarea atingea pragul incandes-

cenței și viersul runic devenea descântec, cu slovele curgând nestăvilite, în rime care parcă se aleg singure: „...E mai vie născocirea / când iubirea o îmbie. / Scriu în rune ani de fiere / și de miere. Zic din strune. // Să-nflorească noima, lege! / Să se-nchege, să pornească / spre-mplinire peste fire / vraje pusă, vorbă spusă. // Crească anul rod de bine, / să ne-aline tot alea-nul. / Ne răsfete ale sorții / și-ale filei două fețe. // Ale sorții și-ale filei: / focul zilei, roua nopții. / În tipare de la mume, / scriu în rune dulci-amare // despre tine și otravă, / despre slavă și albine.” (din poezia *Descântec*)

Aidoma barzilor evului mediu, Blaga o proslăvește pe femeia adorată, totdeauna fascinantă prin mister, ca pe o mado-nă. Acea „vară de noiembrie”, pe care el o trăiește cu o însuflețire tinerească, într-o gândire ecstatică, îndepărtează moartea prin menținerea ființei în starea pe loc a lumii. Desigur că Blaga nu ignoră moartea, dar iubind amână „marea trecere”, aflată la capătul acestei vieți, el crezând, ca și Dan Botta, într-o simbolică unduire, deosebită de Vasile Pârvan, care făcuse în contemporaneitate teoria ritmurilor, și de precursorul filozofiei românești, Vasile Conta, care dezvoltase teza ondu-lației universale. Tinerețea „arzătoare”, de care iubita îl reproprie, îl angajează într-o luptă, într-un asalt neistovit întreaga sa viață.

Atunci când la maturitate a abandonat versul liber, Blaga este preocupat să creeze armonii eufonice, după model eminescian, prin rime rare, precum „entelehia / Lia” ori „Iacă-n” / cu „mesteacăn” din poezia *Vară lângă râu*, dedicată aproape de sfârșitul vieții sale aceleiași muze, pe care el o idealizează, așa cum ea are puterea de a reîmprospăta însăși natura: „Te arată și coboară / unde nu-i adâncă matca. / Lângă coapsa lină, goală, / să întinerească apa. // Că-i bătrână-n râu stihia / și visează tinerețe. / Uite, cântă ciocârlia, / Lia-lia, lia-lia.” (din poezia *Vară lângă râu*, 1958)

Realitatea este că poetul nu se mulțumește să-și exprime sentimentul de adorație față de aleasa sufletului său, ci exprimă trăirea lor care ajunge la unison, printr-o glisare spre înalt,

așezată sub însuși semnul destinului: „Când îți ghicesc arzândul lut / cum altul de Tanagra nu-i, / din miazănoapte până-n sud / mai e nevoie de statui? // Când hoinărind, alături, / noi mână-n mână ne găsim / cu ochii la aceeași stea- / mai e nevoie de destin?” Cea pe care poetul o numea „pădureancă”, spre a-i aminti de locurile ei natale, nu putea să fie desprinsă de mitologia silvestră. Astfel o închipuie adesea Lucian Blaga, ca pe o zeităate a pădurilor, dar una cu atributele Gaeiei: „În fabula verde și caldă-a naturii / tu crengi ai, iubito, nu brațe, / și muguri îmbii, cum mlădițele prinzi. / Descinzi dintr-un basm vegetal, al răsuri? / Ia seama să nu te aprinzi / cum se-ntâmplă adesea cu lemnul pădurii. / În chipuri atâtea, flacăra-ntâmpină pasul / oricărei făpturi pământene, / și drumul i-aține, și ceasul.” (din *Cântecul focului*) Așadar, registrul sentimental nu se schimbă, căci aura în care o îmbracă pe femeia adorată nu lasă loc vreunei umbre.

Într-o perioadă grea, de cădere în abis, pe care Blaga o traversa, fără speranță de ameliorare politică a României, apropierea de Elena Daniello însemna enorm, încurajându-l să se înalțe prin creație, unde ea este așezată pe un loc suveran, intrând în cântecele lui. Atinsă de lancea de lumină a cugetării lui poetice, Elena este adorată tocmai pentru că Ea a remobilat primenitor lumea lui interioară. Privită cu ochii de suflet ai îndrăgostitului, iubita primește sclipirile frumuseții absolute, pe care el le simbolizează prin ceea ce este mai suav în natură și în legende. Sub imperiul iubirii, Blaga își regăsește eul superior, care dă frâul liber inspirației: „Ți se duce, dragă, duce / fără voie zvonul, vestea. / Vină n-am că-ți sunt de aur / drumul, umbra și povestea. // Despre tot ce e frumusețe, / despre farmecul aurorei, / al brândușei și al rozei, / și al veacului, al orei, // s-a vorbit mereu de-acum, / ca-n legende apuse, / în cuvinte care fost-au / numai despre tine spuse. // Vină n-am că mi-e cuvântul / mai vrăjit decât al mării. / Dacă mi-ai intrat în cântec, / parte faci din visul țării!” (*Drum în lumină*, 1951-1957) Efervescența sufletească, revărsată în cuvântul „mai

vărăjit decât al mării”, într-o formulare inspirată a superlativului redat prin comparativ, nu are egal.

Poetul nu se sfiște să-și asemene iubirea pentru Elena, trăită într-un timp istoric înnegurat, cum a fost deceniul 5 al secolului XX românesc, cu cea a celebrelor cupluri medievale, dintre care Dante Alighieri a imortalizat în *Divina Comedia* pe cel mai tragic, dacă socotim că dragostea lui Paolo Malatesta pentru Francesca da Rimini, uciși pentru păcatul lor, i-a trimis tocmai într-o bolgie a Infernului, în cercul V: „Să uit că suntem robii negrei ere, / să uit de jale, cazne, de tenebre / din inimă, de tot ce crunt în preajmă e – / zboară doi fluturi, două giuvaere, / peste oraș purtați de-o adiere. / Închis în ăst infern terestru de n-aș fi, / îndrăgostiții fluturi nu mi-ar aminti / de alții, de Francesca de la Rimini, / de Paolo, cari au fost purtați și ei cândva / de-un vânt prin iad și de-o beție-asemenea.” (din *Vedenie dantescă*, 1951)

Specific ciclului elenic este faptul că poezia devine uneori o completare a CV-ului său, un jurnal versificat al gândurilor provocate de fiecare fapt cotidian, ca în *Drumeție* (1957-1959), care este un remember vibrant, chiar dacă o asemenea nudă consemnare, neșlefuită stilistic, nu se ridică la tensiunea textelor lui reprezentative din lirica perioadei ultime, cum sunt *Bocca del Rio* sau *Mirabila sămânță*, dar sunt un document omenesc de certă valoare, în egală măsură pentru biografi cât și pentru cititorii pasionați: „Popas în iarbă de neuitat. / C-o sărutare, pe-a vieții măsură, / îmi stingi în gură toate numele / ce din alean ți-am dat. // Pornim pe urmă iar / ca două vârtejuri de vară pe drum. / Ne suntem dar pentru dar / și nu ne mai spunem nimic. // Ne place să umblăm / ca întrupările fumului, / să încâlcim mătasea pământului / cu țintele drumului.” (*Drumeție*, 1957-1959). Imaginile se construiesc și aici metaforic, dar faptul că în acea prelungită perioadă de interdicție, Blaga putea să părăsească asemenea versuri, nefinalizându-le pe moment, alimentează nostalgia după forma deplină la care unele poezii n-au mai izbutit să ajungă. Teoretizările aforistice nu se îndepărtează nici ele de aceleași motive ale adorației poetice:

„Nici inspirați de corpul femeii iubite, poeții n-au fost în stare să dea o mai adâncă și mai frumoasă definiție a materiei, decât este aceea pe care o dă știința modernă: materia este lumină condensată”.¹²

Blaga mărturisise că dorea să devină „fratele mai mic al lui Eminescu”, a cărui operă o cunoștea în profunzime, fără să se lase tentat să o imite epigonic. În cunoscuta elegie *Pe lângă plopii fără soț*, Eminescu reproșa iubitei lipsa de credință în dragoste, estomparea sentimentului, care i-ar fi putut aduce dăinuirea în „rânduri de vieți / cu ale tale brațe reci înmărmurări măreț.” Deosebit de Eminescu, poetul de la Lancrăm găsește în Elena Daniello un reazim sufletesc absolut și de durată. Ascultând împreună capodopere ale muzicii clasice, după cum își amintea și Elena mai târziu în dialogul nostru, ca un îndrăgostit cuprins de exaltare, poetul își așază iubita între marile femei ale literaturii universale în versuri ce oglindesc precumpănitor ideea adorației lui: „*Sonata Lunii* de Beethoven / e însăși luna coborâtă pe pământ. / Așa s-ar crede și așa s-ar zice: / luna ce umblă prin păduri, / prin rouă-albastră și prin flori de crini, / și-alcătuiește din lumini / amare și din dulce vânt / Ofelii, Margarete, Beatrice. // Printre acestea te alegi și tu, / ca o parte din Sonată / ce încă niciodată / nu a fost cântată.” (*Sonata Lunii*, 1957-1959)

Om al cărții, filozof de larg orizont, Blaga ierarhizează valorile existenței, apelând la reperele apă, aer, pământ și foc ale anticilor, ca între ritualurile vieții cel mai râvnit să fie dragostea, cu starea ei de grație inegalabilă: „Nu-i apă să astâmpere de-ajuns. / Nu mi-e destul viața, cartea / Iubire-aș vrea, pierzare, jar, / cum voi simți odată moartea.” (din *Încă o dată*, 1951) Niciunde sentimentul apropierii de marea trecere nu este atât de pătrunzător exprimată de Blaga ca în poezia *Greierușa*, care poartă ca titlu tocmai porecla de alint, de care vorbea Elena în mărturisirile ei: „Greu e totul, timpul, pasul. / Grea-i purcederea, popasul. / Grele-s pulberea și duhul, greu pe umeri chiar văzduhul. / Greul cel mai greu, mai mare / fi-va capătul

de cale. / Să mă-mpace cu sfârșitul / Cântă-n vatră greierușă: / Mai ușoară ca viața / e cenușa, e cenușa.” (*Greierușă*, 1951)

Dacă Eminescu este copleșit în perioada maturității de neîmplinirea iubirii, pe care o cântă în elegiile lui devenite celebre, Blaga găsește în muza sa un reazim împotriva tuturor intemperțiilor politice îndurate în sinuosul lui drum spre afirmarea valorii operei, create în „obsedantul deceniu” pentru sertar: „De zile, săptămâni, de luni, de ani, / mă pierd în ochii tăi, mândră iubire. / Ca din oglinzi, ce singure nu mint, / încerc să dobândesc o duminică / că aripile ce le simt în spate / aieuea sunt din pene de argint / sau o părere doar de greutate.” (*Aripi de argint*, 1954) Cuvântul poetic și cântarea, înrudind cele două arte, care își dau concursul, constituie axa pe care se înserează imaginile altor versuri, din suita confesiunilor lui Blaga, în care dragostea purtată adoratei este susținută de misterul ei indescifrabil, mereu inefabil: „Un text și-o melodie / e iubita mea, / cuvânt acoperit de cântec, / cuvânt ce nu-l pot descifra. // Un text ce mi se cântă / e iubita mea. / Ghicesc oleac’ cuvântul, / dar nu-l pot descifra. // Mă-nduplecă și cântul, / dar inima mi-e grea, / ca piatra, ca pământul, / că nu aud cuvântul.” (*Ermetism*, 1957-1959)

Simțirea mereu proaspătă a poetului transpare din ultimele exerciții păstrate, care atestă o iubire vinovată: „Țin răboj în duh arhaic. / Număr ca ciobanul / câte-s albe, câte-s negre / zilele, tot anul. // Număr pașii, ai frumoasei, / până-n pragul ușii. / Stele număr câte are / cuibul Găinușei. // Câte sunt, de toate, număr, / amăgiri și fumuri, / ziua-ntreagă număr, număr / rătăcirii și drumuri. // Număr pietrele pe care / mândra trece vadul- / și păcate pentru care / mă va arde iadul.” (*Răboj*, 1957-1959)

Poate că cea mai elegiacă proiecție a „ciclului elenic” din creația lui Lucian Blaga este *Orânduire*, în ale cărei versuri răzbate nevoia apropierei iubitei, a ființei care a dat vieții lui un nou sens. Poezia nu se impune ca un exercițiu liric reprezentativ, dar descoperim în ea un dicteu al gândurilor bărbatului care așteaptă. Așadar, e vorba mai întâi de un document

al simțirii omului Blaga, care exprimă la modul prezumtiv o teamă încercată adesea anterior în povestea iubirii lui pentru Domnița Gherghinescu Vania. O undă de tristețe se insinuează la presupusa îndepărtare a ființei adorate, pe care cu o reverberație eminesciană Blaga ar fi putut să o intituleze *Și dacă...*: „Dac-am trăi-n aceeași casă, în chilii vecine, / și n-ai mai trece pe la mine, / nu aş putea să fac vreodată saltul / în consolare. Și aş crede că trăim / departe, foarte departe unul de altul. // Dac-am trăi-n aceeași urbe, despărțiți / prin câteva grădini și printr-un murmur de vale, / și n-ai mai trece pe la mine / cu râsul tău și cu luminile tale, / aş fi încredințat că depărtare / nu-i alta mai cumplită și mai mare. // Astăzi văd că de pe fluturi a căzut smălțul / de când tu pe la mine-anume / n-ai mai trecut. O, ce orând! / Mă mângâie un singur gând: / trăim în una și aceeași lume. // Trăim în una și aceeași lume. Prin urmare / nu suntem chiar așa departe / unul de altul! / Ce gând cu adieri amare / când anul și-a pierdut tot smălțul.” (*Orânduire*)

În finalul ciclului elenic se găsește un text liric ce poate figura drept concluzionare privind modul cum primea poetul filozof povara trecerii timpului. Imaginea este emoționantă prin felul cum Blaga sintetizează dramatica înțelegere a vârstei bărbatului sexagenar, care scruta luminile apusului. De la Cicero la Constantin Noica, gânditorii lumii au definit bătrânețea, numind-o cu precauție și „vârsta a treia”. Lucian Blaga revine la această temă cu variațiuni a spiritului uman, șlefuiindu-și cugetarea în slove de vers: „Ce îmbătrânește în noi / că neașteptat ne simțim într-o dimineată / doritori să ne ascundem / nume și față? // Ce îmbătrânește în noi / că-ntr-un amurg de zi și de viață / ne găsim oameni de altădată, / străini printre cei de azi, umbre în ceață? // Nu-mbătrânește în noi valul de sânge, / nici inima cât bate, nici patima, / nici spiritul, nici răsunetul în urechi, / numai lacrima. // Omul bătrân plânge / cu lacrimi vechi.” (*Ce îmbătrânește în noi*, 1957-1959). Cugetarea se nuanțează în aforismul: „Vârsta devine un merit, sau chiar un admirabil merit numai când ai foarte multe alte me-

rite”.¹³ De aici, Blaga mai face un pas înainte, meditănd asupra sensurilor diferențiate pe care le are inexorabila extincție, hărăzită muritorilor: „Pentru cei mai mulți oameni moartea este numai un pretext de dispoziție; pentru foarte puțini moartea ține de textul vieții, ca o împlinire a acesteia, ca un punct pe i”.¹⁴

Am condus până la final evoluția periplului erotic blagian pus sub pecetea „verii de noiembrie”, cu roadele sale poetice, deloc insignifiante, dar neglijate îndeobște de critica literară, care s-a oprit obstinant la marile cicluri interbelice. Dar imaginea erosului blagian nu ar fi corectă fără a-l lăsa pe autor să explice și contextul în care dragostea tainică avea rolul unui balsam al sufletului înfrigurat al unui creator de geniu pus de comuniști pe lista neagră. Noutăți politice care aveau să tensioneze și mai mult conștiința poetului Blaga se regăsesc în romanul său autobiografic: „După alte câteva zile aflu că veștile despre arestarea și deportarea foștilor demnitari și a altor înalți slujbași din timpuri nu fuseseră simple zvonuri, ci o cruntă realitate. Din om în om veștile iau contur și se confirmă de pretutindeni – din capitală ca și din orașele de provincie. Se pornise deci acțiunea de desființare în masă a tuturor oamenilor politici din toate partidele de pe vremuri. Categoria de «oameni politici» pare însă mult mai largă și mai cuprinzătoare decât putusem s-o concep vreodată. După definițiile confecționate de doctrinarii partidului unic în vederea întezirii luptei de clasă, putea să fie înglobat în categoria politicianilor burghezi oricine, chiar și muritorul de rând asupra căruia s-ar găsi o simplă legitimație de alegător, indiferent că a făcut sau nu vreodată uz de ea. Pe calea sofismelor dialectice poate să intre în numita categorie chiar și un intelectual care a manifestat totdeauna o aversiune față de orice preocupare politică-cum sunt și eu unul.”¹⁵ În mod neprecupețit, o asemenea confesiune, ferită de tentația ficționalului, lămurește targetul esențial al gestului său artistic, acela de a completa biografia celei mai dramatice perioade a periplului său existențial, îndreptățind titlul de *Robie pământescă*, *robie cerească*, pe care îl alesese pentru creația aceasta nefinalizată.

Desprinse din realitatea tradițiilor ancestrale, circulă în artele popoarelor expresii ca „vara indiană” sau „văruța lui Mihai”. Dar prin modul cum a fost augmentată în versul și în proză sa, comunicând între ele simbiotic, formularea oximoronică „vară de noiembrie” a primit pecetea originalității lui Lucian Blaga, care metaforizând o dimensiune a biograficului i-a dat un sens inedit și convingător artistic, unul greu nu numai de întrecut, ci chiar de egalat în viitor.

NOTE

1. Lucian Blaga, *Elanul insulei*, Editura Dacia, Cluj-Napoca., 1977, p. 194. 2. *Ibid.*, p. 165. 3. Fragmente au apărut în „Gazeta literară” (nr. 18 și 27/1967), „Luceafărul” (nr. 26 și 39/1968, nr. 27/1969), „Amfiteatru” (nr. 1/1969), „Manuscriptum” (nr. 1 și 2 / 1975), „Flacăra” (nr. 37/1976) „Viața românească”, „Astra”, „Familia” (nr. 5/1990) etc. Paginile din „Luceafărul” (nr. 39/ 1968 și nr. 27 / 1969) și „Amfiteatru”, fac parte, alături de altele, inedite, din textele numite în roman „minciunile lui Dumnezeu” și au mai fost editate, separat, cu note bibliografice, în Lucian Blaga, *Izvoade. Eseuri, conferințe, articole*. Ed. îngrijită de Dorili Blaga și Petre Nicolau. Prefață de George Gana, București, 1972. 4. Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, ediția a III-a revăzută, Editura Humanitas, București, 2006, p. 400. 5. *Ibid.*, p. 404. 6. L. Blaga, *Inedit. Crâmpoie de scriitori*, în „Viața medicală”, an XIV, nr. 29 (655), din 19 iulie, 202, p. 7. 7. Vezi Anca Sîrghie, *Lucian Blaga și ultima lui muză*, Editura TechnoMedia, Sibiu, p. 38. 8. Mss. 6946 III, fila 4, din Fondul Daniello, la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca. 9. Mss. 6957 VI *Aforisme*, fila 5, din Fondul Daniello, la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca. 10. L. Blaga, *Inedit. Crâmpoie de scriitori*, în „Viața medicală”, an XIV, nr. 29 (655), din 19 iulie, 2002, p.7. 11. Vezi Radu Vancu, *Eul modern în lirica lui Blaga*, în „Caietele Lucian Blaga”, vol.II, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2001, p. 290-296. 12. Mss. 6957 VI *Aforisme*, fila 10, din Fondul Daniello, la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca. 13. Mss. 6957 VI *Aforisme*, fila 20-1092, din Fondul Daniello, la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca. 14. Mss. 6957 VI *Aforisme*, fila 17-1080, din Fondul Daniello, la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca. 15. Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, ed. cit., p. 426-427.

ÎN CĂUTAREA PIETREI FILOSOFALE

Eugeniu NISTOR

SIMPLE PROPOZIȚII

- După toate datele, s-ar părea că Dumnezeu se vede mult mai bine atunci când este privit prin iezerul lacrimii...
- Oamenii nu *plănuiesc* niciodată cum să eșueze în viață, dar, cu toate acestea, adesea ei pot eșua în planurile lor.
- În tratatul său de retorică, Aristotel spunea că adevărul are oricând mai mari șanse de câștig decât minciuna; iar, pe de altă parte, raționaliștii moderni susțineau că adevărul ne poate face liberi. Însă, în ciuda acestor considerente, în toate societățile omenesti, de ieri și de azi (și, probabil, și în cele de mâine), libertatea ființei umane are mereu de suferit, de pe urma constrângerilor de tot felul, și minciuna continuă să triumfe!
- Sunt atâtea institute și centre de cercetare și de interpretare a istoriei, dar nici unul consacrat integral cercetării viitorului – oare lumea are nevoie doar de istorici, nu și de futurologi?
- Realitatea face parte nemijlocită din viață! Dar și visul face parte din viață. De unde am putea deduce că și visul face parte din realitate, iar, prin inversiune, că și realitatea face parte din vis!
- Sunt inși care, din obișnuință, îi arată lumii mereu două fețe, și acestea la prețul uneia singure! Câtă generozitate!
- Sunt cercetători care refuză să înțeleagă că nu faptele trebuie *răsucite* după teorii ci, dimpotrivă, teoriile trebuie să rezulte din noima și modul cum *se răsucesc* faptele.
- Era un visător incurabil, dar era și un înș practic, astfel încât, perfecționându-se continuu, a ajuns să-și transpună o bună parte din vise în practică. Așa a devenit un visător-practician!

CONVORBIRILE NOASTRE

***„EU CRED CĂ ESTE VORBA
DE O REÎNTREGIRE, NU DE O UNIRE
A MOLDOVEI CU ROMÂNIA”***

Așa a declarat academicianul

MIHAI CIMPOL,

*prezent la Alba Iulia
de 1 Decembrie 2017,
Ziua Națională a României*

Interviu realizat de

Tinu MATEȘ,

redactor șef adj. al ziarului *Unirea*
din Alba Iulia

- **Domnule academician, întrăm, iată, în anul Centenarului Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. O să vă întreb de la început foarte direct: mai rezistă gândurile românilor de pretutindeni, de unire între România și Republica Moldova?**

- Desigur că trebuie să ținem cont atât de istoricul act al unirii Basarabiei cu țara mamă, care a fost convocat de Sfatul Țării la 27 martie 1918, de faptul că Pactul Ribbentrop - Molotov care a răpit Basarabia și a inclus-o în Imperiul Sovietic a fost denunțat de toate țările, inclusiv de Uniunea Sovietică, de parlamentul lui Gorbaciov în 1989, dar și de situația actuală. Deci, avem în față o realitate istorică actuală și de aceea, eu cred, părerea mea personală, că

de fapt este vorba de o reîntregire, nu de o unire, care se poate face prin mijlocirea proceselor de integrare europeană. România poate face mult în acest sens și cred că, odată cu această integrare europeană, s-ar putea face o integrare generală românească. Și o unire a celor două țări, și o integrare euro-atlantică. Integrarea culturală știm bine că este deja un proces început de ani buni. Chiar și la nivelul celor două Academii se face foarte mult, eu fiind membru și al Academiei Republicii Moldova și al Academiei României și al Academiei Europene de Științe și Arte. Vreau să vă spun că, în modul cel mai concret, are loc o colaborare foarte strânsă și pe plan cultural între cele două academii, toate instituțiile academice de la Chișinău colaborează cu instituțiile de același profil ale Academiei Române, absolut toate, și avem și o filială la Chișinău a Academiei Române. Toți membrii din Moldova, din Chișinău, s-au întrunit deci într-o filială a Academiei Române. V-aș putea da și un exemplu foarte concret, este vorba pe linia mea, pe linia filologiei, de o participare dinamică, activă la *Dicționarul general al Literaturii Române*, pe care îl coordonează academicianul Eugen Simion, actualul director al Institutului de Limbă și Istorie Literară „George Călinescu”, fost președinte al Secției de Filologie și totodată fost președinte al Academiei, și eu, fiind unul dintre coordonatori, răspund de spațiul basarabean, inclusiv de Mihai Eminescu, de articolele scrise de Eminescu și de românii din Serbia, literații români din Serbia și din nordul Bucovinei, din actuala regiune Cernăuți. Deci avem acolo un spațiu rezervat pentru un număr de 500 de scriitori basarabeni.

- *O a doua întrebare v-aș adresa-o cu privire la noul președinte al Republicii Moldova, Igor Dodon. Mai multe agenții de presă moldovenești au transmis recent faptul că acesta ar avea unele gânduri de federalizare a Moldovei (un fel de transnistrizare) pentru a putea-o oferi apoi „pe tavă” Rusiei lui Putin. Pe de altă parte apar tot mai amenințătoare gândurile Rusiei de a anexa Odessa și sudul Ba-*

sarabiei cu Gurile Dunării, pentru a pune de fapt mâna pe întreaga Basarabie. Cum comentați aceste aspecte?

- Igor Dodon, în primul rând, nu respectă Constituția Republicii Moldova, care stipulează că un președinte ales (el a fost ales cu 54 la sută, deci puțin peste jumătate), trebuie să reprezinte interesele întregii populații, nu numai ale celei care l-a ales. Nu mai vorbim de faptul că deja o bună parte dintre cei ce l-au ales regretă faptul că l-au votat, mă refer la anchetele care se fac și se derulează, inclusiv cu primarul Chișinăului, Dorin Chirtoacă, un mare unionist. În al doilea rând, este un președinte antinațional sub toate aspectele, inclusiv anti-moldovenist, anti-moldovean cum s-ar zice, deci el este împotriva valorilor și tradițiilor noastre culturale, ale tradițiilor istorice, deci este total străin de interesele și problemele actuale ale Moldovei. Sunt probleme stringente, iar el se declară și împotriva procesului de integrare europeană. Republica Moldova a semnat în 2016, la Vilnius, un acord de integrare cu Uniunea Europeană și actualul arc de guvernământ, care este majoritar acum în Parlamentul Moldovei, mă refer la forțele democratice, liberalii, Partidul Democrat continuă acest proces în modul cel mai consecvent, cu toate piedicile puse. Neavând nicio pârgie parlamentară, Dodon, ca președinte, se limitează numai la declarații politice. Potrivit Constituției el nu poate face practic nimic, astfel încât Guvernul de la Chișinău promovează o politică clară de integrare europeană, inclusiv de apropiere de România. Guvernul, el singur rezolvă niște probleme care țin de viitorul Moldovei.

- *Academicianul Nicolae Dabija, președintele Mișcării Unioniste „Sfatul Țării 2”, a propus, la Congresul din 27 martie 2016, crearea unui stat comun România - Republica Moldova, ca asociație a două state suverane, independente, unitare și indivizibile care să ia naștere printr-un Tratat internațional, să fie ratificat și de parlamentele celor două țări, cu doi președinți, cu două parlamente, două guverne, două Constituții etc., urmând să-și unifice structurile în*

timp, în baza unei „foi de parcurs” comune. Vi se pare un proiect de unire care ar putea avea succes?

- Da, eu cred că nu este un proiect rău, este realizabil, trebuie însă găsite formele juridice care să fie conforme și cu normele de drept europene și internaționale. Deci, atunci când și Republica Moldova va deveni membru cu drepturi depline al Uniunii Europene, eu cred că acest proiect poate fi realizat. Așadar, cel mai mare lucru pe care îl poate face acum România, care este membru de 10 ani al Uniunii Europene, este să sprijine cu toate forțele integrarea Moldovei, ceea ce de altfel și face.

- În contextul Centenarului 2018, tot Mișcarea Uniunistă „Sfatul Țării 2” propune recunoașterea cetățeniei române pentru toți basarabenii, care ar putea fi acordat ca un act legislativ reparatoriu. Ar fi benefic un asemenea gest?

- Cetățenie se acordă deja și foarte mulți basarabeni au și cetățenia română. Nu știu dacă se dă undeva oficial o cifră anume, dar cred că în jur de un milion de basarabeni au deja cetățenia română, ceea ce înseamnă undeva aproape o treime din populația Republicii Moldova. Și, desigur că, dacă lucrurile se simplifică, dacă au apărut câteva consulate, deja cozile s-au mai redus, nu mai sunt atât de mari, și cetățenia se acordă acum într-un timp restrâns, nu mai durează atâtia ani. Mai există formalități birocratice, însă nu atât de mari precum erau până nu demult. Practic, un român basarabean care depune dosarul în prezent, în timp de o lună - două reușește să obțină deja cetățenia.

- Domnule academician, la Zlatna, ieri (joi, 30 noiembrie - n.a.), ați contribuit la redactarea unui număr de 4 Rezoluții ale Congresului Spiritualității Românești 2017 și a unui Apel. Ce prevăd, în principal, acestea?

- Este vorba despre Rezoluția generală a Congresului, care se axează pe două mari probleme. În primul rând pe principalele probleme cu care se confruntă comunitățile de români din afara granițelor, cei circa 14 milioane de români de pe întregul mapamond, care întâmpină mari greutăți în ceea ce privește limba, cultura, retrocedarea clădirilor, plus

colonizarea satelor. O problemă este desigur situația recent apărută în Ucraina. Aici, din 140 de școli în limba română au mai rămas doar 60, este un proces de ucrainizare cumplit, care a fost întărit printr-o lege de aprobare a Radei (Parlamentului - n.a.) de la Kiev, care, practic, lichidează învățământul în limba maternă.

- Din câte știi, în curând se împlinesc 10 ani de la semnarea Tratatului bilateral România - Ucraina, astfel că acesta va trebui reînnoit. Cum credeți că ar trebui să acționeze România? Care ar fi condițiile pe care ar trebui să le pună în fața vecinilor ucraineni?

- Eu cred că nu trebuie forțate lucrurile. Problemele trebuie puse așa cum le pune și președintele Iohannis, ca să condiționeze prin recunoașterea dreptului minorităților de pe teritoriul Ucrainei, așa cum se întâmplă în România. Apoi este modelul Țărilor Baltice, Lituania, Estonia, Letonia, unde în proporție de 60 la sută se predă în limba oficială și 40 la sută în limba minorităților. Eu aș preciza că nu minoritățile ridică problema cea mai serioasă, ci faptul că 11 milioane de ruși declară că nu vor să studieze în limba ucraineană și alte 11 milioane de ucraineni sunt rusificați, astfel că, în prezent, putem spune că circa jumătate din populația Ucrainei este rusificată. Deci, aceasta este marea problemă a Ucrainei, nu cea a minorităților. Problema minorităților cum se pune acum este într-un fel „o perdea de fum”. Eu cunosc bine foarte mulți intelectuali de la Cernăuți care vorbesc ucraineană fără probleme, și care sunt și pentru învățarea limbii ucrainene. Lucrul este absolut posibil, iar în scrisoarea pe care i-am trimis-o președintelui Ucrainei, Petru Poroșenko, Ucraina ar putea trece la alfabetul, latin. În acest mod s-ar diminua influența limbii ruse, s-ar asigura o respectare a dreptului minorităților naționale și s-ar asigura o integrare a Ucrainei în Uniunea Europeană mai eficientă, depășind astfel problemele actuale.

- Celelalte 3 Rezoluții și Apelul la ce se referă?

- Celelalte Rezoluții privesc anume problema limbii, problema studierii limbii materne de către minoritățile ro-

mâne din afara granițelor, dar și maghiară, polonă și ce mai au ei acolo, o rezoluție care se referă la problemele actuale ale României, deci este, în fond, și o scrisoare pe care o vom adresa președintelui României, Guvernului și Parlamentului în care li se cere, în mod imperativ, să se intereseze de soarta comunităților românești din întreaga lume.

- *Din câte știi, există un minister la București, un Departament care se ocupă de soarta românilor din afara granițelor. Se simte influența acestuia la Chișinău?*

- Se simte, nu în măsura în care am dori, dar este Institutul Cultural Român care este foarte activ și care ne ajută foarte mult în problema organizării manifestărilor culturale, a diverselor acțiuni, expoziții, donații de cărți etc., inclusiv se finanțează revistele noastre culturale. Există un număr de 18 reviste care sunt finanțate de Guvernul României. De asemenea, pentru repararea Sălii cu orgă s-a dat din partea guvernului de la București un milion de euro, 200 de automobile noi s-au dat pentru școli, pentru a fi transportați elevii, deci se fac lucruri bune.

- *Dacă mai aveți dumneavoastră ceva de adăugat în legătură cu situația de astăzi a Moldovei?*

- Păi situația de astăzi, așa cum am precizat ceva mai înainte, este grea, deoarece avem o majoritate parlamentară pro - integrare europeană destul de fragilă. Alegerile parlamentare pe care le vom avea în anul 2018 trebuie să decidă, în fond, soarta europeană a Moldovei, soarta românească. Direcția este una singură: înspre Europa. Drumul spre Centru, cum spunea Mircea Eliade, trebuie să fie drumul spre Europa, spre valorile Occidentului. Este singura soluție.

- *Ajunși aproape de final, v-aș adresa o întrebare ceva mai „deocheată”: Ce a fost acest recent referendum inițiat la Chișinău de Igor Dodon pentru demiterea primarului Dorin Chirtoacă, care, în prezent, încă se află sub control judiciar?*

- A fost o stratagemă politică a lui Igor Dodon și a Partidului Socialiștilor care a eșuat lamentabil. Dodon voia, ca să zic eu așa, să-și asigure astfel influența asupra capitalei,

asupra Chișinăului, fapt care nu s-a întâmplat. S-a votat împotrivă, inclusiv din cei 18 la sută, câți se zice că s-au prezentat la vot (fac o paranteză și spun că ar fi fost necesară o prezență la vot de minimum 33 la sută pentru a fi considerat valid referendumul), 13 la sută au votat împotrivă! Așa că e un eșec total. Așadar, avem un semn bun că astfel, Chișinăul, care asigură 66 la sută din bugetul Republicii, este lucid, treaz și a dat foarte clar semnul orientării sale. Și chiar dacă primarul Dorin Chirtoacă nu va mai putea cumva reveni în fruntea Primăriei Chișinăului, el va reveni sigur în Partidul Liberalilor, care va lupta în continuare pentru europenizare, pentru unionism.

- Domnule academician, ne aflăm astăzi, 1 Decembrie 2017, la ora interviului, în Cetatea istorică a Alba Iuliei. Ce mesaj ați avea pentru Capitala Marii Uniri?

- Alba Iulia trebuie să rămână în continuare o capitală a Unirii. Și eu aș dori să nu se limiteze doar la organizarea unui singur Congres al Spiritualității Românești, ci să întreprindă mai multe acțiuni. Și culturale, și economice, e nevoie de o înfrățire, să zicem, a primăriilor de aici, ceea ce face Silviu Ponoran, primarul de la Zlatna, cu Cernăuții, cu Chișinăul. Avem nevoie și de o înfrățire economică, atât cât se poate face, mai mult nu cerem. Știm că și România are problemele ei. Așadar, am dori ca Alba Iulia să fie, în continuare, cu adevărat, o capitală a Unirii, cu mai multe punți de legătură directe cu Chișinăul.

- Vă mulțumesc pentru amabilitatea avută de a-mi acorda acest interviu și vă urez multă sănătate și o activitate cât mai susținută atât pe tărâmul științei, cât și pe cel al reîntregirii României. Doamne, ajută-ne la toți! Să fie într-un ceas bun al istoriei!

LIRICĂ FEMININĂ

Maria D'ALBA

La coliba mea din deal

Într-o lacrimă-am zărit
urmă de cal potcovit

Curcubeu întârziat
dorul-dor m-a înfiat!

Coliba din vârf de deal
pare umbra unui cal

Nechezatul vântului
și-l agață bici în cui.

Câte-un greiere stresat
cântecul și l-a uitat

Păsările-n zbor ciuntit
au țipătul încâlcit!

Cine oare mi-a furat
lacrimi puse la uscat?

De când n-am trecut pe-aici
visele mi-au rămas mici!

Într-ascuns pe dealul meu
s-a mutat chiar Dumnezeu!

Coliba din lacrimi

Stelele, mocnind, trosnesc
și jarul și-l întetesc.

Opaiț fumegând stingher
luna atârnă de Cer.

Rătăcindu-se în vis
greierii s-au sinucis?

Câte-un fluture hoinar
că-i noapte n-are habar!

Licurici arzând în zbor,
ritualic dansul lor.

Din cuib somnul a căzut
sau vreun vultur geme mut?

Gândurile-s mușuroi
ce avertizează ploi!

Umbra dorului trecea
sau țipăt de cucuvea?

Coliba dintre urzici
e povestea mea de-aici!

La umbra lunii

Cal flămând împiedecat
dorul iar a nechezat!

Dacă l-aș fi priponit
poate nu m-ar fi trezit!

Dar în țarc l-am sechestrat
fără iarbă și păsat!

Drob de sare, lacrima
nu îl poate sătura!

Lacrima-i bulgăr de păcat?

Rugăciunea mea –
lacrimă de stea
care-n vis s-a spart –
bulgăr de păcat!
Înspre Dumnezeu
urcușul e greu!
Iarba dinspre Cer
cui să i-o ofer?
Moartea m-a strigat –
gând împiedecat!
Frica apune
în Rugăciune.
Firul de Cuvânt
ieșit din mormânt
dau să-l ocrotesc

când mă spovedesc,
poate îl prefac
în floare de leac!

Îngusta cărare

Liniștea crăpată-n două
se îmburdă peste ceață,
sub dărâmături de rouă
firul ierbii se răsfăț!

Din nori cu dâmburi domoale
vântul își face cărare,
fluturii ne dau târcoale
buimăciți de frigu-n floare!

Deși nebăgate-n seamă
doar furnicile-și știu rostul,
fără să le fie teamă
zidărindu-și adăpostul!

Strâmte, razele de soare
par aproape înfundate!
Scara către Cer e oare,
gândul fără răutate?

Lumina bătută-n cuie
se vrea Îngusta Cărare?
Spre Rai, Rugăciunea suie?
Eu cad? Îngerul tresare?

Maria Dorina PAȘCA

Fluture de pin

cărare în parc
pe deget, clipă de vis
o libelulă.

focuri de verde,
luna spartă în lacrimi,
fluture de pin.

petale de sori
stâlpii templelor edo,
crizantemele.

liniștea vieții,
istorii spulberate,
broasca țestoasă.

aripă de lemn,
stocaturi de ape,
egreta neagră.

ape pictate,
zăpadă de samurai,
Tori e visul.

suspin de cocori,

străzi pierdute în cireși,
ploile verii.

saboți de nuferi,
scara adună nisip,
grădina plânge.

chimonou de jad
se deschid evantaie
dune de nisip.

trece taifunul,
pădurea schimbă temple,
cărarea doarme.

genunchii se pleacă
destinul adună ploi,
bețe de bambus.

ceasul se frânge
dimineată plecată,
e Sasaki Sadako.

munte de valuri,
poduri aruncate-n mal,
Fuji în ceață.

gheșe la ceai,
cireșii scriu haiku
E Japonia!

Zoia Elena DEJU

iscălitură

în tinda
neantului
s-au ceruit ramele
gândului
îți regăsesc numele
pe-o stea-logostea
în ochiul fântânii
în cercuri de apă-ncepută
de un duh
cu plisc sperios

amuțire

deschid fereastra
și îngerul
mă atinge cu aripa
(cerul e-n gheare
de vifor)
de atâta zbatere
îi sângerează
o aripă –

odată intrat în rama
din perete
își află odihna
și definitivă lui
amuțire

atol în pacific

Fiiței mele, Anemona, din L.A.

în valea acestor
plângeri
e bine să știu
că exiști
atol în mijlocul
Pacificului
umbra ta mireasmă
de floare
adusă de vânt
aplecăta pe culmi

cu tine însăți

o rugăciune
dinaintea iconostasului
nu e decât o convorbire
cu tine însăți

nu te lepăda de veșnicie
fii fără teamă!

țărml de dincolo

miroase a mosc
a smirnă și mir
visez cu fulgii de nea
ața subțire a lumânării
tot mai puțină mai
apropiată de nisip
tot mai clar țărml
de dincolo

semințele

o parte din mine
s-a risipit
gesturi lacome
mușcă
din propria-mi umbră
semințele
nu pot fi luate de vânt
cad greu în solul
din care umbra mea
se retrage

între mine și cer

nu-mi pot citi umbra –
doar eu și ploaia

între mine
și cerul răsfrânt
obloane de vreme rea
și întuneric

fântâni

nu ca o rodie
se poate culege viața
nu ca o stea
care să-ți cadă în palme

rostul ei e că noi
existăm
și odată cu noi
fântânile din care ea

se adapă

intens

privește intens
și crizantema va înflori!

salută priveliștea
și cerul ți se va deschide!

bate în tâmpla muntelui
și un izvor va bolborosi
o nouă poveste
de viață și moarte...

umbra înclinată

o lume întoarsă din povești
precum corabia
cu velele sparte –

luna se-ncruntă
munții-și înclină umbra
timpul
mestecă boabe de cafea

în cadrul ferestrei

- deschide-i nu-l lăsa acolo
în cadrul ferestrei
să-și sângereze zbătându-și
aripile!

- dar de ce l-aș lăsa
ar putea fi un corb cobitor
și eu nu am o statueta

Palas Athena să se așeze

- deschide-i și va intra
frumos în ramă
toată veghindu-ți viața
și toată dormindu-și
moartea.

căderi

în mirarea plopului
tremură cărarea

se aud
greierii iulieni
în torsul lunii

și îngeri căzând

vise răskoapte
din pom ionatan

LANCRĂM: „CASA BLAGA”
Pictură de Eugen Măcinic

**PREMIILE FESTIVALULUI
INTERNAȚIONAL „LUCIAN BLAGA”,
EDIȚIA A XXXVII-A,
LA CONCURSUL DE CREAȚIE LITERARĂ**

Juriul celei de-a XXXVII-a ediții a festivalului-concurs a avut următoarea componență: prof. univ. dr. EUGENIU NISTOR, *scriitor, Târgu-Mureș - președintele juriului*; ION MĂRGINEANU, *scriitor, Alba Iulia - secretarul juriului*; prof. univ. dr. MIRCEA POPA, *scriitor, Cluj Napoca*, prof. univ. dr. ILIE MOISE, Sibiu, RODICA HĂPREAN, bibliotecar la Biblioteca Municipală Sebeș – *membri ai juriului*.

MARELE PREMIU.

acordat de PRIMĂRIA MUNICIPIULUI SEBEȘ
i-a revenit lui **PAȘCU BALACI** – din ORADEA

***Motto:** În unda Crișului Pietros
Văd cum se scaldă Heraclit...*

- E patru a lunii de Brumar: e seară...

(Despre sosirea în seara zilei de 4 noiembrie 1957 a avionului Antonov 2 unde se ascundea eroul nostru pe aeroportul Vnukovo și despre dificultățile aterizării din cauza ceții dense și despre epuizarea combustibilului ce poate duce la prăbușirea aeronavei)

- E patru a lunii de Brumar: e seară,
Piloții-s speriați de ceața deasă,
Simt cum fatal, azi, inima mă lasă:
De ce n-am evadat în primăvară?

Ne învârtim în cerc ca prinși de-o sfoară
În bezna de deasupra, luminoasă:
O fi pornit, Liudmila, de acasă
Cum veste eu i-am dat prin aripioară?

Confrații mei se plâng de combustibil:
De nu primim accept de-aterizare
Ne prăbușim chiar la final, oribil,

Și-i văd pe amândoi cum nu au stare.
Mi-arunc cuirasa grea: arat penibil,
Măcar să mor eu liber și-n picioare!

- «Aterizați pe pista izolată»...

(Despre indicația surprinzătoare dată de tehnicienii turnului de control piloților de pe Antonov 2 de a ateriza pe o altă pistă, mai izolată întrucât s-a înregistrat o prăbușire de aeronavă pe aeroportul Vnukovo)

- «Aterizați pe pista izolată,
Că fost-a accident de-aeronavă!»
Se-aude-n difuzor o voce gravă.
Pilot și co-pilot, la semn, deîndată,

Cu iscusința lor cea antrenată
Îndreaptă avionul spre enclavă
Ca pe-o corabie cu-a ei etravă
Spre golful cu lucirea minunată.

Aterizăm și plâng și bat din palme,
Iar ei mă-mbrățișează cu căldură,
Că fost-a drum din a Băiței doalme

Și, iată-ne, ajunși în bătătură.
Elicea-n ultime bătai dragi, calme
Opri agale brava-i rotitură.

PREMIUL I,

acordat de Consiliul Local Sebeș –

MIHAELA MARIA DINDELEGAN, din ORADEA

Motto:

„Lucrul cel mai mare pe care-l poate face cineva este să adauge viață vieții, spirit spiritului”. **Giovanni Papini**

Universul lor

Când spui de Blaga, Shakespeare, Eminescu,
Nu te atingi în noapte de o sferă
Și nu privești luceferii cum ies cu
Timide raze-n lumea efemeră;

Nici te apropii de un bloc de gheață
Pe un ocean ce-l poartă în derivă,
Învăluit de nori înalți și ceață,
Să-l poți descrie simplu,-ntr-o misivă...

Pătrunzi în universuri diferite
Și, ca un ucenic novice,-i bine
Să ceri de la-nceput a-ți fi primite
Cuvintele cu care vii, străine.

*Profanatori să nu fim de idee,
Cât timp închisă nu a fost sub cheie!*

De n-ar fi mit

De n-ar fi mit descris în poezie,
Ce lapidar s-ar stinge curcubeul
Și ce tăcut ar crește,-n panoplie

De întrebări ce n-au răspuns, muzeul.

De n-ar fi mit în stelele-așezate
Ca pe-un ecran, să tulbure privirea,
Ne-am aduna în nopți întunecate
Și-am socoti pe degete iubirea.

De n-ar fi mit, misterul să-l răstoarne,
Pe val de mare n-ar sui cuvântul
Și trâmbițat n-ar fi deloc la goarne,
În ziua strălucită, decât... vântul.

*Dar nu-i destul; destinul se frământă
Și, ca în mit, se ia cu noi la trântă.*

Poetul

De-atâtea ori desculț și nemâncat,
Cu doruri întărit și nu prin sânge,
Pe urma suferinței aplecat,
Poetul în cuvinte slava-și strânge.

L-ar fi dorit în gândul lui murdar
Și astfel l-ar fi pus demult ca stentor,
Pe tron să stea și nu pe un măgar:
Ei acceptau să-l aibă pe veci mentor.

Dar fraza lui deloc n-a corespuns
Și l-au privit de parcă-i inamicul,
Căci adevăr el spus-a ca răspuns
Când ei au vrut să afle ce-i nimicul.

*Și totuși, peste vremi, nu-l vom găsi
Căzut pe el; ci ei nu vor mai fi!*

În pântece de noapte

Dă-mi buzele pădurii, să macin înserarea
În pântece de noapte, sub geana ei supusă,
Luceferii să-și plângă prin ploi înstrăinarea
Și umbra să se-ncoarde, străină și intrusă.

Vin dalbe anotimpuri să spele toate cele
Zdrobite-n neagra ceată a fiarelor flămânde
Ce-au sfâșiat lumina din gândurile mele
Și au făcut să moară ideile mai blânde.

Se-arată dimineța! Înaltă-i răsărirea
Ce-mbracă orizontul, îmbrățișează apa
Și în desiș pătrunde, să vadă omenirea
Că, dincolo de moarte, din nou tresare pleoapa.

*Un ochi azi se deschide, un altul mai persistă
În dreapta judecată ce-n necuvânt există.*

Timp de reflectare

Cu seara se mai stinge o plăcere
Sub bolta unui gând cu stele calde,
Dar clipele, ascunse prin unghere
De amintiri, în ochi vor să se scalde.

Revine noaptea, timp de reflectare,
Apusul se întinde fără rază
Și vraja zilei din priviri dispare,
Iar după ea și pleoapele oftează.

Se limpezește clipa-n lumânare
Și deapănă clișee cu trecutul,
Alege-ncet ce pune la păstrare
Și șterge-apoi, în grabă, neplăcutul.

*E farmec și în vremea de odihnă,
Când inima se adâncește-n tihnă.*

Moartea stelei

Și dacă steaua a murit incertă,
Și dacă trupul ei s-a disipat
În univers de lacrimi, nu-i inertă,
Iar vraja ei să ardă n-a-ncetat.

Călătorind prin alte căi lactee,
Scânteia unui gând neadormit
Se tot întinde, fadă, spre idee
Și se aruncă-n neantul infinit.

A eclozat târziu înțelepciune
Și dintr-un vid de inimă barbar
Înalță cerul spre zenit și spune
Că moartea stelei n-a fost în zadar.

*Ca o sămânță-n ceruri aruncată,
Fusesse una, azi în jur e-o gloată.*

PREMIUL II,

acordat de Centrul Cultural „Lucian Blaga” –

RALUCA LUCIA CÂMPEAN, din CLUJ - NAPOCA

MOTTO: *Vreau să joc, cum niciodată n-am jucat!*

(Lucian Blaga, „Vreau să joc!”, **Poemele luminii**, 1919)

Răgaz

...parcă te văd
cu ochii pe care mi i-ai dat de împrumut
cu singura dobândă a clipei care crește între noi fără
măsură și fără cuvinte.
Te cuprind ca pe un măr bun
și-ți rostuiesc zâmbetul sfios și gândul răzător-ascuns,
și te sorb pe-ndelete
să-mi ții de urât și de sete.
Și mă simt aleasă pentru că tu știi
să mă călătorești spre casă.

De poveste

Umerii tăi se înrotunjesc spre mine
ca doua cochilii de melc în care se ascund ghicitori.
Ochii ți se aprind din ochii mei și
mâinile mocnesc mângâieri.
între noi, o plajă sîdefie.
ridic o scoică și te ascult.
Răspund disonant câteodată.
îmi îndreptî alunecarea și-mi vorbești ca și cum...
La orizont izbucnește purpuriu, de poveste și deja trecut
prezentul!
Am fost odată ca acum,

suntem acum ca niciodată
ș-om tot fi altfel
împreună
fără ecou și fără umbră
unul altuia...

Cuvântul

... meu e demiurg și fapta ta-i pereche
Te chem și ne facem
Bucurie
în câmp întins unde zumzăie deplin liniștea
Lumina caldă
cernută printre gene împreunate în zori
Extaz
pe înălțimi stelate înspre vai blânde
și
Cerc învăpăiat
care se-nchide asupra noastră a viață nouă!

Cazul pronumelui personal

Vine iarnă albastru câte-albastru:
doi pescăruși își ocolesc larg umbrele
până se pierd în ultimele frunze
călătoare spre casă, de sărbători.

Colindul a-nghețat în noi nedezlegat.
În așteptare,
mocnesc înspre tine
amintiri din altă viață
A(le) cui?

Memoria speciei se zbate-ntre ramuri
și izbucnește-n doi
tu, eu, tu, eu, tu

Primește-mă, poveste,

între umeri, în brațe
și pe palme,
adună-mă de pe drumuri
și fă-mi cuib sub streășină,
unde să mă întorc
victorioasă, spășită
sau altfel
și să cant!
Dezleagă nodul narativ
și dă-mi mâna liberă
să-ți împletesc firele
cu flori și destin!

PREMIUL III,

acordat lui **ADRIAN ARMAND GIURGEA,**
din ZAU DE CÂMPIE, JUDEȚUL MUREȘ

Motto: *Veșnicia s-a născut la sat*

Izvorul viselor deșarte

Să nu mă cauți azi, poate nici mâine
Căci am trimis în lume al meu eu
Și m-am ascuns de mine-n miez de pâine
Și-n vin să-l caut liniștit pe Dumnezeu!

Și nu o să-ți deschid, degeaba suni

Nici telefonul nu îți va răspunde
Mă rog plângând cu gândul la străbuni
De tine mult de azi mă voi ascunde.

Dar voi veni la urmă să te văd,
Cu flori la tâmpile și privirea ștearsă,
Voi sta pe cer timid să te zăresc
Tu, viața mea, în amintiri rămasă.

Și-n minte te-oi rescrie ziua toată
Și-o să te strig cu disperare-n noapte
Lângă izvorul viselor deșarte
Tu cerul meu, eu marea moartă...

Scot gândul la cerșit

Mi-e gândul obosit de-atâtea gânduri
Ce stau grămadă-n gândul meu
Și mă ascultă, mă privesc, și-n cârduri
Se-nvârt în capul meu. Mereu.

Un Dumnezeu e gândul meu acum
Și-i spart în mici dumnezeiri de gând
Cum marea-și sparge-n valuri spuma
Aici un gând, acol-un gând. Pe rând.

Și-am obosit să tot aștept sfârșitul
Și-n gând să-mi cresc cerescul asfințit
Lumina ochiul blând îmi tot înțeapă
Neputincios scot gândul la cerșit.

Omniprezență

Caut tăcute gânduri în unghere
Știute doar de clipa ce-a trecut

Ademenită-n liniști și-n durere
A timpului cum niciodată altul n-a avut.

Printre cuvinte triste și-n amurg
Găsesc doar linii care curg spre mare
Cu ochii-nchiși și cu zvâcniri de murg
Tot timpului mă-nchin a îndurare.

Și-atrofiat apoi în neputință
Eu însumi mă rescriu cu gând tăcut
Sunt peste tot, chiar și în neființă
Aici, aiurea, viu ori mort.

PREMIUL acordat de Biblioteca Județeană
„Lucian Blaga” din Alba Iulia –
LUCIA ȘTEFANOVICI, din URZICENI, jud. Ialomița

Motto: „*Clipa cea repede.*”

Mihai Eminescu

Definire

Poeții sunt
incurabilii copii ai lumii.

Poeții sunt
incurabilii adolescenți ai lumii.

Ei sunt bolnavi
de boala cerească și
fără de leac.

Degeaba chemați doctori
să-i vindece.

Spuse poetul,
murind de copilărie,
renăscând adolescența.

Vârsta neliniștii

dedicată domnului profesor Anatol Pavlovschi

O chemau zărilor, depărtările,
rugi închina unui zeu.
...fremătare de valuri ce strigă din gheață,
prin ceață de putredă stea...
Porni să vestească isvorul.
Căutătorul de perle și jad
îi mângâie umbra și
o strigă
pe nume.
Silabele se rostogoliră
- perle în munți,
cristale în noapte -
o avalanșă de rugi.
...valuri veneau,
valuri se înecau...
Ea
a rămas
piramidă-n suflare de crin.

Restul e tăcere

Te-am prevenit.
Iar s-a făcut toamnă și
frunzele aleargă prin noi
și vântul tulbură liniștea-n văi.

Privirile-s moarte.
Te-am prevenit.
Încă puțin
și vorba-mi îngheață-n suspin.
Te-am prevenit...
Este vânt.
Ți-am spus că la primul cuvânt...

Întunecare

Noaptea a țipat
prelung,
ca o pasăre rănită în clipa în care săruta
nevăzutul.
Șuierul ei, prelins pe trotuar,
năvălește în case,
călcând flori amorțite,
inundând camere cu aer stătut,
izbucnind în torent prin
culoare de gânduri și vise,
strivind,
sub imense călcâie desculțe,
foile scrise,
ignorând un rând de scrisoare
-elixir interior-

De taină

dedicată unui om de onoare

Știu. Ar fi trebuit să fim îngeri.
În felul acesta, am fi stat la taifas
noi și îngerii noștri,
patru anotimpuri,

Anno Domini.

Ar fi trebuit să fim îngeri, dar
scârțâie ușa și
lacheul târăște leșul zilelor spre closet,
vecinii de masă discută despre
optica americanilor și finanțarea de filme,
între timp, zilele se întorc,
ca niște cocote,
una câte una,
cu machiaj refăcut
și coboară în stradă,
la sigur.

Ar fi trebuit să fim îngeri.

Altfel, așezați alături,
ne privim în față părinții,
nu mai contează ai cui,
tu cu mâini lăcrimânde,
eu cu glas de copil,
masa e mică și goală,
dar chelnerul aduce cafele,
iar noi încercăm să le îndulcim cât de cât,
amestecând îndelung.

Ar fi trebuit să fim îngeri.

Astfel

nu aș fi fost nevoită să pălmuiesc piaza rea
și nu m-aș fi prăbușit
și nu te-ai fi aplecat către mine
ca să mă aperi de
apăsarea aerului,
de apăsarea lumii.

Ar fi trebuit să fim îngeri, știu asta,
dar suntem doar aripile aceluiași zbor și
e o singură pasăre

cu un singur ochi
ce ațintește cu tot mai mare insistență
același pian
dezacordat
la care se cântă.
Încet.
Menuet?

PREMIUL SPECIAL,

acordat de Editura „Ardealul” și Filiala Mureș a USR
AURELIA PETREA, din ITALIA

Motto:

*Sufletului tău la cumpănă
spini și pălămidă iubirea să-ți dea*

gratii

mi-am pus o dorință
pentru omul al cărui suflet plecase
înainte de slujbă
m-am lepădat trei ceasuri din zi
pe această femeie că nu voi mai face
focul în pâine
Dumnezeu n-a primit semnul crucii
a săltat piatra și-a spus să se facă un munte
de sare cine va trece să-și dea duhul
iubirii din care fierarii au lăsat mustăți ascuțite
până la cer
rătăcind spre o lume căreia nu-i știam rostul
dragostea murise de tânără
te-am auzit meșterind la o sulică
nu puteam împărți durerile nașterii

au atras insecte flămânde spre seară
tavanul începea să se umfle
mă rugam să nu-mi plouă în gură
de parcă aş înşira sufletul
pe rogojini
aşteptam
să ştergi de tot acel sânge

13 negru

s-a auzit glasul tău
deasupra viu este trupul
unde îşi caută cuib
păsările

sângele prin care curge
o parte din mine risipeşte
hrana celor slabi
vai de cel care pustieşte altarul
unde mi-am închinat
odată iubirea

nu sunt responsabilă
de ce se aruncă la templu
aţi făcut din el
un loc al cuvintelor repezi
broaştele tulbură apele
în care v-aţi scăldat
odată
peste morţi cresc trandafiri
numai de bine

să nu puneţi coroane
pietrele sunt potrivit de rotunde

nici trupul împodobit
nici casa curată nu vorbesc
pentru mine

lăsați stârvul
în grija
adunăturii de corbi
după cum am iubit

locuri diferite

pentru tine aş putea înţelege
viaţa cu atâtea motive
nu mi-ar trebui nimeni
poetul sau versul
înţeleg bătaile inimii
întâia oară văd ochi albaştri
în poezie tai femeia
care ți-a născut copii
mi-ai dat mâinile
să-ți astup groapa
aşa de intens
iubesc un bărbat care vorbeşte puţin
am vrut să-l îmbăt cu şampanie
avea un schelet la intrare
zece minute foarte lungi cât a durat
miezul nopţii i se citea pe faţă
zâmbetul unei iubiri diferite
aproape de perfecţiune
răsuflarea mea se ţine
aproape

și a fost prima zi

m-au dus în pustiu
să vadă cât voi sta
fără apă vântul aduce diamante din sud
fire de praf
mi-au străpuns lacrimile
rănile au cerut să se vindece
dar pentru asta trebuia să știu ce culoare au ochii
omului alături de care m-am simțit tânără
nu mi-ai fost atât de aproape încât să te uit
nici atât de bun încât să-mi iei zăpada din păr
a căzut singură
oarbă de așteptare
m-au înconjurat târâtoarele
să trăiască din mine nu se sfârșise încă
prima zi

iubirea altfel

două păsări la intrarea în piept
niciuna nu iartă
iubirea și moartea să treacă
întâi
mi-am luat viața în mâini
începusem să mă obișnuiesc
nostalgia după zilele în care eu primul
născut
mă făcea important în proprii ochi
nici mama nu trebuia să se-mpartă
orice aş fi dorit era socotit
dreptate

în cartea vieții întors pe toate fețele
până să se facă lumină ai fost
tu
nu priveam înapoi
cuvintele mă urmau
în buzunarul încăpător de sub pernă
aparițiile tale făceau ceea ce știu cel mai bine

"după aceea Cain i-a zis lui Abel fratele său: Hai să
mergem pe câmp"

eu, cea de piatră

am mutat florile în vase
din pământ am scos apa unei fântâni
să-ți fie sete
destul îmi vei vedea hainele
ținute de paznici
am schimbat lucruri
să te văd de departe
știi că nu pentru mine
s-au deschis porțile cerului

eu
cea de piatră

i-am învins dimensiunile
de când putem trece dintr-un timp
în altul
nu mă mai sperie moartea
mi-a luat sufletul
să trăiască din el

stăteai cu ei la o masă

dragul meu grimm

ai uitat să-mi răspunzi
unde
ceva îmi spune că nu suntem bine
pe-aici au venit stârcii
singurii înșelați de iarnă cu multe lucruri
ascunse altfel bălțile îmi țin de urât
când se retrag iau câte-un pește
de înotătoare îl arunc în canalizarea orașului
cutii de conserve prezervative
din chimia ce mi-a rămas după școală scorpionii
ies la vânătoare cu coada pe sus ai plecat
de un an
ce fel de război se poartă dacă nu aud de morți
alianțe
în barul lui Scott sunt eu și mașina de cafea
seara nu mai apar camionagii duhnind a ulei să se-mbete
fete ca mine n-au nicio șansă
bătrâni câini și stratul de praf
doamna ieri a ieșit și eu i-am dus plasa
mi-a oferit cafea și o gogoasă
în picioare
m-a întrebat de tine i-am spus că aş merge acasă
nu am ce face aici
noaptea ploșnițele întorc patul dau foc
pocnesc dar bucuria nu ține
mult fumul ajunge în salon aerisesc
doamna se bucură și eu că nu vede rama

plină de negreală i-aş fi spus că e de la carii
probabil ar fi crezut toată lumea o ştie într-o ureche
de ieri un străin
ţi-a luat locul în fotografie
îndoi foia şi încep ca de obicei rândul în care
nu ştiu ce faci de ziua ta

PREMIUL acordat de Revista „Oglinda literară” –
GEORGE DAVID, din BUCUREŞTI

MOTTO: „*Alte poeme ale Luminii*”

Miniatură matinală

dimineţa, în baie,
observ tubul de pastă de dinţi
cu capacul înşurubat strâmb,
aşa cum faci mai mereu

privesc tandru capacul pieziş
şi, deodată, în calendar
ziua se scrie
cu cruce roşie

Heruvim de mucava

de-a dreapta credinţa,
de-a stânga necredinţa,
iar între ele,
cu aripi de carton veşted,
eu,
nici izbăvit,

nici damnat

iar Tu, desculț
ca-ntr-o icoană rusească,
mă privești ca și cum
mi-ai zice, sătul de așteptare:
„ci hotărăște-te, omule, odată!”

Fratele fiului rătăcitor

tată, drag tată,
în degetele mele
n-ai pus inel,
deși ele lucrează
pentru tine

trupul meu,
care trudește pentru tine,
nu l-ai acoperit
cu haină de preț

(despre suflet
încă nu știu să-ți spun)

ai jertfit pe dată
vițelul cel îngrășat
pentru rătăcitorul meu frate,
iar mie
nu mi-ai dăruit
măcar un miel
(apropo, nici măcar nu-mi place
carnea de miel)
ca să mă veselesc
cu prietenii
nu sunt mânios, tată,

nu-ți reproșez nimic,
nu ofer ascultarea
la schimb cu iubirea,
dar cred
că nu îndrăznesc prea mult
dacă, la rândul meu, îți cerșesc
nu partea de avere
ce mi se cuvine,
ci partea de dragoste
și de clemență

eu nu m-am îndulcit
în belșug de desfătări
ca fratele meu,
nici n-am dus lipsă cruntă,
oare asta să fie explicația?

cum ai fi fost, tată,
dacă eu aș fi fost
mort sau pierdut?

tată, tată, învață-mă, tată,
ajută-mă să-nțeleg,
oare prețuiești mai mult
căința decât ascultarea?

PREMIUL acordat de Revista „Astra blăjeană” –
ELENA PREDUȘEL, din CRAIOVA

Motto: *Historia narat de un asino surdo...*

Cântecul lui Pan

Caut în ceață brâul ierbii de mare
din barba ta răsfirată pe sânul imaterial al sorții,
urma copitelor lunii,

efuziuni ancestrale de herghelii pierdute-n Câmpiile
Elizee,
ploaia secvențelor stranii în culori terne...
Chemările din clavicula mea, din crucea oaselor făcute
ghem
se-îndreptată spre cerul înlemnit de-așteptare
în urlete de lupoaică concavă,
lângă izvorul cuprins în căușul palmei calde de nimfă
cu zvâcniri de iederă curgătoare,
tic-tacul pământului reavăn păstrează umbra amiezii de
aur
în care te-ai odihnit după rut
cu mirosul țăpilor de-a valma,
amintirea mandibulei în mușchiul ars de focul dintâi,
jocul antropologic de-a himera...
Lichenii asonanțelor pure mi-au împânzit sângele
cu o transfuzie de ritmuri înalte,
de aliterații siderale,
de chemări opace cu iambi neiertători,
refrene suprasaturate de înger,î
trestia s-a făcut tânguire parfumată de viori nepământene
și a prins în fire-ntreaga fire...

Sirena

Ochii Oceanului Planetar se cascadează
spre hăul eternității
cu receptacule grăbite și, oarecum, înfrățite
în nimb legendar, mânate de biciul lui Poseidon,
hergheliile adâncurilor fug cu coamele-n ceață,
cergi de pescăruși se cabrează sub norii de sare,
rag balaurii valurilor strivite-n bulgări de lumină
corabia de cenușă a amintirilor pierdute

plutește-n derivă
pe crestele munților de bancuri,
arzând în corali de sânge-nchegat...
Fecioara aleargă după inorog
prin smaraldul pădurii de mangrove și alge tomnatice,
înlănțuind soarta în pânze de sunet,
cu oglindă de lebedă albă
în dansul nesfârșit al cozii de cometă,
lungă parabolă de semne heraldice,
combinație unică de unghiuri și curbe,
matematică pornire spre ludic ...

Singurătate

Urbanizarea nesperată a simțurilor,
intuiția formelor solitare răsfrânge
în oglinda amorfă a conștiinței,
mă provoacă să-îmbrățișez natura secretă
a cosmosului imaterial,
cu degete prelungi de iederă selenară,
gândul mă duce la himerele spiritului
induse la clișee contradictorii,
la visul plutirii-n centrifuga zilelor
ba întunecat, ba luminos...
Senzația vizuală acaparează norii
cu perturbații faustice
metamorfozându-i în petale vulcanice de lotus.
Pradă abandonului funerar
haite de aripi strânse-n piramide de sticlă opacă
devin fluturi de noapte

cu gene pierdute-n țărână de stele,
spulberând zăbrelele interziselor porți
ferecate c-o mie de la blesteme feniciene.

Sufletele copiilor uciși

Sufletele copiilor uciși
în diminețile nefecundate de rouă
se opresc pe terminațiile mele nervoase
ca otrava viespilor în luna lui Cuptor
căutând dulceață de comină arsă...
Brațele mele se-ncrețesc de povara
coșurilor de nuiiele pline de jucării
furate de la colțuri de dorință
pierdută în lumina amurgului vânăt de furia oarbă...
Și privesc cum oasele mâinilor disperate
se fac celule diafane de iriși plăpânzi
așteptând să fie rememorate
în jocul de-a simbioza cotidiană,
de-a constituția statuată
cu forme de pianină mecanică...
Din coama cailor albaștri
se deschide o cărare de mitră
sfidând înserarea acestor suflete mucegăite,
încătușate în sicrie de piatră
-cutii toracice spânzurate de diafragme maligne-
Pe urma copiilor uciși
pulberea se ridică până la interferența
dintre Fata Morgana și liliputani

căzând în dizgrația croazierelor
prin deșertul fără conștiință...

Metamorfoze

Lăncile cuvintelor se-nfig
în carnea materiei cu strigăte de luptă căci
războiul abia a-nceput...
Timpul e măcelar al strigătelor gloatei,
asperitățile pietrei de încercare
julesc genunchii interogațiilor retorice
și rănila supurează
ca vulcanii noroioși de pe celălalt tărâm,
fruntea Secerătorului Noptii
s-a pierdut
în vălătuci de nebuloasă
și el bate tactul nebun în ritm de cea-cea...
Nu vreau să spun nimic și totuși
timpanele-mi vuiesc de dorința ideilor
de-a preface în mit mușchiul inimii umbrei
și de-a-mpietri urmele brumei din mai
pe nisipul deșertului,
când minutele sunt o prelungire
a mâinilor mele cu care gonesc spre eternitate
fluturi de gheață
și când pachidermele înoată spre Marea Bering
încercând să atenueze efectul de seră
al rătăcirilor noastre.

PREMIUL acordat de Ziarul „Unirea” Alba Iulia –
BUGAN LUMINIȚA MIHAELA din AIUD, jud. Alba

Motto:

„Anotimpurile zugrăvesc chipuri”

Definiție

La marginea Ființei,
sunt oglinda
cuvintelor mele.

Undeva, în mine,
sunt oglinda
cuvintelelor tale.

Clipe paralele

„Trăiește Clipa !”,
ne roagă poetul.

Nu poți să trăiești simultan
două Clipe.

Clipele paralele
îl deconstruiesc
pe Dumnezeu din noi,
și, lipsit de El - în însingurare,
aluneci, fără sfârșit,
în interfața dintre cele două Realități.

Notă la Vivaldi

Anotimpurile
zugerăvesc chipuri.

Primăvara (de exemplu)
are chipul meu:
toate cuvintele tale
adunate din mine.

Iarna
are chipul tău:
un singur cuvânt;

un cuvânt singur
închis
într-o oglindă de gheață.

Ecoul

Femeia știe
când este visată;
ea își aude clar pașii
prin lumea bărbatului.
Chiar și neliniștea lui
o aude.

.....
Când neliniștea-i mare,
urmele pașilor
iau forma unor cuvinte.
Așa se spune
că apare ecoul cuvintelor ei.

CUPRINS

Florin COȘULEȚ:
Festivalul Blaga – un tren regal al culturii..... 4

EFIGIE

Ion MĂRGINEANU:
Lucian Blaga – primăvară neîntreruptă a spațiului mioritic...5

REMEMORARE

Acad. Alexandru SURDU:
Un patriot prin participare 7

FILOSOFIA BLAGIANĂ

Eugeniu NISTOR:
*Misterele lumii acesteia, cunoașterea luciferică
și cenzura transcendentă a Marelui Anonim*.....13
Lucian BLAGA:
Un aforism (tradus în limbile engleză și italiană).....43

POEZIA BLAGIANĂ

George VULTURESCU:
Unele repere ale poeziei lui L. Blaga.....44

POESIS

Vasile Ciia DĂTĂȘAN: *Sămânță*.....47

FILOSOFI ROMÂNI DE AZI

Eugeniu NISTOR:
Sistemul filosofiei pentadice al lui Alexandru Surdu.....48

CĂRȚI ȘI AUTORI

Comentarii de Zenovie CÂRLUGEA:
Mircea Popa – „Cuibul privighetorilor”..... 58
Ion Brad – subiect și autor de cronici.....69

Caietele Blaga 2018

Anca Sîrghie – „Lucian Blaga și ultima lui muză”	74
Gheorghe Jurma – „Pavel Bellu”	83

CĂRȚI ȘI AUTORI

Dorin Th. MESEȘAN:

<i>Doina Modola, vol. III, Jocurile dramei</i>	91
--	----

Eugeniu NISTOR:

<i>O epică în spiritul „realismului magic”</i>	98
--	----

POESIS

Ioan GĂBUDEAN: <i>Absență</i>	104
-------------------------------------	-----

ÎN VIZORUL LECTORILOR

Ion BRAD: <i>Un dicționar original, neobișnuit</i>	105
--	-----

Nicolae MAREȘ: <i>Un prețios dicționar esențial</i>	120
---	-----

Horia HENȚIA:

<i>Un proiect lexicografic inedit ajuns la final</i>	126
--	-----

ESEU

Mircea POPA:

<i>Ion Agârbiceanu – „Sfânt părinte al literaturii române”</i>	129
---	-----

Anca SÎRGHIE: „ <i>Vară de noiembrie</i> ” <i>blagiană</i>	139
--	-----

ÎN CĂUTAREA PIETREI FILOSOFALE

Eugeniu NISTOR: <i>Simple propoziții</i>	157
--	-----

CONVORBIRILE NOASTRE

Acad. MIHAI CIMPOI:

*„Eu cred că este vorba de o reîntregire,
nu de o unire a Moldovei cu România...”*

Interviu realizat de Tinu MATEȘ.....	158
--------------------------------------	-----

LIRICĂ FEMININĂ

Maria d’ALBA, Maria Dorina PAȘCA, Zoia Elena DEJU..	165
---	-----

PREMIILE FESTIVALULUI „LUCIAN BLAGA”

Concursul de creație literară, ediția a XXXVII-a, 2017.....	176
---	-----

Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș –
Casa „Lucian Blaga” din Lancrăm

ISSN 2360-3054; L ISSN 2360-3054